

Bar, Přemysl

Příloha: Soupis textů

In: Bar, Přemysl. *Diplomacie, právo a propaganda v pozdním středověku : Polsko-litevská unie a Řád německých rytířů na kostnickém koncilu (1414–1418)*.
Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, pp.
221-287

ISBN 978-80-210-8870-2; ISBN 978-80-210-8871-9 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137781>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PŘÍLOHA: SOUPIS TEXTŮ

V souvislosti s probíhajícím prusko-polským sporem na kostnickém koncilu vzniklo velké množství textů různého druhu: traktáty, dobrozdání, polemiky, žalobní články, kázání, letáky apod. Jejich zpřístupnění odborné veřejnosti ve formě edic není dostačující. Dosavadní ediční projekty byly zaměřeny jen na určitou skupinu textů, jejichž výběr byl určen badatelským zájmem a tematickým zaměřením editorů. Největší pozornost byla věnována polemickým textům rektora krakovské univerzity Pavla Włodkowice a jeho oponentů a kanonicko-teologickým dobrozdáním souvisejícím s procesem Jana Falkenberga.

Charakteristickým znakem současného stavu zpřístupnění textů k prusko-polskému sporu na kostnickém koncilu je jeho velká kvalitativní a kvantitativní roztržitost. Uvedený soupis proto naplňuje aktuální potřebu po přehledném utřídění materiálu podle jednotlivých děl a jejich skupin. Současně může posloužit jako vodítko pro budoucí editory kostnických spisů.

Každý záznam soupisu obsahuje kromě údajů o rukopisném dochování, dosavadních edicích a literatuře také podrobný popis obsahu a komentář týkající se nejčastěji datování a autorství příslušného textu. Z tohoto pravidla jsou však dvě výjimky:

U kázání jsem rezignoval na podávání rukopisného dochování s ohledem na jeho četnost a již existující (a online dostupný) soupis všech kostnických homilií, na nějž odkazuji. O obsahu kázání jsem pojednal na příslušném místě v kapitole Kázání.

Obsah letáků je podán formou edice, protože se jedná o mimořádný text dochovaný pouze v jednom rukopisu.

Významnější rukopisy

BERLIN, GEHEIMES STAATSARCHIV–PREUSSISCHER KULTURBESITZ, XX. HAUPTABTEILUNG.

Mnoho koncilních traktátů a polemik se dochovalo ve dvou starých foliantech v řádovém archivu: **foliant (Registrant) F** a **foliant (Registrant) G**.⁹⁹⁶ V roce 1876 je nechal tehdejší ředitel archivu Rudolf Philippi (1874–1887) rozvázat (podobný osud potkal rovněž jiné folianty). Mnohé volné složky z takto rozvázaných foliantů pak skončily v Ordensbriefarchiv (OBA), který je dnes součástí GStA–PK, XX. HA, jiné byly opět svázané do nových foliantů (Ordensfolianten).

Foliant F byl královeckými archiváři v 19. století před rozvázáním popsán takto: *Copiarum von Verhandlungen, Verträgen, Deductionen, Streitschriften über die Streitigkeiten zwischen dem Deutschen Orden einerseits und Polen, Littauen, Samaiten, Masowien andererseits, wobei auch eine ziemliche Anzahl von Ordens-Privilegien und -Briefen eingeschaltet sind, aus dem 14. und 15. Jahrhundert. Papierhandschrift aus der Mitte des 15. Jahrhunderts. Fol. 304 Blätter*. Vazba byla zhotovena z dřevěných desek potažených bílým pergamenem. Na hřbetu stálo: *Des orden handelung wider Polen, Litten, Samai, vil ratschleg, privilegia und vortrege*. Folia 19–59 a 129–198 byla pak opět svázána do dvou foliantů a nyní jsou uložena pod signaturou OF 1b (*Verhandlungen mit russischen, litauischen und polnischen Fürsten*) a OF 89β (*Notabilia circa commissiones impetrandas etc.*). Většina složek je dnes v uložena v OBA. Mezi nimi jsou např. 52 *conclusiones* Pavla Włodkowice (OBA, Nr. 2237) a traktát kanonisty Jana Urbacha (OBA, Nr. 2238). Některé složky se však nedochovaly

Foliant G byl před rozvázáním v roce 1876 popsán takto: *Verhandlungen über die Streitsache zwischen dem Orden und Polen auf dem Constanzer Concil, fol. 1–346 und 355–404 (der Anfang fehlt). Juristische Abhandlung über die 5 Hauptpunkte des Bundesbriefes fol. 347 seqq. Verdammungsurteil des Pabstes über die Schrift des Joh. Falkenberg, fol. 405. Gleichzeitige Papier-Handschrift. Fol. min. 406 Blätter*. Na kožené vazbě ze 16. století byl nápis: *Transumpt der privilegien unnd Sententz des T. O. wider polan. Gestelte radtschlege darauff*. Rukopis obsahoval řadu traktátů z kostnického koncilu (Pavel Włodkowic, Jan Urbach, biskup z Lodi Jakub Ballardí), které jsou nyní uloženy jako volné složky v OBA. Vedle toho byly ale dvě velké části, fol. 1–203 a 263–346, později opětovně svázané do foliantů pod dnešní signaturou OF 11b (*Urkunden und Akten zum Streit zwischen Polen und dem Deutschen Orden, 1339–1420*) a OF 11c (*Juristische Abhandlungen über den Streit zwischen dem Deutschen Orden und Polen, 1400–1500*).⁹⁹⁷

---

996 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 33–34.

997 K obsahu obou foliantů s odkazy na současné uložení jednotlivých složek viz JÄHNIG, Bernhart: *Das älteste Findbuch der Deutschordensfolianten (um 1525) und deren Schicksal(e) im 19. Jahrhundert*. In: *Deutschsprachige Literatur des Mittelalters im östlichen Europa. Forschungsstand und Forschungsperspektiven*. Hg. v. Ralf G. PÄSLER – Dietrich SCHMIDTKE. Heidelberg 2006, s. 38–39.

Za pozornost stojí zatím nepotvrzená hypotéza Ericha Weise, že oba folianty tvořily ve středověku jeden rukopis (list 263 foliantu F má být totiž pokračováním listu 262 foliantu G), který by představoval jako celek původní *acta concilii Constantiensis* z velmistrový kanceláře.⁹⁹⁸

LEIPZIG, UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK

Podrobný popis původně jednoho rukopisu obsahujícího četné texty z kostnického koncilu, který byl v 19. století rozdělen na pět svazků (Ms 920, Ms 1576, Ms 1107, Ms 1539, Ms 1580), podal Hartmut Boockmann.⁹⁹⁹ Podle provenienční poznámky náležel rukopis benediktinskému klášteru sv. Petra v Erfurtu. Z uvedené pětice jsou pro nás důležité dva: **Ms 1539** (49 fol.) a **Ms 1580** (58 fol.), protože obsahují traktáty koncilního advokáta Ardicina della Porta, kardinála Petra d'Ailly, Jana Falkenberga, Pavla Włodkowice a kanonisty Jana Urbacha. V dosavadních edicích nejsou tyto rukopisy zohledněny.

LEUTKIRCH, FÜRSTLICH WALDBURG ZU ZEIL UND TRAUCHBURGSCHES GESAMTARCHIV
(AUF SCHLOSS ZEIL)

Rukopis **ZAMs 28** (starší signatura Nr. 9 nebo 4098) z 15. století bývá v literatuře někdy označován jako **Zeiler Codex** a s ohledem na svůj obsah patří mezi nejdůležitější sbírky koncilních akt k prusko-polskému sporu.¹⁰⁰⁰ Podle Ericha Weise vznikl rukopis na basilejském koncilu mezi lety 1432–1435 a jeho objednavatelem byl řádový zplnomocněnec v Basileji, řádový kněz a doktor dekretů Ondřej Pfaffendorf, který byl farářem v Toruni a pak v Gdaňsku. Předlohou pro rukopis měla být akta kostnického koncilu. Znak řádu na soudobé vazbě (přední deska) dokazuje, že rukopis byl ve vlastnictví řádu.

Podle H. Boockmanna jsou teze o vzniku rukopisu v Basileji nepodložené. Že rukopis nesloužil řádové delegaci v Basileji jako pracovní texty a podklad soudního procesu, vyplývá z chybějících stop po užívání, které jsou naopak patrné v lipském rukopise a v některých opisech traktátů Pavla Włodkowice, uložených v řádovém archivu (OBA, Nr. 2237), nebo Jana Urbacha (OBA, Nr. 2238). Rok 1435 lze přijmout pouze jako *terminus ante quem*. Stejně tak objednání rukopisu Ondřejem Pfaffendorfem označuje H. Boockmann za pouhou domněnku, přitom však nepopírá, že rukopis patřil řádu od svého vzniku.¹⁰⁰¹

998 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 34.

999 BOOCKMANN, H.: *Aus den Handakten*, s. 498–506.

1000 Jeho důkladný popis viz FINK, K. A.: *Zum Streit*, s. 74–86 a *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 18–33.

1001 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 20.

WIEN, DEUTSCHORDENS-ZENTRALARCHIV

V ústředním archivu Řádu německých rytířů jsou uloženy dva rukopisy obsahující texty týkající se řádu na kostnickém koncilu: **Hs. Nr. 142** (původní signatura Cod. 122) a **Hs. Nr. 404**.

První rukopis **Hs. Nr. 142** (255 pag.) byl stručně popsán Erichem Weise, ačkoliv některé jeho závěry jsou diskutabilní.¹⁰⁰² Podle něj se jedná o příruční spis náležející německému mistrovi v době koncilu (do 3. října 1416 to byl Konrád z Egloffsteinu a po něm Dětrich z Wittershausenu). Současná vazba pochází až z 18. století, kdy do ní byly přiloženy nesouvisející složky s texty o vzniku pruského svazu (1440), o povstání roku 1454 a opis listiny druhého toruňského míru (1464). Většina opisů koncilních akt vznikla podle Ericha Weise nedlouho po sepsání svých předloh. Text Petra Wormditta a překlad 52 *conclusiones* Pavla Włodkowice považuje Weise za soudobé opisy. Štítek na přidešší (*Breitenbach*) odkazuje zřejmě na archivního radu ve Württembersku Paula Antona Breitenbacha, který v druhé polovině 19. století předal část řádových archiválií do Vídně.

Štítek z 18. století nalepený na čelní desce zcela nevystihuje bohatství zejména třetí části (písmeno c) materiálu obsaženého v rukopise: *Samlung von LIX gleichzeitigen Kopien verschiedener a., die Absetzung des Hochmeisters Heinrich Reuß von Plauen, b., den preussischen Abfall und c., die diesfalls mit den Pohlen entstandene Streitigkeiten, wie solche zum Theil von der allgemeinen Kirchenversammlung zu Konstanz verhandlet wo(r)den, betreffenden Urkunden*. Vedle listin a listů obsahuje rukopis návrhy právního řešení sporu, žalobní články, polemiky, letáky a německé překlady, které byly edičně zpřístupněny jen částečně.

Druhý rukopis **Hs. Nr. 404** (135 pag.) z 15. století obsahuje pouze německé texty a překlady (žaloby Poláků a Žmuďanů a odpovědi řádu na ně; řádový žalobní spis proti Vitoldovi), z nichž některé byly vydány, jiné jsou známy z jiného dochování.

WOLFENBÜTTEL, HERZOG AUGUST BIBLIOTHEK

Vazba rukopisu sign. **Cod. Guelf. 680 Helmst.** (původní sign. Helmst. 680) vznikla podle O. v. Heinemanna kolem roku 1440.¹⁰⁰³ Podle Ericha Weise byly složky (folia 1 až 188) při jejich vázání už popsané. Každý traktát totiž začíná na nové složce, jejichž první a poslední list jeví známky zažloutlosti a prachu. Obsahově se texty na těchto složkách vztahují k norimberským minoritům, kteří vlastnili rozsáhlou knihovnu. Pozdější majitel rukopisu Matthias Flacius Illyricus (1520–1575) dal rukopisnému sborníku titul *Liber de variis heresibus*. Traktáty Jana Urbacha,

1002 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 65–66.

1003 HEINEMANN, OTTO VON: *Die Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel. Abth. I: Die Helmstedter Handschriften*. Bd. 2. Wolfenbüttel 1884, s. 136–139, č. 743.

Petra d'Ailly a Mařika Rvačky následují až za fol. 188v, kde stojí *Materia dominorum Prutenicorum*. Opisy tak musely vzniknout až po roce 1440.¹⁰⁰⁴

WROCLAW, BIBLIOTEKA ZAKLADU NARODOWEGO IM. OSSOLIŃSKICH

V této sbírce se pod sign. **nr. 166/II** nachází rukopis, jenž podle jeho katalogizátora¹⁰⁰⁵ obsahuje náčrty a koncepty traktátů Pavla Włodkowice v Kostnici. Ukazují na to četné korektury textu, přeškrtnutí nebo lístečky s doplňujícím textem. Některé texty jsou ve dvou redakcích. V rukopisu lze rozpoznat několik písarských rukou. Traktáty z tohoto rukopisu vydávali všichni významní editoři děl Pavla Włodkowice: Michał H. Bobrzyński, Stanisław F. Bełch a Ludwig Ehrlich.

Kvestie, traktáty, dobrozdání, polemiky

TRACTATUS DE POTESTATE PAPE ET IMPERATORIS RESPECTU INFIDELIUM.

Autor: Pavel Włodkowic (*Paulus Wladimiri*), doktor dekretů, rektor krakovské univerzity.

Incipit: *Sevientibus olim Pruthenis*.

Datace: před 28. červnem 1416.

Dochování:

O: BZNIÖ Wrocław, nr. 166/II, fol. 207r–219r.

Z: Fürstlich Waldburg zu Zeil und Trauchburgsches Gesamtarchiv Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 6v–17r (nadpis: *Tractatus Pauli de Polonia*).

U: Universitetsbiblioteket Uppsala, C 43, fol. 25r–43v.¹⁰⁰⁶

L: Universitätsbibliothek Leipzig, Ms 1539, fol. 46r–49r (jen začátek; marginální glosy).¹⁰⁰⁷

Ed.: *Starodawne prawa V*. Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 145–185 (podle O); BELCH, S. F.: *Paulus Wladimiri II*, s. 779–844 (podle O a U); *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRlich, s. 2–112 (podle O).

Výtah: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 118–121, č. 4 (podle O).

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 189; AGOSTI, G.: *Bezpośrednie źródło*, s. 300–317; KAHL, H.-D.: *Die völkerrechtliche Lösung*, s. 205–206; EHRlich, L.: *Paweł Włodkowic*, s. 67–71, 138; WOJTKOWSKI, A.: *Tezy i argumenty*, s. 64–65; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 225–234; OŽÓG, K.: *Uczeni*, s. 92–100.

Obsah: V úvodu traktátu je stručný historický nástin o příchodu Řádu německých rytířů do Prus, podmanění si země, nájezdech na pokojně žijící pohany, svobodném při-

1004 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 312–313.

1005 KĘTRZYŃSKI, Wojciech: *Katalog rękopisów Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich. Tom I (sygn. 1–226)*. Lwów 1881, s. 295–301.

1006 ANDERSSON-SCHMITT, Margarete – HEDLUND, Monica: *Mittelalterliche Handschriften der Universitätsbibliothek Uppsala. Katalog über die C-Sammlung. Band I. Handschriften C I–IV, 1–50*. Uppsala – Stockholm 1988, s. 288.

1007 BOOCKMANN, H.: *Aus den Handakten*, s. 504.

jetí křesťanství litevským velkoknížetem skrze polskou iniciativu a o válkách řádu s Polským královstvím. Hlavní text se skládá ze tří částí: 1. Jedenáct *questiones* o papežské moci vůči pohanům. 2. Jedenáct *questiones* o císařské moci, jež je odvozena od papežské autority, a moci vůči pohanům a 3. polemika s názorem kanonisty a kardinála z Ostie Jindřicha ze Segusia (často je citován jako *Ostiensis* nebo *Hostiensis*) z 13. století, podle kterého byla příchodem Ježíše Krista na zem vláda všem pohanům odňata a předána křesťanům (*nam secundum Hostiensem, in adventu Christi omnis iurisdiction, principatus et dominia subtracta fuerunt ab infidelibus et translata ad fideles, et ex iusta causa*).¹⁰⁰⁸ Autor s tímto pojetím polemizuje odkazem na teze jiných věhlasných kanonistů 13. století, jako byl Sinibald z Fieschi (papež Innocenc IV. v letech 1243–1254), ale i ze své současnosti (kardinál František Zabarella).

Komentář: Ve starší literatuře (S. Belch, L. Ehrlich, E. Weise) bylo nekriticky přijímáno datum sepsání v červenci 1415, které uvádí sám Pavel Włodkowic ve výtahu tohoto traktátu *52 conclusiones* (incipit *Opinio Ostiensis*).¹⁰⁰⁹ Na základě listu řádového prokurátora z 28. června 1416 a listu Pavla Włodkowice z 8. prosince 1415 bylo díky H. Boockmannovi spolehlivě prokázáno, že traktát musel být samotným autorem antedatován (není ovšem známo, co bylo důvodem) a ve skutečnosti byl sepsán nedlouho před 28. červnem 1416.¹⁰¹⁰ Někdy bylo zpochybňováno samotné autorství Pavla Włodkowice, ale tento názor se v bádání neujal.¹⁰¹¹

52 CONCLUSIONES AD TRACTATUM DE POTESTATE PAPE ET IMPERATORIS RESPECTU INFIDELIUM.

Autor: Pavel Włodkowic.

Incipit: *Opinio Ostiensis*.

Datace: červen 1416.

Dochování:

R₁₋₃: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2237 (tři opisy), pag. 1–14 (= Registrant G, fol. 204r–210v); pag. 15–26 (= Registrant F, fol. 263r–268v); pag. 27–37 (= Registrant G, fol. 375r–380r).

V: ÖNB Wien, Cod. 5113, fol. 132r–136r.

Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 2r–6v (nadpis: *Conclusiones Pauli de Polonia*).

O: BZNiO Wrocław, nr. 166/II, fol. 197r–206v.

NC: New College Oxford, 161, fol. 32v–37v.¹⁰¹²

1008 BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 832.

1009 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 149: *Et si quempiam premissas conclusiones delectat videre, poterit cum allegacionibus lacius declaratas in tractatu supradicto et tradito Germanice nationi a. D. 1415, die 5 mensis Iulii*.

1010 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 225–227, pozn. 179.

1011 Důvodem k pochybnostem měly být údajné rozpory mezi hlavním traktátem (*Sevientibus olim Pruthenis*) a *52 conclusiones*, viz AGOSTI, G.: *Bezpośrednie źródło a GÓRSKI, Karol: Niemieckie misje wśród Słowian i Prusów*. ZH 25, 1960, s. 59–70; srov. *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 118–119.

1012 COXE, Henricus O.: *Catalogus codicum mss., qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur. Pars I. Catalogus codicum mss. Collegii Novi. Oxonii 1852*, s. 60.

EC: Emmanuel College Cambridge, I. 1.9, fol. 238vb–241vb.¹⁰¹³

W: Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Cod. theol. et phil. fol. 317, fol. 110v.¹⁰¹⁴

B: Staatsbibliothek Berlin, Ms. boruss. fol. 262, fol. 1r–8r.

L: Universitätsbibliothek Leipzig, Ms 1539, fol. 46r–49r (neúplný text; četné marginální glosy shodné s těmi uvedenými v edici Ericha Weise, který je ale vydal podle jiného rukopisu).¹⁰¹⁵

Ed.: Hardt III, sl. 10–25 (podle V); *Starodawne prawa V.* Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 186–194 (podle O); BELCH, S. F.: *Tractatus „Opinio Hostiensis“ (at the Council of Constance) by Paulus Vladimiri*. In: *Sacrum Poloniae Millennium 3*. Rzym 1956, s. 385–431 (neměl jsem k dispozici; vyšlo také jako separát); BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 864–884, č. 2 (podle O, R₁₋₃, NC a EC); *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRlich, s. 113–143 (podle O, NC a EC); *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 130–149, č. 5 (podle R₁₋₃, V, Z a O).

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 189–191; SPRINGMANN, K.: *Polen und der Deutsche Orden*, s. 85–90; KAHL, H.-D.: *Die völkerrechtliche Lösung*, s. 206–209; BGDO II, s. 337–341, č. 164; s. 493–495, č. 258; WEISE, E.: *Der Heidenkampf I*, s. 429–439; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 845–863; WEISE, E.: *Internationale Schiedsgerichte*; FINK, K. A.: *Zum Streit*, s. 77; WOJTKOWSKI, A.: *Tezy i argumenty*, s. 65–66; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 225–234.

Obsah: 52 *conclusiones* jsou zkráceným přepracováním rozsáhlejšího traktátu *De potestate pape et imperatoris respectu infidelium*. Hlavní formální rozdíl spočívá v rozšíření dvakrát 11 *questiones* skrze dělení a vsuvky na 52 *conclusiones*. Obsahově se články liší přísnějším a nesmlouvavějším zněním a zaujetím tvrdšího stanoviska. Pavel Włodkowiec v nich deklaruje své teze kategoricky, zatímco v traktátu zůstávaly některé otázky otevřené. Z některých obsahových dodatků je třeba uvést: pastorační péči papeže o pohanské národy, pochybnosti o pravosti papežských (nejen císařských) privilegií pro řád v Prusích, obvinění z hereze za podnikání rejs na Litvu během některých mariánských svátků a apel k řádovým poddaným k odporu vůči těmto rejsám.

Polemika proti kanonistovi Jindřichovi ze Segusia (*Ostiensis*) zde stojí na začátku. Následuje historický přehled prusko-polského konfliktu převzatý doslova z traktátu. Třetí část obsahuje *conclusiones* rozdělené do tří skupin: 1. papežská moc vůči *infidels*, 2. císařská moc vůči *infideles* a 3. právní postavení *infideles*.

Komentář: Podle E. Weise a H. Boockmanna byly *conclusiones* sepsány mezi 3. a 28. červnem 1416.¹⁰¹⁶

NĚMECKÝ PŘEKLAD 52 CONCLUSIONES PAVLA WŁODKOWICE.

1013 JAMES, Montague Rhodes: *The Western Manuscripts in the Library of Emmanuel College. A Descriptive Catalogue*. Cambridge 1904, s. 9.

1014 ACC IV, s. XCIII.

1015 Na rukopisy v Stuttgartu, Berlíně a Lipsku upozornil BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 225, pozn. 173.

1016 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 124; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 226–227, pozn. 179.

Příloha: Soupis textů

Překladatel: neznámý.

Datace: neznámá.

Dochovaní:

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 242–255 (nadpis: *Conclusiones magistri Pauli von Polan, czu deutsch von latin gemacht*).

Ed.: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 149–163, č. 6.

Lit.: BGDO II, s. 339, pozn. 10.

Obsah: Úvodní odstavec překladu informuje o autorovi *conclusiones* a jejich obsahu. Většina konkluzí není očíslovaná. E. Weise soudí, že překlad byl určen německému mistrovi. Podle něj se jedná o pečlivý překlad a případné chyby jdou na vrub písaře. Odkazy na citovaná místa z kanonického práva jsou vynechány. Naopak jsou uvedeny odkazy k biblickými citacím nebo jména kanonistů či církevních otců.

CAUSA INTER REGES POLONIAE ET CRUCIFEROS CORAM CONCILIO CONSTANTIENSE DICTA A. D. 1416.

Autor: Pavel Włodkovic.

Incipit: *Ad aperendam*.

Datace: Červenec nebo I. pol. r. 1416.

Dochovaní:

O: BZNIo Wrocław, nr. 166/II, fol. 41r–57v, 360r–403v.

Cz: MNK, BKCz, Zbiór Rękopisów, sygn. 232, pag. 417–515.

R₁: GStA–PK Berlin, XX. HA, OF 11b, fol. 83r–148r.

R₂: GStA–PK Berlin, XX. HA, OF 277, pag. 1–160.

Ed.: Lites III¹, s. 66–151 (podle Cz); *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRLICH, s. 144–271; II, s. 2–181 (podle O a Cz).¹⁰¹⁷

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 220–221; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri I*, s. 169–174; *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRLICH, s. XXX–XXXI; WOJTKOWSKI, A.: *Tezy i argumenty*, s. 67; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 228–229, pozn. 181; OŽÓG, K.: *Uczeni*, s. 212–213.

Obsah: Obsáhlý traktát se skládá ze dvou částí. První pojednává o podstatě a právním postavení řádu a s tím související legitimitě vlastnictví ovládaného území. Druhá obsahuje analýzu ve formě glos k obsahu některých papežských a císařských privilegií,¹⁰¹⁸ na něž se řád odvolával, a také obsah nebo shrnutí obsahu týchž listin, resp. procesních článků.¹⁰¹⁹

1017 Opisy z řádového archivu nebyly v edicích dosud zohledněny.

1018 Pavel Włodkovic rozebral obsah listiny Alexandra IV. z 25. ledna 1260 (*Tabulae ordinis*. Ed. E. STREHLKE, s. 407–408, č. 610) potvrzující řádu území, které bylo odebráno pohanům. Bulu Klementa IV. z 31. května 1265 (Tamtéž, s. 417, č. 639) konfirmující předcházející listinu pouze zmiňuje. Z císařských privilegií analyzuje Włodkovic dvě listiny císaře Fridricha II. z května a června 1245, přičemž květnová listina je zřejmým falzem vyhotoveným na základě té červnové (viz RI V 1/1, č. 3474; č. 3479). Obsah listiny Ludvíka IV. Bavora z 15. listopadu 1337 o udělení Litvy řádu (*Regesten Kaiser Ludwigs. Heft 8*. Bearb. J. WETZEL, s. 182, č. 379) je pouze citován *in extenso* a listiny Karla IV. z roku 1355, resp. Václava IV. z roku 1383 jsou pouze zmíněny.

1019 V závěru traktátu jsou uvedeny články obsahující stanovisko řádu k určitým bodům z procesu

Obsahem i skladbou je traktát podobný spisu *Quoniam error*.¹⁰²⁰

Komentář: V literatuře nepanuje shodný názor na dataci traktátu: únor 1416 (M. Bobrzyński),¹⁰²¹ červenec 1416 (S. Belch),¹⁰²² konec roku 1416 nebo počátek roku následujícího (L. Ehrlich)¹⁰²³ a květen 1417 (P. Nieborowski).

S. Belch se na základě rukopisného dochování domníval, že existovaly dvě redakce traktátu. První měla být napsána ještě před příchodem žmuďské delegace v listopadu 1415. První redakce měla obsahovat pouze kritiku řádových privilegií. Určité části této redakce našel S. Belch v rukopise v Ossolineu. Druhá redakce měla vycházet z první a být napsána v červenci 1416. List Pavla Włodkowice z 22. ledna 1416, který S. Belch neznal, s velkou pravděpodobností potvrzuje jeho tezi o dvou redakcích. V tomto listu totiž krakovský jurista podává shrnutí traktátu, který napsal a poslal polskému králi a královské radě k posouzení. Obsahová struktura první redakce se od druhé zjevně lišila. Skládala se ze tří základních proposic (*propositiones principales*): 1. řádové články představeny Benediktu z Makry v roce 1413, analýza řádových privilegií, obvinění řádu z protiprávní okupace území a zločinů spáchaných během vojenských tažení; 2. otázka právní způsobilosti k majetkovému vlastnictví řádu; 3. otázka náboženského charakteru řádu jako duchovní korporace. V druhé redakci byly tyto části poskládány jinak, což bylo spojeno i s textovými změnami v samotném traktátu.¹⁰²⁴ H. Boockmann se patrně mylně domníval, že ve Włodkowicově listu uvedený traktát je totožný s dochovanou druhou redakcí, a proto ji datoval do doby sepsání listu.

UTRUM PRINCIPI CATHOLICO, CUPIENTI ALIQUOS CHRISTIANOS PER GUERRAS OPPRIMERE, SIT LICITUM IN SUO EXERCITU AD SUI ADIUTORIUM INFIDELES AD BELLANDUM CONTRA CATHOLICOS ADDUCERE.

Autor: Jakub (*Giacomo*) Ballardri Arrigoni OP, biskup z Lodi.

Incipit: *Laude digna sacraque*.

Datace: 2. pol. r. 1416.

Dochování:

R: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2285 (= Registrant G, fol. 241r–254v).¹⁰²⁵

před Zikmundovým subarbitrem Benediktem z Makry z ledna 1413, viz Lites III¹, s. 147–151; *Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRlich, s. 158–167. Taktéž je to i v případě dosud nevydaného opisu z řádového archivu, viz GStA-PK Berlin, XX. HA, OF 11b, fol. 144v–148r.

1020 *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRlich, s. XXXII–XXXV.

1021 *Starodawne prawa V*. Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 152.

1022 BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri I*, s. 171–171 se opírá o text § 6 *Puncta accusationis*, kde se píše, že právě v červenci 1416 byl koncilu předložen spis (*quedam scripta*), který *certas conclusiones continebant impugnantes dictas litteras, militiam et dominia*.

1023 L. Ehrlich argumentuje tím, že se v traktátu hovoří o bitvě u Grunvaldu (15. července 1410) jako události před sedmi lety a spisy Falkenberga, jenž byl obviněn na přelomu ledna a února 1417, vůbec nejsou zmíněny.

1024 WIESIOŁOWSKI, J.: *Prace i projekty*, s. 100–101, 118–120.

1025 Nadpis pozdější rukou (fol. 241r) *Tractatus episcopi Laudensis contra Polonos* je zavádějící, protože Poláci nejsou v textu vůbec zmíněni.

- Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 52r–62v.¹⁰²⁶
Ed.: ACC IV, s. 680–708, č. 521 (podle R; datace 1415/16).
Výtah: *Die Staatsschriften*, Hg. v. E. WEISE, s. 112–117, č. 3.
Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 193; SPRINGMANN, K.: *Polen und der Deutsche Orden*, s. 114–116; BGDO II, s. 495, pozn. 29; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 236–237, pozn. 221, s. 247; CREMASCOLI, G.: *Sui sermoni di Giacomo Arrigoni*, s. 69–71.
Obsah: Kvestie, zda je přípustné, aby křesťanský kníže využíval vojenskou pomoc pohanů v útoku proti jiným křesťanům, je zodpovězena jednoznačně negativně. Podle biskupa neexistují mírumilovní pohané.¹⁰²⁷ Konstatuje propastné rozdíly v postavení křesťanů (*fideles*) a pohanů (*infideles*), proto do čela svého traktátu klade novozákonní citát o netáhnutí společného jha s nevěřícími (II Cor 6,14).¹⁰²⁸
Komentář: H. Boockmann považuje dataci spisu do roku 1414, jak navrhol E. Weise, za absurdní. Podle všeho byl biskup z Lodi mezi oněmi *doctores*, které řádová delegace získala až v létě 1416. Na jednom místě svého traktátu polemizuje s 42. článkem *conclusiones* Pavla Włodkowice. Biskup Jakub Ballardí se zřejmě později, jak na to upozornil K. Springmann, sblížil s polskou delegací, což nesporně vyplývá z jejího listu z 25. ledna 1418 určeného vévodovi Arnoštovi Habsburskému, jenž byl požádán o podporu pro řečeného biskupa v jeho snaze získat terstské biskupství. V listu jsou vyzdvíženy biskupovy zásluhy nejen pro koncil, ale i pro polského krále a celé království (*meruit autem non tantum apud universalem ecclesiam, cui nunc in sacro concilio pre ceteris mirabiliter in diversis necessatibus complacuit, verum etiam serenissimo domino nostro regi Polonie [...] ac toti regno Polonie non paucos honores attulit [...]*).¹⁰²⁹

LIBER DE DOCTRINA POTESTATIS PAPE ET IMPERATORIS, EDITUS CONTRA PAULUM WLADIMIRI POLONUM EIUSQUE HERESIM ET ERRORES.

Autor: Jan Falkenberg OP, teolog.

Incipit: *Veteres relegendes historias.*

Explicit: *Explicit liber de doctrina potestatis pape et imperatoris, editus contra Paulum Vladimiri Polonum eiusque heresim et errores, in quo si minus perite aut parum caute aliquid forte positum est, a sacro concilio cupimus emendari. Deo gracias.*

Datace: 2. pol. r. 1416.

Dochování:

O: BZNiO Wrocław, nr. 166/II, fol. 151r–184v.

Ed.: *Starodawne prawa V*. Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 195–232; *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 172–228, č. 8.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 193–197; FIJALEK, J.: *Dwaj dominikanie*, s. 314–315; BGDO II, s. 493, pozn. 19; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 242–246; WÜST, M.: *Studien zum Selbstverständnis*, s. 262–264.

1026 Nadpis totožnou rukou, ale světlejším inkoustem: *Scripta Jacobi, episcopi Laudensis.*

1027 ACC IV, s. 700: [...] *omnes infideles destructionem catholice fidei et cunctorum christianorum interitum aspirant et anhelant.*

1028 Tamtéž, s. 680: *Nolite iugum ducere cum infideles [...]*.

1029 CESDQ II, s. 105–107, č. 86.

Obsah: V úvodu traktátu jsou uvedeny tři příklady z polských dějin, kdy Poláci odpadli od pravé víry k pohanství. Naposledy prý Poláci dovolili během veřejných kázání hlásat, že křesťanskému knížeti je dovoleno s vojenskou podporou pohanů hubit křesťany (*auxilio infidelium potest princeps christianus licite fideles devastare*).¹⁰³⁰

Traktát jinak obsahuje 23 konkluzí, které jsou odpovědí na některé teze Pavla Włodkowice s tím, že Falkenberg bezprostředně čerpá z argumentace svého kontroverzního spisu *Satira* (1412). Nejprve se autor věnuje funkci dvou univerzálních mocností – papežství a císařství, přičemž ta druhá není ze své podstaty (*essencialiter*) podřízena té první (*subordinata*). Poté se věnuje poslání, které bylo řádu svěřeno, a nakonec politice Polského království, které označuje za kacířské, a proto požaduje jeho potrestání.

Komentář: Generální prokurátor řádu Petr Wormditt požádal Jana Falkenberga v létě 1416 o vypracování polemické odpovědi na *conclusiones* Pavla Włodkowice. Dominikán sepsal své dobrozdání do konce téhož roku. Proti názoru Paula Nieborowského a Ericha Weise, že Jan Falkenberg nepsal na zakázku řádu, podal pádné argumenty H. Boockmann.¹⁰³¹

UTRUM FIDELES TENEANTUR AD PACEM CUM INFIDELIBUS OBSERVANDAM VEL EIS MOVERE BELLUM ET HABITACIONUM SUARUM TERRAS INVADERE LICITE POSSINT.

Autor: Jan Urbach (*Johannes Auerbach, Vrebach, Johannes de Bomberga*), doktor dekretů.

Rubrica: *Scripta domini Johannis Aurbach, decretorum doctoris.*

Datace: konec června 1416 – leden 1417.

Dochování:

Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 24r–33r.

Ed.: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 282–309, č. 13.

Lit.: FINK, K. A.: *Zum Streit*, s. 78–79; *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 276–281, č. 13.

Obsah: Právní kvestie řeší dvě otázky: zda je dovoleno křesťanům (*fideles*) žít v míru s pohanými (*infideles*) a zda smí křesťané vypovědět válku pohanům a obsadit jejich území. Otázka je odpovězena kladně, protože pohané, kteří neuznávají svrchovanost církve ani Římské říše, nemají nárok na svou vlastní vládu a území.¹⁰³²

Komentář: Kvestii si objednal řádový prokurátor Petr Wormditt, jak vyplývá nejen z jeho listu velmistřovi,¹⁰³³ ale i z Urbachova listu prokurátorovi, jehož opis se šťastnou náhodou dochoval v témže rukopisu. Podle něj poslal jurista prokurátorovi jen rozpracovaný návrh, protože je zaměstnán jinými záležitostmi v městě Eichstätt. Prosí rovněž prokurátora o názor na zpracovanou kvestii, aby ji dokončil podle přání

1030 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 176.

1031 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 242, pozn. 245.

1032 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 308: *Videtur ergo bene dictum, quod dominium scilicet universale ac iurisdictio regnorum, territoriorum et provinciarum de iure non sint apud infideles, qui dominium et superioritatem ecclesie et imperii Romani minime recognoscunt.*

1033 BGDO II, s. 494–495, č. 258.

zadavatele.¹⁰³⁴ Kvestie již nebyla dokončena, ale bylo napsáno nové dobrozdání s inc. *Licet insignis*.

E. Weise připisoval traktát erfurtskému kanonistovi Janovi Urbachovi, autorovi procesně-právní příručky *Processus iudiciarius*, a nikoli bamberskému klerikovi, teologovi a rovněž kanonistovi Janovi Auerbachovi, autorovi rozšířeného zpovědního zrcadla (*Directorium curatorum*). H. Boockmann však spolehlivě prokázal, že uvedený erfurtský a bamberský kanonista a teolog byla jedna a táž osoba.¹⁰³⁵

DE STATU FRATRUM ORDINIS THEUTONICORUM ET PUGNA SEU MILICIA EORUM ADVERSUS INFIDELIS NECNON DE IMPLORACIONE ADIUTORII INFIDELIUM AD DEFENSIONEM.

Autor: Jan Urbach.

Incipit: *Licet insignis et preclara* (nebo *Licet pagani et infideles*).¹⁰³⁶

Datec: 2. pol. r. 1416.

Dochovaní:

R₁: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2238, pag. 1–57 (= Registrant G, fol. 211r–240r).

R₂: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2238, pag. 61–97 (= Registrant F, fol. 270r–288r).

R₃: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2238, pag. 1–47 (= Registrant G, fol. 381r–404r).

Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 33v–51v.

W: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Cod. Guelf. 680 Helmst., fol. 190v–216v.

L: Universitätsbibliothek Leipzig, Ms 1580, fol. 1r–23v.¹⁰³⁷

B: Staatsbibliothek Berlin, Ms. theol. lat. fol. 503, fol. 178r–200r.¹⁰³⁸

Ed.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 1116–1180, č. 13 (podle R₁₋₃); *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 318–380, č. 14 (podle R₁₋₃, Z a W).

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 197–199; SPRINGMANN, K.: *Polen und der Deutsche Orden*, s. 89, 119–120; BGDO II, s. 494, pozn. 27; WEISE, E.: *Der Heidenkampf I*, s. 444–452; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 1107–1115, č. 13; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 236, 246–247; WÜST, M.: *Studien zum Selbstverständnis*, s. 267.

Obsah: Urbachův traktát je polemikou s 52 *conclusiones* Pavla Włodkowice. Předkládá 18 vlastních *conclusiones*, aby ukázal pět falešných závěrů, k nimž dospěl krakovský jurista: 1. údajná povinnost papeže pečovat o pohany (*infideles*) stejně jako o Kristův ovčinec; 2. existence legitimní vlády a svrchovanosti u pohanů; 3. nespravedlivá obvinění

1034 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 277. Opis listu je v rukopise Z, fol. 33r přeškrtnutý. E. Weise i H. Boockmann se domnívá, že příjemcem byl řádový prokurátor, viz BOOCKMANN, H.: *Aus den Handakten*, s. 515–516.

1035 Tamtéž, s. 497–532; Týž: *Johannes Falkenberg*, s. 22, pozn. 12, s. 235–236.

1036 V literatuře bývají někdy uváděny dva odlišné incipity. První incipit pochází z úvodu traktátu, druhý z úvodu první konkluze.

1037 Týž: *Aus den Handakten*, s. 504.

1038 Týž: *Johannes Falkenberg*, s. 23, pozn. 14.

vůči řádu; 4. snižování církevní (papežství) a světské (Římsko-německé říše) autority; 5. posílení sebevědomí pohanů proti církvi, říši a křesťanům.

Prvních 14 konkluzí vyvrací jednotlivá tvrzení Włodkowice o vojenském poslání řádu a jeho statutu. Další čtyři se věnují povolávání pohanů k vojenské pomoci proti křesťanům. Některé konkluze zabírají několik stran, zejména druhá, v níž je řešena principiální otázka právního postavení pohanů.¹⁰³⁹

Komentář: Jan Urbach (podle H. Boockmanna) v traktátu tak striktně omezuje podmínky, za kterých by pohané mohli být případně uznáni za mírumilovné, že je to prakticky nemožné, a každý nevěřící je tak vydán na pospas křesťanským knížatům. Z toho vyplývá, že vojenská pomoc ze strany pohanů je možná jen za velmi hypotetických podmínek (ve skutečnosti není dovolena). Naopak christianizační mise podpořená vojenským potenciálem řádu je zcela oprávněná.¹⁰⁴⁰

Podle rukopisného dochování lze soudit, že šlo o nejoblíbenější polemiku s Pavlem Włodkowicem.

Datace traktátu není jednoznačná. Názory v literatuře se rozcházejí: nedlouho po červenci 1416,¹⁰⁴¹ leden 1417¹⁰⁴² nebo léto 1417.¹⁰⁴³

Podle H. Boockmanna jsou exempláře v OBA, Nr. 2238 napsány přímo rukou Jana Urbacha, stejně jako marginální glosy, kterými autor upravoval svůj text. Jeho ruku lze rozpoznat i mezi marginálními glosami k Włodkowicovým 52 *conclusiones* (zejména viz OBA, Nr. 2237, fol. 204r–205r).¹⁰⁴⁴

ISTE TRACTATUS.

Autor: anonymní.

Incipit: *Iste tractatus.*

Datace: 1417.

Dochování:

O: BZNiO Wrocław, nr. 166/II, fol. 185r, 282r–283v, 291r–v.

Ed.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 994–1001, č. 7 (*Scriptum denunciatorum errorum in duobus tractatibus Ioannis Falkenberg OP contentorum*); *Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRlich, s. 182–195, 210–214; pouze fol. 185r jako samostatný Włodkowicův dovětek

1039 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 323: *Jurisdictiones, dominia, principatus et honores regnorum, principatum et terrarum non sunt nec quovis titulo esse possunt de iure apud infideles, qui ecclesie seu imperii dominium et superioritatem minime recognoscunt.*

1040 Tamtéž, s. 379: *Sic itaque constat liquidissime ex premissis, statum religionis predictae ac pugnam et miliciam fratrum religionis eiusdem contra dictos infideles fore licita et iure fundata privilegiaque, religioni et fratribus eiusmodi in, de et super hiis a summis pontificibus et Romanorum imperatoribus concessa, esse valida, efficacia et viribus subsistere de iure. Christianum quoque principem incredulorum adversus fideles implorare auxilium licite et sine peccato minime posse, nisi forsan ad suam dumtaxat defensionem simplicem atque nudam, condicionibus seu modificacionibus concurrentibus superius expressatis.*

1041 BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 1111–1112.

1042 NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 214–215.

1043 BGDO II, s. 494–495, č. 258, pozn. 27; *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 309.

1044 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 23, pozn. 15.

k *Veteres relegendes historias* viz v *Starodawne prawa V.* Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 231–232 a *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 226–228, č. 8.

Lit.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 990–993, č. 7; *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRLICH, s. XXXII; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 258–259, pozn. 341; REBETA, J.: *O nieautetyczności*; Týž: *Krytyczna analiza*.

Obsah: V prologu traktátu anonymní autor informuje o útocích Jana Falkenberga proti Polákům a jejich králi a proti Pavlu Włodkowicovi. V hlavním textu uvádí 23 konkluzí z Falkenbergova traktátu *De doctrina potestatis pape et imperatoris* (inc. *Veteres relegendes*), k nimž občas připojil fragmenty z jiného, dnes nedochovaného Falkenbergova traktátu s inc. *Accipe gladium*.¹⁰⁴⁵ Jednotlivé konkluze jsou opatřeny krátkým komentářem, jiné zůstaly bez komentáře. Jen v úvodu autor napsal, že tyto teze jsou skandální a kacířské, a proto se domáhá jejich odsouzení koncilem.¹⁰⁴⁶

Komentář: V bádání nepanuje jednota ohledně autorství a rozsahu traktátu. Většina připisuje autorství Pavlu Włodkowicovi (S. Belch, L. Ehrlich, H. Boockmann), ale J. Rebeta správně poukázal na skutečnosti, které Pavla Włodkowice jako autora vylučují (např. mluví ve třetí osobě). L. Ehrlich se navíc mylně domníval, že k *Iste tractatus* patří také anonymní (podle něj Pavlem Włodkowicem sepsaný) traktát s inc. *Et quia hec doctrina pestifera* obsahující 8 tezí vytažených z Falkenbergovy *Satiry*, kterou rovněž chybně ztotožňoval s traktátem *Accipe gladium* (srov. H. Boockmann).¹⁰⁴⁷

Anonymní traktát byl zřejmě určen někomu, kdo se měl poučit o tezích Jana Falkenberga zaměřených proti Polákům, jejich králi a Pavlu Włodkowicovi.¹⁰⁴⁸

SCRIPTUM DENUNCIATORUM ERRORUM SATIRAE IOANNIS FALKENBERG.

Incipit: *Et quia hec doctrina pestifera*.

Autor: anonymní.

Dochování:

O: BZNiO Wrocław, nr. 166/II, fol. 284r–285v, 289r–v.

Ed.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 1013–1020, č. 8 (*Scriptum denunciatorum errorum Satirae Ioannis Falkenberg OP Constantiensi concilio*); *Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRLICH, s. 196–209, 214–215 (jako třetí část traktátu *Iste tractatus*).

Lit.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 1004–1012, č. 8; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 258–259, pozn. 341; REBETA, J.: *O nieautetyczności*; Týž: *Krytyczna analiza*.

1045 *Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRLICH, s. 182: *Iste tractatus qui incipit: Veteres relegendes hystorias, et finit sic: Explicit liber de doctrina potestatis pape et imperatoris editus contra Paulum Vladimiri Polonum eiusque heresim et errores etc., in materia et in forma est idem cum tractatu qui incipit Accipe gladium qui etiam est eiusdem auctoris, nisi quia in isto sunt aliqua apposita que in alio sunt obmissa. Continet iste tractatus processum doctrinalem et argumentacionem quo demonstrare nititur principaliter quod bellum Polonorum contra Cruciferos de Prussia fuit iniustum et quod rex Polonie et Poloni vastantes ecclesiam commiserunt sacrilegium et vocat ecclesiam eosdem Cruciferos etc.; et ponuntur in eo XXIII conclusiones.*

1046 Tamtéž, s. 183: *Ex quo evidenter patet hunc totum processum esse falsum et erroneum et peccantem in materia et in forma. In materia quia in eo multa suadenter falsa et divine legi contraria. In forma quia per talem processum non probentur. Et sic constat tam materialiter quam formaliter ipsum esse hereticum et per consequens pro tali per hoc sacrum generale consilium condemnandum.*

1047 Tamtéž, s. 210.

1048 Srov. tamtéž, s. 211.

Obsah: Anonymní polemika s autorem *Satiry*, z níž uvedl osm tezí a kolem nich soustředil svou kritiku. První námitka spočívá v tom, že předmět sporu neodpovídá doktrinálnímu procesu (*processus doctrinalis*), jak to činí Falkenberg, nýbrž soudnímu procesu (*processus iudicialis*), ke kterému je nutné ověřit fakta a předložit výpovědi svědků. Druhá námitka je věcná: většina dominikánových tezí se protíví božskému právu (*divine legi contraria*). Hlavní konkluze, proti které anonymní autor bojuje, zní, že všichni Poláci mají být se svým králem zabiti.¹⁰⁴⁹ Z toho anonymní autor vyvozuje, že Falkenbergovy teze jsou v obou aspektech falešné, bludné, bezbožné a kacířské.¹⁰⁵⁰

Komentář: S. Belch a L. Ehrlich, který těchto osm anonymních tezí připojoval k traktátu *Iste tractatus*, považovali za jejich autora Pavla Włodkowice, zatímco H. Boockmann a J. Rebeta je označili jako anonymní. J. Rebeta došel navíc na základě srovnání těchto osmi tezí s oficiálním seznamem 11 tezí z Falkenbergovy *Satiry* předložených polskou delegací koncilu ke zjištění, že v obou seznamech je položen důraz na něco jiného.¹⁰⁵¹ Anonymní autor se především soustředil na myšlenku fyzické exterminace Poláků a jejich krále, kdežto oficiální seznam se zaměřil na hanobení Polského království a jeho krále. Podle J. Rebeta by toto zjištění dovolovalo hledat anonymního autora mezi členy *natio Gallicana*, kde byla diskutována otázka o oprávněnosti zabítí tyрана (kauza Jana Petíta).

PLURES MATERIE ET SCRIPTA DE PUGNA REGIS POLONIE ET CRUCIFERORUM.

Autor: pravděpodobně Ardicino della Porta z Novary (*de Porta, Novariensis* nebo *de Novara*), advokát papežské konsistoře, kardinál.

Incipit: *Quia sunt nonnulli.*

Datace: leden nebo únor 1417.

Dochování:

R: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 1448 (= Registrant G, fol. 255r–262v).

L: Universitätsbibliothek Leipzig, Ms 1539, fol. 7r–11r (neúplný opis, začíná od slov *Sed quod imperator*,¹⁰⁵² marginální glosy).¹⁰⁵³

Ed.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 1186–1201, č. 14 (podle R); *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 228–247, č. 9 (podle R).

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 215–216; SPRINGMANN, K.: *Polen und der Deutsche Orden*, s. 118; BGDO II, s. 412–413, pozn. 25; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 1182–1185; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 235, pozn. 212, s. 248; WÜST, M.: *Studien zum Selbstverständnis*, s. 268; SRODECKI, P.: *Murus et antemurale*, s. 54–56.

Obsah: Argumentace papežského advokáta se obrací podobně jako v případě Urbacha nebo Falkenberga proti Włodkowicovu zpochybňování papežských a císařských při-

1049 Tamtéž, s. 197: *Causa finalis que est prima causarum est ut omnes Poloni cum ipsorum Rege occidantur.*

1050 Tamtéž, s. 209: *Conclusio ex predictis. Quod hec doctrina non solum est falsa et erronea, sed in quantum divine legi repugnat est heretica impia et insana, in quantum suadet homicidia iniusta et iniuste fieri est periculosa scandalosa temeraria et crudelis, in quantum tollit Polonis legitimam defensionem contra ius naturale est sediciosa iniuriiosa et pollicie turbativa, et per consequens piarum aurium offensiva et pro tali condemnanda.*

1051 Srov. ACC IV, s. 410–413.

1052 Srov. *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 234.

1053 BOOCKMANN, H.: *Aus den Handakten*, s. 503.

vilegií. Potvrzuje pravomoc císaře nad pohany a právoplatnost řádových privilegií i v současnosti. Pohanům je jakékoliv právo na vládu v době po příchodu Krista na zem upřeno. Papež může trestat pohany kvůli přestupování přirozeného práva (např. modloslužba). Závěrem nikdo nesmí vytýkat řádu jeho boj s pohany. Kdo tak činí, není katolický křesťan, ale kacíř.

Komentář: Autorství papežského advokáta není zcela jisté. Jeho jméno neuvádí samotný spis ani zprávy řádového prokurátora. H. Boockmann připouští, že by autorem mohl být i jiný řádový advokát (Justin z Juvenatia nebo Antonio z Monte). Přesto se přiklání k Ardiciniovi jako autorovi, protože i v pozdějších letech sepisoval žaloby jménem řádu.¹⁰⁵⁴ Spis vznikl buď v lednu (E. Weise), nebo únoru (P. Nieborowski) roku 1417.

SCRIPTA DOMINI DOMINICI DE PONTE VENET[IANI] PRO ORDINE ET CONTRA ERRONEA SCRIPTA PAULI DE POLONIA.

Autor: Dominik z Pontu (*Dominicus de Ponte*, resp. *de Venetiis*), advokát koncilu.

Incipit: *Ne quibusdam figmentis*.

Datace: pol. r. 1416 – pol. r. 1417.

Dochování:

Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 20r–24r.

Ed.: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 248–265, č. 10.

Lit: FINK, K. A.: *Zum Streit*, s. 78; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 237, pozn. 222, s. 248–249.

Obsah: Traktát je stylizován jako osobní dopis Pavlu Włodkowicovi, kterému autor odpovídá na jeho 52 *conclusiones*. Koncilní advokát ale analyzuje pouze ty teze, které obsahují myšlenky odbíhající od stanovené normy.

Komentář: E. Weise, který klade vznik spisu mezi polovinu roku 1416 a 1417, chybně ztožnil autora se známým juristou Dominikem ze Sancto Geminiano, jehož pobyt v Kostnici není doložen a který v roce 1420 dokonce napsal juristické traktáty proti řádu (srov. H. Boockmann).

MATERIA DOMINORUM PRUTENORUM CUM DOMINIS POLONIS QUANTUM AD EA, QUE IURIS SUNT NATURALIS ET DIVINI.

Autor: kardinál Petr d'Ailly (*Petrus de Alliaco*), biskup z Cambrai.

Incipit: *Redigi potest ad paucos articulos*.

Datace: 1. pol. r. 1417.

Dochování:

Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 97r–97v (nadpis *Scripta domini cardinalis Cameracensis*).

W: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Cod. Guelf. 680 Helmst., fol. 188v–189v (nadpis *Materia dominorum Prutenorum etc.*).

L: Universitätsbibliothek Leipzig, Ms 1539, fol. 12r–13v (marginální glosy).¹⁰⁵⁵

1054 Tamtéž, s. 235, pozn. 212.

1055 BOOCKMANN, H.: *Aus den Handakten*, s. 503.

Ed.: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 265–270, č. 11 (podle Z a W).

Lit.: BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 252, pozn. 305.

Obsah: Francouzský kardinál řeší otázku, zda je křesťanským vládcům dovoleno ve spravedlivé válce proti jiným křesťanům využít vojenské pomoci pohanů (*infideles*). Konstatuje, že tuto otázku nelze obecně zodpovědět pouze pozitivně, nebo negativně. Někteří pohanští poddaní křesťanských knížat bojují ve spravedlivé válce z úcty ke katolické víře, jiní však bojují kvůli jejímu zničení. Právo na vlastnictví a pozemskou vládu pohané měli před Kristovým příchodem na zem a toto právo mají i po něm. Kardinál d'Ailly tak dochází k závěru, že ani papež nebo císař nemůže darovat pohanské území křesťanům, zvláště pokud pohané žijí v míru a podle přirozeného práva. Snad jen v případě, že by takový krok byl legitimně zdůvodněn s ohledem na obecné blaho (*nisi fuerit et sit causa legitima pro bono publico tocius policie, nec papa nec imperator potuerunt dare terras infidelium christianis, presertim dum volunt quiete vivere et sub lege nature*).¹⁰⁵⁶

Komentář: E. Weise datuje traktát do první poloviny roku 1417. Jeho interpretace obsahu dobrozdání je ovšem chybná (srov. H. Boockmann). Francouzský kardinál nepsal ve prospěch řádu a už vůbec slovně nenapadal polského krále tak ostře jako Falkenberg v *Satiře!* Proti Petru d'Ailly napsal augsburský kanovník Rudolf Arzt 13 nesouhlasných tezí (*opposita*) obhajujících Falkenbergovu *Satiru*. E. Weise je na příslušném místě své edice (záměrně?) vynechal.

DE ORDINE FRATRUM CRUCIFERORUM ET DE BELLO POLONORUM CONTRA DICTOS FRATRES.

Autor: Pavel Włodkowic.

Incipit: *Quoniam error*.

Datace: konec r. 1417.

Dochovaní:

O: BZNIo Wrocław, nr. 166/II, fol. 58r–69v, 72r–83v, 186r–196v, 221r–250r, 286r–287v.

W: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Cod. Guelf. 680 Helmst., fol. 189v–190v.

R: GStA–PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2237 (= Registrant G, fol. 210r–v).

V: ÖNB Wien, Cod. 5113, fol. 136v–137r.

B: Staatsbibliothek Berlin, Ms. boruss. fol. 262, fol. 8r–61v.¹⁰⁵⁷

Ed.: Hardt III, sl. 25–27 (podle V); *Starodawne prawa V*. Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 233–296 (podle O); BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 889–890, č. 3 (*Fragmentum methodologicum*) (podle O, fol. 221r); s. 896–904, č. 4–5 (*Conclusiones tres*) (podle O a R); *Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRlich, s. 216–409; *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 271–276, č. 12 (pouze závěrečné *conclusiones tres* jako samostatné anonymní dobrozdání; editor se však mylně domníval, že autorem byl Mařík Rvačka).¹⁰⁵⁸

Lit.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri I*, s. 175–180; *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRlich, s. XXXII–XXXV; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 259–260, pozn. 342; OZÓG, K.: *Uczeni*, s. 215–216.

1056 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 269, č. 11.

1057 WIESIOŁOWSKI, J.: *Prace i projekty*, s. 96–97.

1058 Srov. SOUKUP, P.: *Die Böhmischen Konzilsteilnehmer*, s. 195, pozn. 89.

Obsah: Traktát Pavla Włodkowice představuje odpověď na Urbachův *Tractatus de statu fratrum Ordinis*. Odpověď se dělí na dvě části – dogmatickou a polemickou. První obsahuje výklad Włodkowice na téma podstaty, působení a majetkové držby Řádu německých rytířů. Dogmatická část obsahuje tři kapitoly (*proposita principalia*), každá kapitola tři *considerationes*, jež jsou pro přehled členěny do odstavců (*rubrica*). První část je uzavřena shrnutím obsahujícím tři konkluze, z nichž vyplývají tři důsledky (*corolaria*). Toto shrnutí se dochovalo ve dvou redakcích. Obě redakce shrnutí vydal samostatně S. Belch. E. Weise vydal pouze druhou redakci.¹⁰⁵⁹

Druhá část polemizuje s tezemi Jana Urbacha, které jsou podle Włodkowice totožné s Falkenbergovými názory obsaženými v jeho traktátech *Satira a Veteres relegendes*.¹⁰⁶⁰

Pavel Włodkowic čerpal z odborné pomoci svého učitele a teologa Maříka Rvačky, jehož text včlenil do své polemiky (*Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRlich, s. 326–334; *Starodawne prawa V*. Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 268–275).¹⁰⁶¹

Obsahem i skladbou je traktát podobný spisu *Ad aperiendam*.¹⁰⁶²

Komentář: Ačkoliv se traktát, který musel být napsán v době po Falkenbergově obžalobě (tj. na počátku roku 1417), dochoval anonymně, v literatuře se o autorství Pavla Włodkowice nepochybuje.¹⁰⁶³ Celý traktát se zřejmě dochoval v několika redakcích (S. Belch). Nejúplnější (avšak nikoli nejlepší!) edici předložil L. Ehrlich.

SCRIPTA RUDOLFI CANONICI ECCLESIE AUGUSTENSIS.

Autor: augsburský kanovník Rudolf Arzt (*Rudolfus Medicus*), bakalář dekretů.¹⁰⁶⁴

Incipit: *Confortamini et viriliter agite in lege*.

Datace: 1417 (listopad?).

Dochování:

Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 98r–124r.

M: Staatsbibliothek München, Clm 1250, fol. 37r–60r.

Ed.: BELCH, S. F.: *Theologi anonymi*, s. 15–63 (podle M).

Výtah: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 380–390, č. 15 (podle Z).

1059 Srov. *Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRlich, s. 311–315.

1060 Tamtéž, s. 325: *Quantum autem ad tractatum secundum cuius occupacio erit circa XVIII conclusionum contentarum in libello cuiusdam Iohannis de Bambergae doctoris decretorum, qui libellus idem videtur in materia et effectu cum libello fratris Iohannis Falkenberg ordinis Predicatorum in se XXIII conclusiones continente, non illo pridie iam dampnato sed alio super quo adhuc pendet iudicium*.

1061 Tamtéž, s. 326–327: *Et primo premitto in principio dicta magistri mei Mauricii de Praga valentissimi theologi, qui respondendo ad primas duas huiusmodi conclusiones sic orditur [...]*; Srov. SPUNAR, Pavel: *Reperitorium auctorum Bohemorum protractum idearum post universitatem Pragensem conditam illustrans. Tomus I*. Wratislaviae – Varsaviae – Cracoviae – Gedani – Lodziae 1985, s. 318, č. 879 a SOUKUP, P.: *Die Böhmischen Konzilsteilnehmer*, s. 195–196.

1062 *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRlich, s. XXXII–XXXV.

1063 V druhé části traktátu odkazuje autor na své konkluze, viz tamtéž, s. 386.

1064 V době koncilu působili v augsburské kapitule dva kanovníci jménem Rudolf: *Rudolfus Medicus* nebo *Arzet* († 16. května 1430) a scholastik Rudolf z Westerstetenu († 1447), jehož pobyt v Kostnici však není doložen, viz *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 380; Srov. BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 237, pozn. 222a.

Lit.: WOLNY, J.: *Nieznany traktat*, s. 294–306; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 237, pozn. 222a, s. 249–252.

Obsah: Traktát patří mezi nejdlejší texty, které byly sepsány na obranu řádového stanoviska. Augsburský kanovník zaujímá pozitivní postoj ke křížovým výpravám na Litvu ve 14. století. Traktát se skládá ze čtyř částí: 1. teoretické úvahy o aktivním křesťanském postoji k lásce k bližnímu, zejména vůči ochraně jiných křesťanů před útoky pohanů (Z, fol. 98r–111v); 2. vyvrácení 52 *conclusiones* Pavla Włodkowice (Z, fol. 111v–116v) a 3. třináct tezí (*opposita*) kardinála Petra d'Ailly (Z, fol. 116v–118r),¹⁰⁶⁵ 4. obhajoba Falkenbergovy *Satiry* před obviněním z kacířství (Z, fol. 118v–124r).

Komentář: Traktát byl podle Ericha Weise předložen koncilu v listopadu 1417, zatímco H. Boockmann uvádí jen rok 1417. Jelikož J. Wolny a S. Belch znali tento traktát pouze z anonymního opisu v mnichovském rukopisu, kterému chybí 4. část (obhajoba *Satiry*), chybně určili autora spisu. S. Belch ho neidentifikoval a J. Wolny se domníval, že autorem byl sám Jan Falkenberg. Na tyto nepřesnosti vyplývající z neznalosti předcházejících edic a jiných rukopisů upozornil H. Boockmann.¹⁰⁶⁶

SCRIPTA EPISCOPI CIVITATENSIS.

Autor: André Dias de Escobar (*Andreas Didaci, Andreas Hispanus*), kardinál, biskup v Ciudad Rodrigo.

Incipit: *Revoco, casso, annullo.*

Datace: přelom let 1417 a 1418.

Dochovaní:

Z: FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 63r–96v.

Výtah: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 394–413, č. 16.

Lit.: FINK, K. A.: *Zum Streit*, s. 79–80; *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 391–393, č. 16; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 237–238, pozn. 223, s. 252–256; SRODECKI, P.: *Murus et antemurale*, s. 56.

Obsah: Ze všech traktátů napsaných na objednávku řádového prokurátora jsou obecné teze o papežských a císařských pravomocích a bezprávném postavení pohanů aplikovány na situaci řádu v Prusích nejpřesněji a nejpodrobněji právě v tomto rozsáhlém textu, který je polemikou s 52 *conclusiones* Pavla Włodkowice. Traktátu vévodí úvodní verš z biblické knihy Přísloví (Sap 1,1): *Diligite iusticiam, qui iudicatis terram*. V úvodu je historický nástin sporu mezi řádem a Polskem, resp. Litvou, přičemž územní expanze řádu je charakterizována jako znovudobytí původně křesťanských teritorií. Hlavní část je rozdělena do tří kapitol, v jejichž centru stojí: 1. spravedlivá válka (*bellum iustum*); 2. otázka vojenské pomoci pohanů a 3. obvinění polského krále a litevského velkoknížete, že brání řádu naplňovat jeho poslání – boj s pohaný. Autor dochází k závěru, že existence a poslání řádu je sankcionována nejvyššími autoritami (papež a císař), zatímco polskému králi taková legitimizace jeho politiky proti řádu schá-

1065 Tuto třetí část traktátu editor Erich Weise zcela vynechal, jak na to správně upozornil BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 252, pozn. 305.

1066 Tamtéž, s. 360.

zí.¹⁰⁶⁷ V závěru jsou vyzváni papež, koncil a císař, aby jako jediní kompetentní soudci odsoudili polského krále k náhradě škod a přiměli jej dodržovat s řádem mír.

Komentář: H. Boockmann poněkud koriguje interpretace E. Weise, který příliš přecenil význam španělského biskupa na kostnickém koncilu. Přijetí řádové objednávky na sepsání učeného dobrozdání bylo zapříčiněno spíše materiálními potřebami. To ovšem nijak nesnižuje osobní zaujetí a pochopení autora pro ideu křížových výprav realizovanou Řádem německých rytířů, což mohlo souviset s tím, že pocházel ze země reconquisty. H. Boockmann charakterizuje traktát dokonce jako apoteózu náboženské války.¹⁰⁶⁸

Jelikož se André Dias de Escobar neustále vymezuje vůči konkluzím Pavla Włodkowice, lze předpokládat, že objednávku obdržel od řádového prokurátora v létě 1416. Časté zmínky o papeži posouvají vznik spisu do konce roku 1417 nebo na počátek roku následujícího. Domněnku E. Weise, že traktát byl přímo určen nově zvolenému papeži, je třeba spolu s H. Boockmannem odmítnout.

Na způsob práce španělského biskupa ukazuje poznámka na začátku třetí části, podle níž polský král prý brání řádu v plnění jeho mise. Autor se omlouvá, že kvůli nedostatku knih v Kostnici je tato část o něco kratší než dvě předchozí.¹⁰⁶⁹

Žaloby a žalobní články (*articuli, propositiones*)

ARTICULI ACCUSATIONIS CONTRA CRUCIFEROS EX PARTE POLONORUM SIGISMUNDO IMPERATORI [!] ROMANORUM MISSI.

Autor: pravděpodobně Pavel Włodkowic a Ondřej Łaskarzyc, poznaňský biskup a doktor dekretů.

Incipit: *Serenissime princeps.*

Datace: 4. čtvrtletí 1414 (A. Wojtkowski) nebo začátek r. 1415 (P. Nieborowski).

Dochovaní:

Cz: MNK, BKCz, Zbiór Rękopisów, sygn. 233, pag. 435–440.

Ed.: Lites III¹, s. 52–55.

1067 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 407: *Tam ab ecclesia Romana quam imperiali monarchia habet sanctissimus ordo de Prufia, quod iuste, sancte et licite impugnare potest infideles, paganos et scismaticos et ex eorum [possessione] terras capere et fidei christiane subicere ac in ius et proprietatem suam, scilicet ordinis, convertere [...].*

1068 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 238, pozn. 223. Důvody pro sepsání traktátu podává sám autor takto (*Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 413): [...] *ego, zelator christiane fidei, amore patrie et laudum cupidine divinarum ac rogatu et mandato domini nostri et patris antiquissimi ac ferventissimi, preclari et nobilis domini Petri [de Wormdilt], militis [sic! – PB] ordinis predicti, hec inserui et grosse, sed cum laboribus dictavi et scripsi [...].*

1069 FWZTG Leutkirch, ZAMs 28 (Zeiler Codex), fol. 81r: [...] *venio nunc ad tertiam partem tractatus, quod brevior erit aliis duabus partibus propter defectum librorum, quod in hoc sacro concilio Constantiensi non habeo nec habere valeo.*

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 148–150; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 162–165; WOJTKOWSKI, A.: *O nowo odkrytym tekście*, s. 535–538; WOJTKOWSKI, A.: *Tezy i argumenty*, s. 59–61; OŽÓG, K.: *Uczeni*, s. 207–208.

Obsah: Dvacet žalobních článků. V úvodu je osloven král Zikmund Lucemburský. Články obsahují maximalistické teritoriální požadavky polské strany na adresu řádu, obvinění z porušování toruňského míru a následujících výroků rozhodčího soudce. Vzhledem k tomuto porušování se ani polská strana necítí být těmito dohodami vázána. Pomořská, michalovská a chelminská země od pradávna příslušely Polskému království (*ad regnum Polonie ab antiquo pertinebat*), a mají mu proto přináležet i nadále. Uvedené země držel Řád německých rytířů od doby svého usídlení v Prusích pouze z rozhodnutí polských králů a knížat, a proto je jejich odtržení od Polského království jednoznačně protiprávní. Na základě rozhodnutí papežského soudu (1339) a nedávného šetření královského subarbitra Benedikta z Makry byla příslušnost těchto zemí k Polsku nesporně prokázána.¹⁰⁷⁰

(§ 1) Území kolem řeky Nogat a mezi ní a mořským pobřežím (*super terris circa Nogath fluvium et piscariis ac villis inter Nogathum et recens mare*) drží řád pouze jako zástavu za obnos čtyř tisíc hřiven (*quatuor milibus marcarum*), avšak lživě tvrdí, že je jeho plnoprávným vlastníkem (*possessor male fidei*). Po obdržení zástavní sumy jsou povinni území vrátit (*merito deberent nobis easdem terras reddere receptis quatuor milibus marcarum*).

(§ 2) Subarbitrovi Benediktovi z Makry byla předložena listina, podle níž řád zaplatil za michalovskou zemi malou částku peněz (*certas pecunias modicas*).

(§ 3) Řád ignoruje hranice mezi Polským královstvím a řádem, které tvoří řeka Visla a další řeky (*Wysla ac alia omnia flumina ad ipsum confluentia limites faciunt inter regnum Polonie et terras ipsorum ita quod una medietas eiusdem fluminis Wysla et aliorum pertinet ad regnum Polonie et alia medietas ad cruciferos*) a brání kupcům z Polského království plavit se po Visle k moři (*prohibebant mercatores de regno Polonie per fluvium Wysla ad partes transmarinas fretorum flugitando*).

(§ 4) O průběhu hranice mezi územím Litvy, Mazovska a Dobříňska (*de aliis limitibus et graniis terrarum Lithwanię, Mazovie et Dobrinensis*) byla předložena spolehlivá svědectví před subarbitrem Benediktem.

(§ 5) Ačkoliv na uvedená území má polská strana plné právo, byla na ně ochotna pro dobro míru dokonce rezignovat (*ad easdem terras nos jus habere tamen propter bonum pacis [...] de aliquilibus terris [...] vellemus condescendere*), pokud by tím ovšem bylo možné s podporou římského krále dosáhnout s řádem trvalé mírové dohody. Řád však všechny smlouvy porušuje a svévolně odstoupil od mírové smlouvy dohodnuté v Toruni (*ipsi cruciferi nullas concordias, colligaciones et federa qualitercunque stabilitas cum corona et regno Polonie tenuerunt semper federa violantes nam et a concordia Thorunensi motu proprio recesserunt et eam ausu temerario violare presumpserunt*), která byla potvrzena budínským výrokem krále Zikmunda Lucemburského, jenž pod hrozbou peněžitého trestu přikázal její dodržování. Pokrytecky zachovávají jen první z usta-

1070 Lites III¹, s. 52: [...] *quamuis Cruciferi beneficiorum ipsis per reges et principes Regni Polonie factorum [...] obliti easdem terras a regno Polonie indebite abstraxerant et abstracta tenent tamen per quosdam iudices a Sede Romana subdelegatos et deputatos predictę terre ad jus et proprietatem regni fuerunt reducte [...]*.

novení z toruňského míru, jako by se tím chtěli ospravedlnit, jinak ovšem vyvolávají nepokoje a války (*et eam in illo penitus articulo ab inicio ipsius tenuerunt, qualiter ergo aut per quem debita ratione fruentem iustificari possunt, qui semper sediciones, contenciones et guerras comouebant*). Proto polský král a litevský velkokníže deklarují, že se rovněž necítí být vázání toruňským mírem, který byl dříve a opakovaně Řádem německých rytířů porušován (*declaratur, quod dominus rex Polonie et Vitoldus et coadiutores ipsorum ullo¹⁰⁷¹ modo noluerunt stare Thorunensi concordie, quam ipsi cruciferi motu proprio abiciunt¹⁰⁷² et ab ipsa, non abstinentibus penis in sententia pronunciacionis vestre adiectis, recesserunt*).

(§ 6) Polský král musel povolát mnoho žoldnéřů a ozbrojených oddílů kvůli obraně před útoky a útiskem řádu (*dominus rex ad resistenciam faciendam ipsis cruciferis, ne ipsum et terras ipsius [...] opprimerent, multas fecit impensas stipendiarios et gentes armatas convocando*). Na pokrytí nákladů na žoldnéře požaduje polský král od řádu 100 tisíc kop, ačkoli v době, kdy polská vojska byla ještě na řádovém území, obdržel od řádu 140 tisíc (*ideo desiderat [...] centum milia sexagenorum ab eisdem habere cruciferis pro expeditione stipendorum predictorum, licet ipsi cruciferi anno presenti domino regi cum suis exercitibus stante in ipsorum terris centum quadraginta milia sexagenarum afferrebant*).

Aby mohl být skutečně ustanoven trvalý mír, požaduje polský král:

(§ 7) michalovskou zemi, která leží na Dobříňsku (*terram Michaleoviensem satis parvam et intra limites terre Dobrinensis sitam*), a rovněž hrady Nieszawa (*Nyeschow*),¹⁰⁷³ Tuchola, Człuchów (*Schlochow*), Chojnice (*Choynica*), Jasinec (*Jasenez*).

(§ 8) město Brodnica (*opidum Brodnicza*) bez řádového hradu, který prý ležel za hranicemi království a Dobříňska (*infra limites regni Polonie et terre Dobrinensis*).

(§ 9) zemi žmuďskou v jejich historických hranicích s hradem Klajpedou (*terram Samagitarum cum castro Memel exintegratum omnibus limitibus et graniciebus ipsius terre*).

(§ 10) odškodnění mazovských vévodů, slupského vévody, wloclawského biskupa a probošta jeho kapituly (Ondřej Łaskarzyc).

K Polskému království má být opět připojeno: (§ 11) polovina příjmu z mlýna v Lubiczu na ostrově na řece Drwęca (*medietas molendini in Lubicz [...] in medio fluminis Drwancza*); (§ 12) polovina plavby na řece u Toruně (*medietas navigii Thorunensis*);

(§ 13) ostrovy, o něž se vedl spor (*insule, pro quibus fiebat contencio*).

(§ 14) Polskému králi nesmí být bráněno v plavbě po řece Forda (?).

Neprávem byly Polskému království odebrány dva hrady: (§ 15) Drezdenko (*castrum Drezdno*) a (§ 16) Santok (*castrum Santhok*) ležící na hranici (tj. sporném území) mezi Novou markou a Velkopolskem, a proto mají být bez výmluv (*sine aliqua excusacione*) vráceny.

(§ 17) Teprve po splnění těchto teritoriálních nároků byla polská strana ochotna zvážit odstoupení Pomoří a chelminské země německým rytířům (*si ista talia modo poterunt consumari, extunc dominus rex et regnum de terris Pomeranie, Culmensi se non*

1071 V rkp. *nullo*.

1072 V rkp. *habiciunt*.

1073 Totéž v § 19.

ingerreret, sed de ipsis condescenderet [...] et quod aliqua fiat recognitio demum, ne in terri huiusmodi corona umquam offendantur).¹⁰⁷⁴

(§ 18) Jestliže budou tyto záležitosti dovedeny do konce a římský král je potvrdí, pak už nikdy nevypukne válka mezi polským králem, královstvím, litevskou zemí a spojenci na jedné straně a řádem na straně druhé (*umquam guerre insurgant inter dominum regem, regnum et terras Lithwanie et ipsorum adherentes et cruciferos*). V době, kdy polský král byl se svým vojskem na řádovém území, řád předal v důsledku dohody 11 tisíc kop (*cruciferi in effectum concordie afferebant XI milia sexagenarum cum omnibus limitibus*).

(§ 20) Jak v Polsku, tak na Litvě se nevzdali svých hranic (*limites tam in Polonia, quam in Lithwania nolebant dimittere liberas et expeditas*).

Komentář: Není snadné určit dobu sepsání prvních žalobních článků. S jistotou lze pouze konstatovat, že nevznikly v roce 1413, jak je to uvedeno v edici *Lites ac res gestae III*. P. Nieborowski se domníval, že samotné články mohly být sepsány nejdříve na počátku roku 1415 a řádová reakce na ně nedlouho po 11. květnu téhož roku. Podle Andrzeje Wojtkowského mohly žalobní články vzniknout až po 9. říjnu 1414, protože podle polské odpovědi byly sestaveny na popud krále Zikmunda Lucemburského.¹⁰⁷⁵ Tento fakt však ještě nepředjímá, zda články byly sepsány před příjezdem delegace do Kostnice, nebo až na koncilu. Pro první variantu, tedy pro rok 1414, by mohla svědčit poznámka v § 6 o pobytu polského vojska na řádovém území *anno presentis*. O prezentaci stanoviska oběma stranami před králem Zikmundem se zmiňuje řádový prokurátor ve svém listu z 13. dubna 1415.¹⁰⁷⁶ Autorství dvou polských juristů je pouze pravděpodobné.

RESPONSUM CRUCIFERORUM AD ARTICULOS.

Autor: Petr Wormditt (?), generální prokurátor Řádu německých rytířů.

Incipit: *Super primo articulo Polonorum*.

Datace: duben (?) 1415.

Dochování:

Cz: MNK, BKCz, Zbiór Rękopisów, sygn. 233, pag. 440–447.

Ed.: *Lites III*¹, s. 55–59.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 150; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 162–165; OZÓG, K.: *Uczeni*, s. 208.

Obsah: Odpověď řádové delegace na 20 žalobních článků polské strany (*Articuli accusationis contra cruciferos ex parte Polonorum*). Pořadí článků neodpovídá polské předloze.

(§ 1–3)¹⁰⁷⁷ K Pomoří, chelminské a michalovské zemi vlastní řád privilegia od uherského krále Karla Roberta a českého krále Jana Lucemburského, kteří byli arbitry

1074 NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 150 a OZÓG, K.: *Uczeni*, s. 208 chápou § 17 v tom smyslu, že Poláci byli připraveni pouze jednat o těchto dvou územích, nikoli je odstoupit. V citované pasáži je skutečně řeč o odstoupení ovšem s výhradou, aby to Polské koruně nepřineslo žádnou škodu.

1075 MNK, BKCz, Zbiór Rękopisów, sygn. 233, pag. 447 (srov. *Lites III*¹, s. 59): [...] *ad mandatum et requisicionem s[erenitatis] v[est]re [...] descripsimus [...]*.

1076 BGDO II, s. 234–235, č. 117.

1077 Srov. úvod *Articuli accusationis*.

ve sporu mezi polským králem Kazimírem III. Velikým a velmistrem Ludolfem Königem. V další listině se sám Kazimír III. Veliký vzdává právních nároků na dotyčnou území. Článek odkazuje na další četné confirmace a listiny o koupi a prodeji od papežů, císařů, českých a polských králů, braniborských markrabat a mazovských vévodů. Tím byly zamítnuty všechny teritoriální nároky polsko-litevské strany. Mimo to bylo upozorněno na vyšehradský rozhodčí výrok z roku 1335 a na kališský mír, uzavřený roku 1343 mezi Kazimírem III. Velikým a tehdejším velmistrem Ludolfem Königem,¹⁰⁷⁸ který podle řádového výkladu zneplatnil ustanovení papežských delegátů z roku 1339.¹⁰⁷⁹

(§ 4) Řád vlastní listiny o průběhu hranice mezi Kujavskem a Polskem na jedné straně a Pomořím a chelminskou zemí na straně druhé.

(§ 5) Ohledně hranice mezi řádovým územím a Litvou vlastní řád privilegia od současného polského krále, velkoknížete Vitolda a mazovských vévodů. Co v této věci rozhodl Benedikt z Makry, nemá právní moc, protože subarbitr římského krále překročil svá oprávnění.¹⁰⁸⁰

(§ 6) Přestože řád má právoplatná privilegia, souhlasí s tím, aby řádný soud rozhodl, která strana porušuje dohody a smlouvy (*que parcium sit in culpa violacionis litterarum et colligacionum*). Z deklarace polského krále a litevského knížete, že nechtějí dodržovat ustanovení toruňského míru (*nullo [sic!] modo nolunt stare concordie Thorunensi*), je patrná jejich neochota podřídit se soudnímu rozhodnutí, ale jít cestou násilí. Platnost toruňského míru nemůže být zrušena, i kdyby v budoucnu došlo k neshodám nebo jedna ze stran by porušila jedno z mírových ustanovení (*quod aliqua parcium in aliquo contravenisset, nichilominus dicta concordia semper in firmitate inuiolabilis permanisset*).¹⁰⁸¹

(§ 7) Polský král neshromáždil vojsko složené z křesťanů i pohanů kvůli tomu, aby se bránil, nýbrž aby napadl a utiskoval nevinný řád (*rex Polonie non ad faciendam resistenciam ordini, sed ad inuadendam et opprimendam ordinem innocentem contra deum et iusticiam [...] gentes ex fidelibus et infidelibus congregat*), který naopak vždy požadoval, aby tyto spory byly předloženy arbitřům (papeži, římskému králi, kurfiřtům nebo křesťanským knížatům). Polskému králi bylo zapláceno 11 tisíc kop, aby bylo ukončeno prolévání křesťanské krve, nikoli proto, aby zaplatil žoldnéře (*ordo obtulit regi XI milia sexagenarum [...] quod hoc non fecit pro expediendis talibus stipendiariis, sed ut cessaret a christiani sanguinis effusione*).¹⁰⁸²

1078 K tomu viz SZCZUR, Stanisław: *Traktat pokojowy Kazimierza Wielkiego z Zakonem Krzyżackim z 1343 r.* ZH 56, 1991, s. 3–44; SZUJSKI, Józef: *Warunki traktatu kaliskiego r. 1343*. In: *Opowiadania i roztrząsania historyczne (pisane w latach 1875–1880) przez Józefa SZUJSKIEGO*. Warszawa 1882, s. 52–66.

1079 Lites III¹, s. 56: *Item non obstat ordini, quod per partem aduersam dicitur litteras fuisse adiudicatas regno per quosdam iudices a Sede Romana subdelegatos referens se ad processum habitum coram eisdem iudicibus [...], quia ille processus sub dati anno dom. millesimo quadragesimo(?) [recte tricesimo – PB] XXXIX et littera regis Kazimiri et alie de quibus supra sunt de posteriori data videlicet anno dom. millesimo quadragesimo [recte tricesimo – PB] XLIII et sic primas cassant perexpressum.*

1080 Srov. § 4 *Articuli accusationis*.

1081 Srov. § 5 *Articuli accusationis*.

1082 Srov. § 6 *Articuli accusationis*.

(§ 8) Řád nesouhlasí s dojednáváním nového míru, nýbrž trvá na dodržování podmínek stávajícího míru (*non est opus nouam pacem nouo comparare precio stat ordo satis contentus in antiqua pace*).¹⁰⁸³

(§ 9) Podle řádu město Brodnice (*Strasburg*) nemůže být odděleno od svého hradu. Nikdy totiž neleželo na polském území, nýbrž v chelminské zemi. Řád drží hrad i město bez překážek a v míru už více než sto let (*per C et ultra et a tanto tempore de cuius inicio memoria non existit*).¹⁰⁸⁴

(§ 10) Řád vlastní k území Žmudi a hradu Klajpeda (*castro Memel*) papežská a císařská privilegia a smlouvy od polského krále a litevského knížete.¹⁰⁸⁵

(§ 11) Finanční odškodnění, ke kterému se řád zavázal před poslední válkou, bylo zdrženo z důvodu, že mezitím bylo území Prus napadeno a bylo na něm způsobeno mnoho nevyčíslitelných škod, které daleko převyšují nárokové odškodnění protistrany (*tot et tanta dampna ordinis prelatibus et ecclesiis [...] sunt illata, quod incompatibili extimacione excedunt eorum pretensa dampna*).¹⁰⁸⁶

(§ 12) Řád pokojně vlastní jiný mlýn, než je zmíněn v tomto článku.¹⁰⁸⁷

(§ 13) Oba břehy (řeky) zmíněné v tomto článku přináležejí řádu (*utrumque littus spectat ad ordinem*).¹⁰⁸⁸

(§ 14) Řád neví, o jaké ostrovy se jedná, avšak obecně trvá na držbě toho, co bylo potvrzeno toruňským mírem.¹⁰⁸⁹

(§ 15) Plavební řád na řece má platit jako doposud (*ab antiquo*).¹⁰⁹⁰

(§ 16) Držbu hradu Drezdenko (*castro Dresen*) má řád potvrzen četnými privilegii.¹⁰⁹¹

(§ 17) Stejně tak hrad Santok přináležejí k Nové marce a je v držbě johanitského řádu (*castrum Santok spectat ad Novam Marchiam et tenetur per fratres sancti Johannis Jerosolimitani*).¹⁰⁹²

(§ 18) Polský král by postupoval spravedlivě, pokud by si nenárokoval (*cum nullum jus sibi scit competere*) Pomoří a chelminskou zemi.¹⁰⁹³

(§ 19) Řád nechce dojednat novou mírovou smlouvu, protože nejlepší smlouva byla uzavřena v Toruni (*non est opus novos modos invenire, quia iam optimi modis inventi sunt in concordia Thorunensi*). Po koncilu, budoucím papeži a římským králi žádá, aby posílili legitimitu toruňského míru světskými a církevními tresty za jeho porušování (*petit tales modos et vias tam per sacrum concilium, quam per futurum summum pon-*

1083 Srov. § 7 *Articuli accusationis*.

1084 Srov. § 8 *Articuli accusationis*.

1085 Srov. § 9 *Articuli accusationis*.

1086 Srov. § 10 *Articuli accusationis*.

1087 Srov. § 11 *Articuli accusationis*.

1088 Srov. § 12 *Articuli accusationis*.

1089 Srov. § 13 *Articuli accusationis*.

1090 Srov. § 14 *Articuli accusationis*.

1091 Srov. § 15 *Articuli accusationis*.

1092 Srov. § 16 *Articuli accusationis*.

1093 Srov. § 17 *Articuli accusationis*.

*tificem et maiestatem v[estram] inveniri et illos tam spiritualibus, quam temporalibus penis vallari, quod perpetuis futuris temporibus inviolabiliter ab utraque parte observentur).*¹⁰⁹⁴
(§ 20) Podrobná argumentace řádu proti výtce, že nedodržuje ustanovení toruňského míru, zatímco řádu jde naopak o to, vynutit jeho lepší zachovávání (*pocius cogitare quibus modis et viis pax Thorunenensis validioribus penis, de quibus supra tangitur et firmioribus vinculis roboretur*).

Komentář: Latinská verze byla možná předlohou pro německy psanou odpověď: *Die Antwort der Ordens auf der Klage der Polen*.

Předpokládá se, že odpověď vznikla v souvislosti s jednáním před Zikmundem Lucemburským v dubnu 1415.¹⁰⁹⁵

P. Nieborowski nepochybuje, že autorem řádové repliky byl Petr Wormditt.¹⁰⁹⁶

DIE ANTWORT DES ORDENS AUF DIE KLAGE DER POLEN.

Autor: anonymní.

Incipit: *Allerdurchluchtgester furste gnedigester lieber herre euwer konigliche gnade, daz wol erkant hat und erkennet, daz die vorderrunge der herren von Polan swer dem orden ist und unbillich.*

Datace: neznámá.

Dochování:

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 88–90.

Obsah: Seznam listin, privilegií a mírových smluv vydaných ve prospěch řádu:

(§ 1) Uvedeny jsou následující dokumenty: listina vévody Konráda Mazovského z roku 1230 darující řádu chelminskou zemi, confirmace téže listiny papežem Alexandrem IV., listiny Karla IV. a Jana Lucemburského na další sporná území a smlouva mezi králem Kazimírem III. Velikým a řádem z roku 1335, že Pomoří, michalovská země a další zůstanou řádu a Kujavsko a Dobříňsko připadnou Polsku.

(§ 2) Kališská mírová smlouva z roku 1343, v níž polský král Kazimír III. potvrzuje donace mazovského vévody a vzdává se svým jménem i jménem svých nástupců veškerých dědických práv k řečeným územím, zejména titulu vévody pomoršského (slíbil neužívat tohoto titulu na své pečeti).¹⁰⁹⁷

(§ 3) Listina polských biskupů (hnězdenského, włocławského, poznaňského a plockého) s totožnou datací dosvědčující slib polského krále, že se vzdává územních nároků (*der konig von Polen eyn eyt gesworen hat vor sich und syne erben*).

(§ 4) Listina, v níž zástupci určitých polských měst (Krakov, Sandoměř, [Nový?] Sącz, Poznaň, Kališ a Bresk) slibují na příkaz polského krále nečinit nic proti ustanovením smlouvy mezi králem Kazimírem III. Velikým a řádem.

(§ 5) Listina mazovských vévodů potvrzující dotýčnou smlouvu mezi králem Kazimírem III. Velikým a řádem.

(§ 6) Listina z roku 1404, v níž král Vladislav II. Jagello potvrdil platnost kališského míru a slíbil jeho zachovávání.

1094 Srov. § 18 *Articuli accusationis*.

1095 Viz pozn. 1076.

1096 NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 150.

1097 Srov. první bod latinského responsum v Lites III¹, s. 55.

(§ 7) Toruňský mír (1411), který se souhlasem polského krále a politické reprezentace Polské koruny stanovil, že si obě strany ponechají území z doby před vypuknutím války. Polsku zůstalo Dobříňsko, zatímco řádu připadlo Pomoří a chelminská a michalovská země.

(§ 8) Tento mír (*fridebriff und richtung vor Thoran*) byl potvrzen králem Zikmundem Lucemburským, jehož výrok zavazoval obě strany k jeho bezpodmínečnému dodržování (*der ußspruch geburet beyden teylen den friden unverbrochlich zu ewigen zythen zu halten*).

Komentář: Některé části řádové odpovědi se jeví jako překlad latinské předlohy (*Responsum Cruciferorum ad articulos*), s níž sdílí některé společné body (srov. Lites III¹, s. 55–59). Jiné body naopak v latinské verzi chybějí. Celkově je německá verze kratší. Chronologické zařazení seznamu není jisté, jeho vznik však mohl souviset s jednáním před králem Zikmundem v dubnu nebo květnu 1415.

RESPNSUM EX PARTE POLONORUM.

Autor: pravděpodobně Pavel Włodkowic nebo/a Ondřej Łaskarzyc.

Incipit: *Serenissime princeps*.

Datace: duben (?) 1415.

Dochování:

Cz: MNK, BKCz, Zbiór Rękopisów, sygn. 233, pag. 447–460.

Ed.: Lites III¹, s. 59–66.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 150–151; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 162–165; OŽÓG, K.: *Uczeni*, s. 208–209.

Obsah: Polská replika na řádovou odpověď obsahuje 30 (!) článků, které neodpovídají přesně pořadí ani obsahu článků řádové repliky. Autor/autoři rozšířil/i svou argumentaci o právně-historické aspekty a polemické, resp. propagandistické prvky.

(§ 1) Právoplatnost rozhodčího výroku králů Karla Roberta a Jana Lucemburského, stejně jako listiny Kazimíra III. Velikého byla již zpochybněna na jednání v Budíně (1412), jak je zapsáno v protokolu Benedikta z Makry. Řečené dokumenty jsou *insufficientes et suspecte*. Navíc neexistuje rozhodčí výrok ani smlouva, kterou by řád kdy býval dodržel, naopak je vždy porušil (*non est enim datum aliquod arbitramentum seu fedus, quod ipsi observassent, quoniam omnia semper violabant et frangebant*).

(§ 2) Polský král Kazimír III. Veliký ani jeho nástupci nikdy nepřestali užívat titulu *dux Pomeranie*. Řád prý navíc nikdy nepožádal o odstranění této titulatury (*rex Kazimirus [...] numquam deposuit titulum ducatus Pomeranie de sigillo suo [...] et numquam predicti reges fuerunt moniti per ipsos cruciferos pro deposicione tituli*), ani nezpochybněval listiny, v nichž se tato titulatura objevuje.

(§ 3) Polská strana se diví, že se řád odvolává na listiny polského krále Vladislava II. Jagella a zvláště na smlouvu toruňského míru, když svévolně od těchto smluv a listiny odstupuje a nezachovává je (*litteris a quibus motu et temeritate propria recesserunt et recedunt nec umquam ipsos observaverunt, prout notorium est toti mundo*).

(§ 4) Těžko se dokazuje, že polská strana neporušuje platné smlouvy, neboť všechny své vojenské akce vedla pouze na svou obranu a v nevyhnutelné tísní (*in defensione sua [...] maximis et quasi inevitabilibus necessitatibus*).

(§ 5) Poté, co litevský kníže Jagello přijal katolickou víru, stal se polským králem a připojil Litvu k Polské koruně (*terre et dominia Lithwanie sunt subdita adiuncta et incorporata Corone et regno Polonie*), bylo Polské království zavázáno chránit Litvu. Přesto ji polský král kvůli zachování míru s řádem nechránil, a tak byla Litva přes více než dvacet let ničena nájezdy řádových vojsk.

(§ 6) Během pravidelných nájezdů pustošících litevskou zemi řádová vojska bořila a vypalovala kostely¹⁰⁹⁸ a krutě zabýjela kněze spolu s nově pokřtěnými Litevci. Dokonce Jagellova bratra Korygella, který při křtu obdržel jméno Kazimír, prý hanebně připravili o hlavu, kterou napíchli na kopí, aby se stala krutou podívanou pro okolí (*in nichilum vertentes ecclesias cremaverunt, presbiteros, canonicos pro instructione neophitarum cum eisdem neophitis crudeliter necaverunt, ubi etiam christianissimum principem dominum Kazimirum [...] decolaverunt, cuius caput in lancea deferentes per ipsorum omnes exercitus cum eodem capite incliti et christianissimi principis ludibria faciebant*).¹⁰⁹⁹

(§ 7) Řádu však nestačilo napadat pouze nedávno pokřtěnou Litvu, nýbrž i Polské království. Proti ustanovení kališského míru získali od knížete Vladislava Opolského (1326/1330–1401) Dobříňsko do zástavy (*regnum Polonie etiam opprimere inceperunt, ubi dum contra ille federa, que cum rege Kazimiro asserunt se firmasse terram Dobrinensem a duce Ladislao Opoliensi vasallo regni in obligationem et in pignus [...] receperunt*). Obyvatelé Polského království nechtěli kvůli tomu podněcovat k válce (*regnicole regni Polonie nolentes cum ipsis guerras inchoare propter bonum pacis*), proto řečené území vykoupili ze zástavy za 50 tisíc zlatých a tři tisíce kop.¹¹⁰⁰

(§ 8) Ani ne dva měsíce po uzavření míru v Raciążku (*prope Raczans in insula ville Sluwsko*) v roce 1404 porušil řád dohodu tím, že přijal pod svou ochranu správce hradu Drezdenka, jenž byl lenníkem polského krále (*Utricum de Osch vasallum regni cum castro Dresen in regnum pertinentem receperunt*).¹¹⁰¹

(§ 9–10) Velmistrem Oldřichem z Jungingenu, který často jednal proti ustanovením svého předchůdce Konráda z Jungingenu, byl polský král neprávem obviněn, že podnítil obyvatele Žmudi k vypovězení neposlušnosti řádovému vedení, a proto mu velmistr vypověděl válku místo vzbouřené Žmudi. Po tři dny pustošila řádová vojska Dobříňsko, nedávno vykopené z řádové zástavy (*tribus diebus terram Dobrinensem*

1098 Ničení a vypalování kostelů, jako důkaz hanebnosti protivníka, je opakujícím se *topos* v obviněních z obou stran. V § 26 (Tamtéž, s. 65) se dokonce uvádí počet vypálených kostelů: 300. Číslo se překvapivě (?) shoduje s počtem vypálených kostelů, které mělo mít na svědomí polsko-litevské vojsko, viz *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 100–101, č. 2.

1099 Jagellův bratr zemřel roku 1390 při obraně vilenského hradu. Podle obvinění mělo být jeho tělo rovněž rozčtvrceno. Velký komtur Konrád z Wallenrode se snažil tato obvinění ve svém listu z téhož roku vyvrátit, viz CDP IV, s. 119–120, č. 83. Trpký osud Jagellova bratra se v žalobních člancích objevuje častěji. Nejsřepěji je o něm pojednáno v *Proposicio Polonorum* (CEV, s. 1009–1010) a stručně v *Puncta accusationis* (Lites III¹, s. 160).

1100 V letech 1391–1392 kníže Vladislav Opolský zastavil řádu strategický hrad Zlotoria a Dobříňsko, více viz SPERKA, Jerzy: *Władysław Opolski, Wieluński, Kujawski, Dobrzyński, pan Rusi, palatyn Wegier i namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków 2016, s. 158–188.

1101 Ke sporu o Drezdenko naposledy viz KUBON, S.: *Die Außenpolitik*, s. 228–244; srov. WRÓBEL, D.: *Elity polityczne*, s. 147–184.

[...] *cum exercitibus suis vastavit, cremavit, ecclesias incendens sacramenta dissipans virgines et nobiles mulieres stuprans et multos nobiles interficiens*).

(§ 11) Tzv. velká válka a známé střetnutí u Grunvaldu s nepřítjemnými následky pro řád je polskou stranou interpretováno jak Boží trest, jehož vykonavatelem bylo polsko-litevské vojsko (*et qualiter dominus deus ipsos cruciferos corripuit, non humane, sed divine adscribendum est potestati*).

(§ 12–14) Díky toruňskému míru připadlo Polsku odškodné pouze ve výši 100 kop grošů, ačkoliv by za vyplacení zajatců a obsazených hradů mohlo dostat dvojnásobek až trojnásobek. Ostatně řád odškodné vyplatil až po naléhání římského krále jen kvůli tomu, aby mohl dál pokračovat ve válce.

(§ 15–16) Zde reagují na § 7 řádové odpovědi o vůli podřídit se rozhodčímu výroku. Polský král na rozdíl od velmistra vždy byl a je připraven přijmout krále Zikmunda Lucemburského za rozhodčího soudce a stejně tak uznává šetření Benedikta z Makry, jenž z královského pověření řádu nařídil, aby nenapadal polské kupce a nebránil jim projíždět řádovým územím.

(§ 17) K řádovým zločinům je třeba připočíst zničení a vypálení města *Lobza*, vyhlazení tamních rytířů a plundrování statků hnězdenského arcibiskupa kolem místa *Camem*.

(§ 18) Autoři repliky nerozumí, proč po svržení velmistra Jindřicha z Plavna, který ztratil svůj úřad právě kvůli agresivní politice vůči Polsku, nový velmistr (Michal Kűchmeister) nejenže války nezanechal, nýbrž svolal kontingent ozbrojenců (*quod eundem magistrum Henricum propter hoc deiecessent de officio suo, quod regno Poloniae gwerris faciebat, sed hoc nolunt dicere, quare iste modernus ab ipsis gwerris non destitit ymmo quocito magistratum obtinuit statim vasa et naues ad guerrandum ordinavit gentes armorum convocans*).

(§ 19) Kupci z Polského království byli oloupeni o svůj majetek na území Nové marky a nedočkali se odškodnění, ačkoliv se k tomu zavázal sám velmistr (*verbis se offerunt [...], sed factis nichil, prout et nunc nolunt recompensare*).

(§ 20) Nedodržování ustanovení toruňského míru je doloženo tím, že řád stále utlačuje nejen poddané Polského království, ale také poddané mazovského vévody, hnězdenského arcibiskupa a některých biskupů.

(§ 21–23) Z historického exkurzu měly pro krále Zikmunda vyplynout zneklidňující otázky, proč se řád nepodřizuje jednotlivým dohodám a znemožňuje naplnění jejich jednotlivých ustanovení, když polská a litevská strana svědomitě plní své závazky. Jaká je prospěšnost mírových dohod nebo rozhodčích výroků, když se i pod hrozbou pokut jedna strana rozhodne, že je nebude dodržovat, a nečeká ji za to žádný postih? Pak by nevinný neměl prospěch ze spravedlnosti, ale naopak zločinec by prospíval ze své nepravosti. Takové převrácené pojetí spravedlnosti je přece nemyslitelné nejen mezi katolickými křesťany, nýbrž i pohany (*Quare ergo ipsi eidem obedire contempnerunt, quare ipsam non seruant et quare illud, quod nobis tenentur, de dampnis et penis et iurgiis non solvunt [...] nescimus, quid prodesset pacta facere, federa condere aut aliquas pronunciaciones eciam sub penis illatis statuere, si per partes [...] seruari non deberent et ibi nichil aliud posset intelligi, nisi quod iusto nunquam iusticia proficeret [...] quod utique non tantum apud catholicos, sed eciam et apud barbaros pro summa iniquitate deberet reputari*).

(§ 24) Donační listiny mazovských i jiných vévodů s právními tituly k chelminské zemi jsou neplatné z důvodu nedodržení slibu, že území získané z rukou pohanů bude určitým dílem rozděleno mezi řád a uvedené vévody. Ti byli a stále jsou fundátory a patrony chelminského biskupství (*fundatores ecclesie Culmensis et patroni*).

(§ 25) Kdykoli řádové vojsko s podporou zmiňovaných vévodů napadalo a zabíralo pohanské území a pak tam budovalo hrady a tvrze, řád se odmítal dobytým územím se zmiňovanými vévodami rozdělit (*terras cum predictis principibus dividere noluerunt*).

(§ 26) Řádoví bratři však nejen zapomněli na štědrost a pomoc vévodů, ale svou agresivní politikou chtěli dokonce zabrat jejich rodová území (*benefactorum facto inmemores ad occupandum terras eorumdem principum patrimoniales aspirare inceperunt et sic successive titulo obligationis et pignoris et aliis modis hinc et inde ex multis partibus regnum tangentibus possessiones ipsorum pro se usurpabant*).

(§ 27–28) Krutost řádových bratří lze pozorovat na rozdílném zacházení se zajatci, kteří byli kdysi přesídlováni po celých rodinách na řádové území, nyní však není ušetřen žádný zajatec, obzvláště z Polského království. Řádoví bratři dokonce vykupují polské zajatce od svých žoldnéřů, aby je pak mohli usmrtit (*si aliqui stipendiarii de alienis terris [...] captivabant aliquos de Polonis, ab eis stipendiariis ipsos certis pecuniis redimentes et ementes subiungebant, occidebant et mactabant impiie*).

(§ 29) Jiným případem ponížení urozeného člověka byl únos mazovského vévody Jana I. Staršího, který byl bosý a se svázanýma nohama odvléčen na koni do Prus. Jeho hrad, který sám nechal postavit, byl stržen (*dum illustris princeps dominus Johannes dux Mazovie senior in propria terra sua castrum novum edificavit et errigere incepisset, stans securus cum familia sua et constructoribus eiusdem castrum. Ecce tempore in lecto quiescente irruerunt cruciferi et cum armato exercitu super ipsum et eum turpiter detinentes eciam nudo pede ad equum posuerunt et ligatis pedibus eundem ipsum cum militibus et clientibus eius ad terras suas duxerunt et structuram fortalicium eiusdem repulerunt*).¹¹⁰²

(§ 30) Pro podrobnější informace je odkazováno na protokol pořízený Benediktem z Makry před arcibiskupem ostřihomským a uherským palatinem.

Komentář: Předpokládá se, že odpověď vznikla v souvislosti s jednáním před králem Zikmundem Lucemburským v dubnu 1415.¹¹⁰³

PROPOSICIO POLONORUM CONTRA ORDINEM.

Incipit: *Quamvis a primordio nostre regenerationis.*

Datace: nedlouho před červencem 1415 nebo před 13. únorem 1416.

Dochovaní:

R: GStA–PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2455, fol. 16r–26r (= Registrant E, fol. 81r–91r).

Ed.: CEV, s. 1001–1018, Appendix č. VI–a (podle R); *Codex Medicensis I.* Coll. P. JATULIS, s. 13–18, č. 2 (přetisk z edice CEV).

1102 Vévoda byl německými rytíři unesen celkem dvakrát 1393 a 1404, viz WILSKA, Małgorzata: *Książę Janusz Starszy*. Warszawa 1986 (neměl jsem k dispozici). Zřejmě se jedná o druhý únos soudě podle časového údaje v textu: *ante decem annos vel citra*.

1103 Viz pozn. 1076.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 171–172; SPRINGMANN, K.: *Polen und der Deutsche Orden*, s. 58–59; ISRAEL, O.: *Das Verhältnis*, s. 22; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri I*, s. 167–168; BGDO II, s. 309, pozn. 2; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 220–222, pozn. 144; OžÓG, K.: *Uczeni*, s. 210–211.

Obsah: *Proposicio Polonorum* obsahuje 40 článků obvinění proti Řádu německých rytířů. Podobně jako *Proposicio Samagitarum* poukazují články na příkrý rozpor mezi původním posláním řádu a jeho skutečným působením. Hned v úvodu je proto formulován požadavek na jeho reformu (§ 1).¹¹⁰⁴ Žaloba je formulována z pohledu Vladislava II. Jagella, který od přijetí křtu, katolické víry a koruny Polského království spolu se svými příbuznými, urozenými a celou Litvou vždy usiloval o mír mezi ostatními křesťanskými vládci téhož společenství církve (§ 2).¹¹⁰⁵ Důvodem žaloby je strach z nepřítelů lidského pokolení (d'ábla), který by mohl odvést nově pokřtěné lidi (neofyty) od křesťanské víry (§ 5). Proto Jagello pozval na svůj křest velmistra Konráda Zöllnera z Rottensteinu, aby se stal jeho kmotrem. Ten ale jako druhý Herodes, který se obával narození Ježíše Krista, odmítl (§ 6–8). Naopak v době Jagellovy nepřítomnosti zaútočila řádová vojska z popudu livonského mistra na Litvu a strašně ji zpusťořila (§ 9–11). Královské poselstvo bylo vysláno z Polska k velmistrovi s žádostí o zanechání válečných nájezdů na litevské území, které je nyní již křesťanské, a o zachování míru. Žádost však byla zamítnuta (§ 12). I přes toto zamítnutí pokračoval Jagello sám osobně v christianizační misii na Litvě. Byl odstraněn pohanský kult, probíhaly křty, zakládaly se chrámy a kláštery, bylo založeno biskupství ve Vilně a byli vysláni polští kněží. Tomuto usilí řád očividně bránil (§ 13–15). Další polské poselstvo, v jehož čele stála některá ze slezských knížat, obdrželo od velmistra odpověď, z níž bylo zřejmé, že mysl německých rytířů ovládá chtivost, nikoli touha šířit křesťanskou víru (§ 16).¹¹⁰⁶ Výsledkem krutých nájezdů, při nichž byli kněží a neofyté zabíjeni a chrámy ničeny, bylo snížení počtu osob ochotných podstoupit křest. Naopak pohanům němečtí rytíři zachovali život, byli jen zajatí a odvěčeni do Prus (§ 17). Nepomohly ani papežské buly Urbana VI., Bonifáce IX. a Innocence VII., aby řád zastavil ničivé nájezdy z Prus a Livonska na litevské území. Nájezdy se naopak opakovaly dvakrát až třikrát ročně (§ 18). Velmistr také lákal na svou stranu nespokojené příbuzné Vladislava II. Jagella slibem na obsazení velkoknížecí vlády na Litvě a dokonce slibem královské koruny (!).¹¹⁰⁷ Autor žaloby označuje tyto metody za d'ábelské (*arte et ministerio diabolico*) (§ 19–21).

1104 CEV, s. 1002, Appendix č. VI–a: *Ideo necesse est nobis, ut coram sacratissima maiestate et sanctissimo cetu vestro, iniurias nobis factas et violaciones federum et treugarum exponamus, ut saltim per eundem vestre sanctitatis cetum provideri possint, quod predicti fratres pacta et federa non tantum nobis sed etiam ceteris principibus solidius observarent et per doctrinam paternitatis vestre in vita et moribus regula et ordine valeant reformari.*

1105 Zdůvodnění je biblické, viz tamtéž, s. 1003: [...] *semper a tempore assumpte fidei cogitavimus cogitationes pacis et non afflictionem, nec umquam nostri fuit propositi, quod cum domesticis fidei guerras debuissimus exercere, quia qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, ut dicit scriptura [I Tim 5,8], fidem negavit et est infideli deterior.*

1106 Tamtéž, s. 1007: [...] *avaricia in mentibus eorum maius habuit dominium quam propagacio fidei christiane.*

1107 Tamtéž, s. 1008: *Promiserunt enim quibusdam fratribus nostris, quod ipsos ad sedem supremi principatus nostri voluerunt extollere et regnum de terris nostris erigere ac eos postmodum coronare.*

Vrcholem bylo obléhání Vilna a doprovodný masakr obyvatelstva v čele s nelidským zavražděním a zneuctěním těla Jagellova bratra Korygella, který přijal při křtu jméno Kazimír a byl velitelem posádky bránící hlavní vilenský hrad (§ 22–23, srov. § 20 v *Puncta accusationis*, Lites III¹, s. 159–160).¹¹⁰⁸ Později řád podněcoval proti Litvě rovněž schizmatiky a Tatory (§ 24). V § 25 se nachází ospravedlnění války proti křesťanům, která byla vedena vždy jen z nutnosti vlastní ochrany před řádem, nikoli se záměrem poškodit katolické náboženství.¹¹⁰⁹ V následujícím § 26 se nachází klíčový argument proti výtce o využívání vojenské pomoci pohanů ve válce proti křesťanům. Polský král může využívat pomoci svých poddaných, i když nejsou křesťany, jak to dělají i jiní křesťanští panovníci a ostatně i samotný řád.¹¹¹⁰ Vladislav II. Jagello snášel trpělivě všechna příkoří způsobená jak Litvě, tak i Polskému království, s nímž byl řád vázán dlouholetou mírovou smlouvou. Řád smlouvu porušil, když přijal do zástavy Dobříňsko (součást Polské koruny) od knížete Vladislava Opolského (lenníka polského krále), avšak ani toto nepřimělo krále vyhlásit válku (§ 27). Další článek (§ 28) líčí příčiny tzv. velké války a bitvy u Grunvaldu. Polský král odkoupil zastavené Dobříňsko od velmistra Konráda z Jungingenu, který však do tří měsíců začal porušovat některá ustanovení smlouvy. Jeho nástupce Oldřich z Jungingenu vyhlásil podvodně polskému králi válku a okamžitě zpusťil Dobříňsko. Král byl nucen shromáždit vlastní vojsko, ale stále usiloval dosáhnout dohody. Znamá scéna se dvěma meči, které byly na příkaz velmistra doneseny do polsko-litevského tábora, měla dokládat fakt, že polský král byl řádem k boji vyprovokován. Drtivé vítězství bylo očividně způsobeno Boží spravedlivou mocí.¹¹¹¹ Ustanovení toruňského míru (1411) stejně jako rozhodčí výrok krále Zikmunda začal řád brzy porušovat tím, že např. řádové oddíly napadly území slupského vévody Bohuslava a vypálily tam dvacet kostelů. Řád nedodržíje ani dvouleté příměří uzavřené před papežským legátem na podzim 1414 (§ 29–30), neboť se neštítí prolévat krev zajatců (*humanum sanguinem effundere non abhorrent*) a s nelidskou krutostí je zabíjí (§ 32).

1108 Žaloba podává zajímavý detail o dispozici vilenského hradu, viz tamtéž, s. 1009: [...] *circumvallaverunt Wilnam, qui locus est insignior in partibus Litwanię, in quo tria castra sunt situata, quorum unum vocatur Curvum castrum, in quo multa millia armatorum et aliorum nobilium et comunium hominum utriusque sexus [...] fuerunt collecta.*

1109 Tamtéž, s. 1011–1012: *Sepe enim ut percepimus disseminasti, quod nos ope Tartharorum christianam religionem vellemus offendere aut certe destruere; absit nos unquam ea facere voluisse, immo nos unquam talia meminimus cogitasse semper enim christianum sanguinem effundere et eodem madefieri vitabamus, nisi vehementissime compulsi et tutela nostra inevitabili dumtaxat nos urgente, immo cum ingenti fletu et dolore defensionem, te nos invadente, nobis fecimus oportunum.*

1110 Tamtéž, s. 1012: *Verum est quod nos in dominiis terrarum nostrarum habemus aliquos subiectos nobis Tartharos, prout ceteri reges et principes christiani habent sibi subiectos infidelium naciones; quorum multi de eisdem Tartharis fidem assumpserunt catholicam et adhuc ceteri per nos inducuntur ut eandem fidem assumant, non quod aliqua chisticolis facerent nocumenta. Hii quociens nobis necesse cum exercitibus vadunt nostris et veniunt ad insidias quorumlibet inimicorum nostrorum repellendas; sed enim inanimatis armis uti licet, cur talium non decet suffragiis se iuvare? Idem et fratres ordinis Theutonicorum faciunt dum exercitus contra nos et alios quoscumque principes tenent; ducunt enim secum Scismaticos et alios incredulos quos in Livonia et in Rigensi civitate habent subditos.*

1111 Tamtéž, s. 1014: [...] *magister et fratres cum eorum exercitibus non nostra aut humana sed divina potius potencia ac iusticia corruerunt [...].*

Polská strana považovala za vhodné poukázat i na zločiny staršího data, sahající někdy až do doby příchodu německých rytířů do Prus. Jeden z mazovských vévodů, kteří byli fundátory chelminského biskupství, byl před deseti nebo více lety odvečen do Prus (§ 31).¹¹¹² Podle žalující strany byl řád kdysi povolán polskými králi a vévody, aby jim pomohl bojovat s pohanskými Prusy. Dobyté území mělo být rozděleno mezi řád a zmíněné krále nebo vévody.¹¹¹³ Nejenže se tak nestalo, ale němečtí rytíři napadali polské území, aniž by šetřili křesťanské chrámy a kláštery. Tím dokazují, že jim ve skutečnosti nejde o šíření víry, nýbrž jen o získávání území. Reforma řádu je proto nezbytná (§ 33).¹¹¹⁴ Řádové oddíly bojovaly nejen proti nedávno pokřtěné Litvě, ale i proti křesťanským vládcům, jako je např. dánský král, vévodové ze Saska a Slupska (§ 34). Zločin řádových bratří je o to těžší, že se označují za církevní osoby (*vellent esse vel dicunt se personas ecclesiasticas*), ale jejich kroky jsou proti svobodě církve (*contra libertates ecclesie*) (§ 35). Církevní majetek a příjmy z něj jsou úmyslně ničeny špatně raženou mincí (§ 36).¹¹¹⁵ Proticírkevní zločiny se projevíly i v poškozování a ničení majetku wrocławského biskupství, které se nachází částečně na pomořském území ovládaném řádem (§ 37). V § 38 je představen polský návrh reformy řádu, jejímž hlavním bodem je přeložení řádu někam na území hraničící s pohany (*in metis Tartharorum et Turcorum*). Nesluší se totiž, aby jakýkoliv řád držel tak velké území a byl schopen brát do zástavy území ostatních knížat. Otázka řeholního života a statutu duchovní korporace je ponechána koncilu (§ 38).¹¹¹⁶ V úvodu § 39 se o řádu vypovídá překvapivě pozitivně, že němečtí rytíři odevzdávají svůj život Bohu a nesou Kristův plášť, ačkoliv se může jednat o pouhé konstatování původního záměru řádových fundátorů.¹¹¹⁷ Není tedy jasné, proč jsou Polsko a Litva řádem utlačovány. Jedním z důvodů mohlo být rozšířené falešné mínění (*ista infamia*), že Vladislav II. Jagello a jeho lid slouží stále pohanství.¹¹¹⁸ O jeho křesťanství se ale přesvědčil sám papež prostřednictvím vlastních vyslanců na Litvu. O Jagellově ovoci víry se může přesvědčit rovněž koncil, který je přesto polským králem požádán, aby odstranil nebo zreformoval veškeré nedostatky jeho víry a víry jeho poddaných. V závěrečném § 40 je zopakován požadavek na reformu řádu podle božských i lidských zákonů¹¹¹⁹ a polský král, který může zprostředkovat návrat ortodoxních

1112 Srov. § 29 v *Articuli accusationis*, Lites III¹, s. 66.

1113 CEV, s. 1016, Appendix č. VI–a: [...] *hiis pactis non obmissis, quod quascumque terras sub eisdem paganis acquirerent certa sorte seu partitione, ipsas cum eisdem [polská – PB] principibus debite dividere debuerant.*

1114 Tamtéž: *Speramus tamen quod illa ipsorum antiqua facinora novum ruborem ipsis facient, ex quo non querunt ampliacionem fidei sed occupacionem terrarum diversarum, de quo circa reformacionem universorum statuum et ordinum vestra sanctitas, auxiliante domino, debet providere.*

1115 Tamtéž, s. 1017: [...] *pessimam monetam cudunt contra deum et omnem iusticiam [...].*

1116 Tamtéž: [...] *de quorum eiam vita et moribus sanctitas vestra merito deberet informari et efficere quod status ipsorum modo debito reformetur.*

1117 Tamtéž: *Non dubitamus enim quod ipsi fratres sunt gens deo dedicata et Christi vestem deferentes.*

1118 Tamtéž: [řádoví bratři] *nos et nostros subditos concitant, asserentes, quod nos cum gente nostra non servaremus fidem catholicam sed pocius paganicam.*

1119 Tamtéž, s. 1018: [...] *ad reformacionem eiusdem ordinis iuxta precepta divina pariter et humana intendere [...].*

křesťanů do církve a šíření katolické víry dále na východ, se spolu se svými poddanými odevzdává koncilu.¹¹²⁰

Žaloba obsahuje mnoho biblických a teologických narážek a citací. Exklamace (zejména v § 25) a rétorické otázky ukazují, že žaloba byla přednesena veřejně a že měla v posluchačích utvrdit obraz utrpení nově pokřtěného litevského lidu, jemuž na jeho cestě k pravé víře klade překážky Řád německých rytířů.

Komentář: Vedle koncilních otců (*reverendissimi patres*) je v *Proposicio Polonorum* často osloven i římský král Zikmund (*serenissime princeps*), ačkoliv v té době nebyl v Kostnici. H. Boockmann z toho vyvozuje, že některé části musely být napsány před královým odjezdem z Kostnice v červenci 1415, nikoli však příliš dlouho předtím, protože není osloven papež. Konečná verze *Proposicio Polonorum* (stejně jako *Proposicio Samagitarum*) vznikla zřejmě teprve nedlouho před jejím přednesením na generální kongregaci 13. února 1416.¹¹²¹ Oslovení římského krále, který byl očekáván v Kostnici, této dataci neodporuje.

Otázka autorství není zatím uspokojivě vyřešena. Podle K. Ožoga pravděpodobně vznikly *Proposicio Polonorum* i *Samagitarum* v polské královské kanceláři a mohli je napsat Petr Wolfram a Mikuláš Sepieňský, sekretáře velkoknížete Vitolda a člen žmuďského poselstva. Konečnou podobu však oba texty obdržely až v Kostnici, na čemž se měli podílet Ondřej Łaskarzyc, Pavel Włodkowic a Mikuláš Trąba.¹¹²²

DIE KLAGE DER POLEN WIDER DEN ORDEN.

Incipit R₁, resp. V₂: *Alleyn von ambeginste unser wedergeborng und annemunge des cristen globen.*

Incipit V₁: *Wy wol von der czit als wir cristen gelouben enphangen haben.*

Rubrica R₂: *Dys ist dy clage des koniges von Polen weder den orden vor dem concilio etc.*

Dochování:

R₁: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2455, fol. 1r–15r (= Registrant E, fol. 63r–77r).

R₂: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2456, fol. 1r–5v (= Registrant E, fol. 37r–41v).

V₁: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 188–207.

V₂: DOZA Wien, Hs. Nr. 404, pag. 1–30.

1120 Tamtéž: *Ceterum nos et subditos nostros habere dignetur sanctitas vestra graciosae recommissos nobisque in fide novellis opem et favorem vestrum ministrare dignemini, quibus mediantibus tam in Grecorum reductionem quam in aliorum fidelium subiectionem feliciter fidem catholicam ampliare valeamus.*

1121 Žaloba byla přednesena, avšak neproběhla debata, ani nebyly předloženy žalobní články proti vůli polské delegace zaprotokolovány do koncilních akt, viz Hardt IV, sl. 605–606: *Die Jovis, XIII. mensis Februarii [...] Nicolaus, archiepiscopus Gnesnensis, Jacobus episcopus Plocensis, et Andreas electus Posnaniensis, et ceteri ambasciatores [...] proposuerunt eorum querelam contra magistrum generalem, et totum ordinem S. Mariae Teutonicorum, per os domini Augustini de Pisis [Agostino del Lante – PB], advocati consistorialis, ac domini Petri de Cracovia [Petr Wolfram – PB], in loco sessionis, praesenti majore parte dominorum cardinalium et suppositorum nationum concilii Constantiensis, tamen obtenta per prius licentia in omnibus nationibus. Quibus propositis nihil fuit per synodum responsum etc. Nec proposita praedicta, [...] licet petita forent, notariis concilii tradita fuerunt.* Srov. NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 170–171.

1122 Ožóg, K.: *Uczeni*, s. 211.

M: Rossijskaja gosudarstvennaja bibliotěka Moskva, F. 68, Nr. 358.2, fol. 70r–79v (novověký opis podle R₂).¹¹²³

Obsah a komentář: Německý překlad latinské *Proposicio Polonorum contra Ordinem*. Na základě vídeňských opisů se zdá, že při překladu docházelo k určitému krácení původního textu (viz nadpis v V₁, pag. 188: *Dis sint die vorlegunge der herren deß kuninges von Polan unnd herczog Witoldes uß dem lattin nach dem sinne czum kurzsten genummen etc. vor dem concilio oder polander clage*). Opis R₂ je zkrácenou verzí obsírnější předlohy, jejíž obsah je rozčleněn do 40 stručných článků.

PROPOSICIO ET RESPONSIUS ORDINIS CONTRA PROPOSITIONEM POLONORUM.

Incipit: *Lugubre et multum inauditum*

Datace: před 23., resp. 24. únorem 1416.

Dochování:

R: GStA–PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2457, fol. 2r–11v (= Registrant E, fol. 94r–103v); fol. 28r–36v (= Registrant E, fol. 106r–114v).

Ed.: Lites III¹, s. 162–173 (neúplné a s chybami; předloha neznámá; odpovídá textu v R, fol. 3v–11v); CEV, s. 1024–1033, Appendix č. VI–c (neúplné, jen R, fol. 28r–34r).

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 177–182; BGDO II, s. 309, pozn. 3; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 222, pozn. 160.

Obsah a komentář: H. Boockmann srovnal dochovanou verzi s dosavadními edicemi. Replika je přepracovanou verzí latinské anonymní promluvy (*oratio*) k papeži, římskému králi a koncilu, která však zřejmě nebyla přednesena (viz *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 65–111, č. 2). Celý text je rozdělen do čtyř částí, jejichž obsah je blíže představen v komentáři k německému překladu řádové odpovědi (viz *Die Antwort des Ordens wider die Klage der Polen*).

Na rozdíl od anonymní promluvy je vynecháno oslovení papeže a římského krále, naopak jsou oslovena poselstva světských knížat a zástupci univerzit na koncilu:

<i>Die Staatsschriften</i> . Hg. v. E. WEISE, s. 70:	OBA, Nr. 2457, fol. 2r (= Registrant E, fol. 94r):
Beatissime pater ac clementissime domine! Serenissime ac invictissime princeps! Reverendissimi patres, sancte Romane ecclesie cardinales, patriarche, archiepiscopi, episcopi ac sancta synodus, hic in unius propositi sanctitate sub almi Spiritus gubernaculo congregata!	Reverendissimi patres ac gloriosissimi domini sancte Romani ecclesie cardinales, patriarche, archiepiscopi et episcopi, spectabiles ac egregii viri regum, principum, studiorum ac universitatum ambasiatores ac nuncios doctoresque doctissimi diversarum facultatum ac sancta synodus, hic in unius propositi sanctitate sub almi Spiritus gubernaculo congregata.

1123 K rukopisu viz BARANOV, Alexander: *Der Dienstaachlass von Johannes Voigt (Staatsarchiv Königsberg) in der Russischen Staatsbibliothek Moskau*. Preußenland NF 2, 2011, s. 95–96.

Historický úvod popisující genezi konfliktu z řádové perspektivy je v rukopisu zkrácen:

<p><i>Die Staatsschriften.</i> Hg. v. E. WEISE, s. 70: [...] 1. Series rei geste taliter enarratur, quod cum olim domus Dei et sancta christiana religio a milicia Sathane quasi ex omni parte in quatuor suis angulis quassaretur, [...]</p>	<p>OBA, Nr. 2457, fol. 2v (= Registrant E, fol. 94v): [...] Nam cum olim domus Dei et sancta christiana religio a malicia sathane, quasi ex omni parte in quatuor suis angulis quassaretur, [...]</p>
<p><i>Die Staatsschriften.</i> Hg. v. E. WEISE, s. 76: 6. Novissime rex ipsius Polonie et universa regni multitudo, consurgens cum Wytoldo, adunatis sibi turmis paganicis, non minori violencia quam potencia, parique in mansuetudine terras ordinis, in quas eorum affectio oculos sue cupiditatis iniecit, effrenata inpetu invaserunt. Et ut concussionem a fundamento incepisse conprobentur, mira constancia ante omnia exigunt cuncta privilegia et indulta, tam a Romanis pontificibus quam imperatoribus et regibus quibuscunque super iuribus et proprietatibus dominorum, pociora videlicet ordinis fulcimenta, ita ut litere desuper confecte cassentur et penitus annullentur, indebita postulacione constanter exquirunt nec pacem unquam se inituros minantur, nisi prius deletis literis supradictis. Quam autem iniuste et contra omne phas Dei et hominum talia agunt et faciunt, ut de veritate rectitudineque ex facto oritur, cum mentiri sacrilegium est, certificetur sancta synodus facti seriem, quantum magis succincte fieri poterit, explicabo: 7. Nam nuper de anno Domini 1411, post ultimum congressum prelii inter dictum regem et ordinem habitum [...].</p>	<p>OBA, Nr. 2457, fol. 3v (= Registrant E, fol. 95v): Novissime enim rex ipsius Polonie et universa regni multitudo consurgens cum Wytoldo, adunatis sibi turmis paganicis, non minori violencia, quam potencia, parique in mansuetudine terras ordinis, in quas eorum affectio oculos sue cupiditatis iniecit, effrenato impetu invaserunt. Quam autem iniuste et contra omne phas Dei et hominum talia agunt et faciunt, ut de veritate rectitudineque ex facto oritur, cum mentiri sacrilegium est, certificetur sancta synodus facti seriem, quantum magis succincte fieri poterit talimodo explicatur: Nam nuper de anno Domini millesimo quadrigentesimo undecimo post ultimum congressum prelii inter dictum regem et ordinem habitum [...].</p>

Od 7. kapitoly (*Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 76), resp. R, fol. 3v začíná text v edici Lites III¹, s. 162–173:

<p>Lites III¹, s. 162:</p> <p>... suis malis in aliquo respirare sic quod ad propulsandum inhumanas iniurias nouus exercitus per eundem extitit congregatus et [...]</p>	<p>OBA, Nr. 2457, fol. 3v (= Registrant E, fol. 95v):</p> <p>Nam nuper de anno Domini millesimo quadrigentesimo undecimo post ultimum congressum prelii inter dictum regem et ordinem habitum, post diutinas obsidiones, quibus inclusi populi et fratres ordinis fuerant, tempore spaciose redeuntibus ad ordinem civitatibus et castris et accedentibus ad eius auxilia pro liberatione multis nobilibus catholicis, qui cladibus et dampnis ordinis, ymmo totius christianitatis periculis conpaciebantur ex corde, necnon armatis et stipendiariis diversarum nacionum, ordo ipse incepit a suis malis in aliquo respirare, sic quod ad propulsandum inhumanas iniurias nouus exercitus extitit per eundem congregatus.</p>
<p>Lites III¹, s. 173:</p> <p>[...] qua narretur ipsum ordinem vestris temporibus perijsse etc.</p>	<p>OBA, Nr. 2457, fol. 11v (= Registrant E, fol. 103v):</p> <p>[...] qua narretur ipsum ordinem vestris temporibus periisse.</p>

Za OBA, Nr. 2457, fol. 11v (= Registrant E, fol. 103v) následují dvě prázdné strany a na fol. 28r (fol. 106r) pokračuje text, který vydal Antoni Prochaska v CEV:

<p>CEV, s. 1024:</p> <p>Sequitur tertium, videlicet respondere ad ea, in quibus dominus rex Polonie ordinem accusat [...].</p>	<p>OBA, Nr. 2457, fol. 28r (= Registrant E, fol. 106r):</p> <p>Sequitur tertium, videlicet respondere ad ea, in quibus dominus rex Polonie ordinem accusat [...].</p>
<p>CEV, s. 1033:</p> <p>Item conqueritur pars adversa de detruncatione capitis fratri regis Polonie et eius infixione super palum. [...] Et eciam quod Wytowdus post proximum bellum captivatis tribus fratribus ordinis inter alios satis strenuos et nobiles eos post captivitatem huiusmodi decapitare fecit, quod tamen hucusque fuit inter christianos contra regulam militarem.</p>	<p>OBA, Nr. 2457, fol. 34r (= Registrant E, fol. 112r):</p> <p>Item conqueritur pars adversa de detruncatione capitis fratri regis Polonie et eius infixione super palum. [...] Et eciam quod Wytowdus post proximum bellum captivatis tribus fratribus ordinis inter alios satis strenuos et nobiles eos post captivitatem huiusmodi decapitare fecit, quod tamen hucusque fuerit inter christianos contra regulam militarem.</p>

V rukopisné předloze na fol. 34v (fol. 112v) bezprostředně navazuje další (dosud nevydaný) text až do fol. 36v (fol. 114r). Jedná se o 4. část řádové odpovědi obsahující výzvu a požadavky řádu vůči koncilu:

OBA, Nr. 2457, fol. 34v–36v (= Registrant E, fol. 112v–114v):
Ceterum, reverendissimi patres et domini metuendissimi, pars adversa in multis suis articulis de gestis in variis guerris antiquissimis inhumanis quodammodo criminalibus verita non fuit [...] x [...] Item petimus, quod eisdem ambasiatoribus et nuncciis concitantur per sacrum concilium, ut dominum regem Polonie et regnum ac alias terras suas in Litwania et Russia visitent ad reformandum ea, que invenerint reformanda et etiam ad informandum et inducendum ipsum dominum regem et ducem Wytawdum, ut limitibus vestris contenti in christianum populum cessent de cetero tam crudeliter desenire [*recte* desinere].

Komentář: Lze stanovit pouze dataci *ante quem*. Během generální kongregace 23. a 24. února 1416 byla čtena řádová odpověď jak na *Proposicio Polonorum*, tak *Proposicio Samagitarum*. Stejně jako v případě čtení polské žaloby nebyla ani řádová replika diskutována a její text nebyl zařazen mezi koncilní akta.¹¹²⁴

DIE ANTWORT DES ORDENS WIDER DIE KLAGE DER POLEN.

Incipit: *Das betrubliche werk in vilen zytten ungehort.*

Dochování:

R: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2457, fol. 12r–38r (= Registrant E, fol. 43r–60r).

V₁: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 208–223 (jen 3. část).

V₂: DOZA Wien, Hs. Nr. 404, pag. 31–47, 48–65.

Ed.: PROCHASKA, A.: *Z Archiwum*, s. 252–253, č. 2 (jen V₁, pag. 213–215).¹¹²⁵

Obsah: Německý překlad latinské předlohy *Proposicio et responsio ordinis contra proposicionem Polonorum*. Německý text – podobně jako latinská verze – souvisí s anonymní a zřejmě nikdy nezveřejněnou promluvou (*oratio*) vydanou v publikaci *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 71–77, č. 2. Ze srovnání vybrané pasáže obou verzí vyplývá, že původní text byl zásadně zkrácen:

1124 Hardt IV, sl. 615–616: [...] *magister Henricus de Pyro legebat nonnulla capitula continentia formam et tractatus habitos inter dominos de ordine ex una, et regem atque ducem praedictos ex alia parte, a longibus temporibus, citra. Ipsoque magistro Henrico legendo fatigato, dominus Caspar Schuenplug continuavit dictam lecturam. Licet propter ipsius scripturae capitulorumque in ea contentorum prolixitatem atque multitudinem non finivit, neque notariis registrandum tradidit. Quibus factis, licet per congregationem nihil fuerit determinatum, seu conclusum. Srov. list prokurátora Wormditta velmistrovi z 24. nebo 25. února 1416, BGDO II, s. 309, č. 150: Ich sulde uwern gaden wol vil schriben von der vorlegunge, die die Polen und Samayten wider den orden vor dem concilio haben vorgebracht, und wi wir in doruff haben geentwert. Und wiewol sie den orden alczu groslich in dem concilio bedasten, so quam es doch dem orden czu grossen eren; went her wol wart vorentwert.*

1125 Text edice začíná slovy: *Da der selbige herczog Wittold durch sine huszfrauwen von Jagels [...]* (V₁, pag. 213; 16. rádek odshora) a končí slovy: *unde er fink sie unde nam alle ire habe unde furt sie mit ime gein Litwan* (V₁, pag. 215; na 1. řádku).

<p>V₂, pag. 35–36:</p> <p>[...] und also Salustius spricht: „der has von dem reichtume ist gewachsen.“ Pole-ner landt mochte nicht sehen ane has den bluenden orden. Sie mute der heil, do sie von etwan hulfe hatten unde mochten sie nicht mit frede losen, die in frede goben unde sie nicht alleyne hassen, sunder och irvulgen czum letzten der konige von Polen mit alle den seynen unde Wytowd mit unrechte unde wedir [pag. 36] Got haben den orden besch[e]diget, das deme heiligen concilio also wirt usgelegt.</p>	<p><i>Die Staatsschriften.</i> Hg. v. E. WEISE, s. 75–77, č. 2:</p> <p>[...] und als Salustius spricht: „Neid und has ist offgestanden umb das reichthum.“ Pol-nerlandt mochte nicht ane neid und unwirdekeit des offstigenden ordens und mit sweren mute trug das heil der jenen, durch die sie ir heil irfolget haben, und czu letste sie nicht wolde leiden mit ru und freden czu leben die, durch die sie gekregen hatten eine fredeliche ru, und in deme haben sie nochgefolget eime sitten sulcher lu^{te}, die noch der emphoungue der goben nicht alleine genugsam sint, das sie is vorgessen, sunder die, mit der hulffe sie sich czu salikeit irkennen sint gekommen, hassen und nicht alleine hassen, sunder mit grimme echten und vorfolgen und also den hulflichen stab, domit sie ire weg haben volbracht, vorburnen, die wir in gemeinen reden nennen die undank-samen.</p> <p>[s. 77] Nu in das letzte der koning von Polen und die gemeinschaft sines ganczen reiches, offstigende mit Witolden, in czugeeinet die schare der heiden [...].</p>
---	---

Na pag. 31–32 je uvedeno členění repliky na čtyři části.

I. První část (pag. 32–36) popisuje důvody založení Řádu německých rytířů, jejich příchod do Prus, zásluhy na šíření křesťanství a nevděk až nepřátelství polských knížat a králů, které za to řád potkalo.

II. V druhé části psané jinou rukou (pag. 36–47) je vylíčen neúspěšně vedený mírový proces od toruňského míru 1411 do války v létě 1414. Nejdřív je stručně představeno 12 bodů z toruňské mírové smlouvy (pag. 36–37), jež jsou pak na dalších stranách (pag. 37–39) rozvedeny s komentářem, v čem se polská strana proti nim provinila. Stručně je zmíněno setkání šesti rozhodčích soudců z každé strany, jak bylo stanoveno v mírové smlouvě. Po neúspěšném jednání se obě strany obrátily na krále Zikmunda Lucemburského,¹¹²⁶ který vydal rozhodčí výrok potvrzující všechny body dosavadní mírové smlouvy a zavázal obě strany k jejímu zachování pod hrozbou finanční pokuty. Polská strana ale od začátku usilovala o revizi toruňského míru, protože došlo k setkání zástupců obou stran v místě Grabie a pak i osobnímu setkání

1126 V₂, pag. 39–40: *Dorumme der orden die newen uffgestandenen krige wolden slecht machen unde czu eynem frede vugen unde mit dem andern teile obir eyn quam unde die sache in den konig von Ungern gingen [...].*

polského krále a velmistra v Raciążku (pag. 39–41).¹¹²⁷ Na setkání předložila polská strana maximální teritoriální požadavky, které řád s odvoláním na příslušné listiny a privilegia musel odmítnout. Příslušnost území k jedné nebo druhé straně měla respektovat *status quo* před poslední válkou (pag. 41–42).¹¹²⁸ Nabídka vzdání se Žmudi ve prospěch polsko-litevské strany byla marnou snahou řádových zástupců, jak najít východisko ze slepé uličky.¹¹²⁹ Poslední naděje (plané, jak se později ukázalo) byly vkládány do osobního setkání velmistra a polského krále. Na pag. 43–44 je zaznamenán jejich rozhovor, který však nevedl k dohodě. Dokonce i nabídka termínu na další setkání ze strany polského krále – 14 dní před svatým Jakubem (25. červenec) – byla velmistrem pokládána za lstivé jednání, protože termín v době žní vyhovoval vojenskému tažení.¹¹³⁰ Velmistr později posílal poselstva (chelminský biskup, řížský arcibiskup, elbinský komtur), aby dojednala pro řád výhodnější termín. Polský král ve svých listech i ústně ujišťoval, že nechce znovu vyhlásit válku, na což se velmistr spolehl, ale pak nečekaně obdržel odpovědní list (pag. 44). Když polský král vytáhl s vojskem, nechal velmistr poslat otevřený list rytířům a městům chelminské země, aby se přidali na jeho stranu, a tak ochránili své životy a majetek. Polské požadavky byly ultimativní, a tak nepomohly ani snahy míšeňského markraběte Viléma a spolu s ním norimberského purkrabího Fridricha, vévody Ludvíka Břežského a vévody Konráda Kantnera Olešnického, kteří se snažili zprostředkovat mezi oběma stranami mír. Vojska polského krále Vladislava a litevského velkoknížete Vitolda s pohanskými oddíly a s podporou slezských knížat napadla řádové území (pag. 44–46). V závěru druhé části se žaloba obrací na koncil s líčením nevyslovných hrůz způsobených nepřátelským vojskem (pag. 46–47).¹¹³¹

1127 V₂, pag. 40–41: [...] *czusamme quomen in dem dorfe Grabaw im konigreiche czu Polen von welchen dorfern der konig unde der meyster nicht verne woren unde do die selben boten des konigs sprochen noch vele reden, das sie die vorgesprochenen berichtunge unde die briffe des fredis mit nichte welden halden, sunder welden wol ander gelobde unde neue berichtunge ingeen [...].* K setkání rozhodčích soudců v říjnu 1411 viz SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 378–379. Budínský výrok krále Zikmunda z 24. srpna 1412 viz SDOP I, s. 96–99, č. 94. Bilaterální rozhovory, které měly zabránit další válce, proběhly na přelomu dubna a května 1414, viz SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 381–382. Protokol z těchto jednání vydal NOWAK, Z. H.: *Protokół z rokowań polsko-krzyżackich w Grabiu i na Kępie Wislanej pod Raciążkiem w 1414*. In: *Prace z dziejów państwa i zakonu krzyżackiego*. Red. A. CZACHAROWSKI. Toruń 1984, s. 147–175 (reprint Třž.: *Przyczynki źródłowe do historii Zakonu krzyżackiego w Prusach = Quellenbeiträge zur Geschichte des Deutschen Ordens in Preussen*. Toruń 2011, s. 39–74).

1128 V₂, pag. 41–42: *Item das land czu Dobrin sal bleyben bey dem konigrich von Polen unde alle lande, die das konigrich von Polen hot gehat vor desin krigen in besitzunge unde die lande Pomerlant, Michelawer lant, Colmer lant, Nessaw, Morzino und Orlow mit eren czuhorungen sullen bliben dem orden unde alle ander lande, die der ordo hot gehat vor desem krige in besitzunge.*

1129 Tamtéž, pag. 42: [...] *dorumme die boten des ordens inboten das land czu Samayten [...].*

1130 Tamtéž, pag. 43–44: [...] *unde das das uff eyne grose list getan was, das irkante der meister wenne in der czyt so wurde, das korn uff dem velde reif, wenne die czeyt in den landen gar bequeme ist, die heren czu spisen unde dorumme fruchte sich der meister [...].*

1131 Tamtéž, pag. 46: *Ir heiligen vetere unde heilige concilium! Wer mag die slachtunge deser orloye usreden, wer mag die laster der sacramenten getan beweynen mit eynem betrublichen getichte, wer mag ussagen die totslege der manne unde der urawen unde der kinder [...].*

III. Třetí část (pag. 48–60) obsahuje 12 odpovědí na některé žalobní články, z nichž většina (nikoli všechny!) pochází z německé verze *Proposicio Polonorum*:¹¹³²

1. Řád porušuje mírovou smlouvu, protože okupuje vesnice Murzynno a Orłowo.
2. Obvinění komtura z Nieszawy ze žhářství na území Polského království.
3. Polský král usiloval vždy o mír, a nikoli válku.
4. Polský král svými nájezdy na řádové území neměl v úmyslu komukoli škodit.
5. Velmistr odmítl pozvánku na Jagellův křest a jeho postoj je přirovnán k Herodově nenávisti (pag. 48–50).¹¹³³
6. Obvinění řádu z útoků na litevské území a způsobené škody v době, kdy Jagello přijímal křest (pag. 50–53).¹¹³⁴
7. Nepřátelský postoj řádu ke křtu velkoknížete Vitolda (pag. 53–55).
8. Obvinění z ničení kostelů (pag. 55–57).
9. Obvinění, že řádové vojsko ve válce zabíjí křesťany, kdežto pohany nechává naživu.¹¹³⁵
10. Obvinění, že velmistr před bitvou u Grunvaldu poslal do polsko-litevského tábora dva meče, jeden pro Jagella, druhý pro Vitolda (pag. 57–58).¹¹³⁶
11. Obvinění z nevděčnosti vůči polskému panovníkovi za to, že řád obdržel chelminskou zemi od mazovských vévodů.¹¹³⁷
12. Obvinění z hanebného zabití králova bratra při obléhání Vilna (pag. 58–60).¹¹³⁸

IV. Čtvrtá část není tak zřetelně odlišena od předchozích částí. Na pag. 60–61 je shrnutí stanoviska řádu: *Dornoch ir erwirdige vetere, das wedir teil sich nicht hot geschemet, der der andachtigen orden in vylen unmenschlichen unde schemlichen unde gar alden orloyen mit sulcher bitterkeyt, alzo ir gehort hat, czu beclagen unde in eyn tolich geruchte gesaczt unde vehl vor hangebrocht, wen wir hatten gehuft, die sie alzo noch deme globen der cristen unde alzo in eren wedir geboren weren, welch vore eyn grof laster recht, das czu vor nuen*

1132 Jen tuto část obsahuje opis V₁, který je pravděpodobně odlišnou redakcí textu. Pro srovnání viz nadpis a incipit třetí části v obou opisech:

<p>V₁, pag. 208: [Nadpis:] <i>Die artikel da die antwort an liet von deß dutschen ordens wegen uff die furlegung, die der kunig von Polan in dem concilio dun laßen etc.</i> [Incipit:] <i>Der orden wolt lieber swigen dan wf daß, daz die unwarheyt von den, die die sach nit wissent, nit vor war uffgenommen werde, so wirt der orden von not gedrungen zcu antworten uff die geczigten der widder part, doch also daß uswendig disser not der orden daruff heruber nit ligen unnd ouch von iren gedingen, die uber die sach vorgesehen synt, nicht meynent zu gende.</i></p>	<p>V₂, pag. 48: [Nadpis:] <i>Dis ist das dritte teil der entwert kegen die clage der Polen.</i> [Incipit:] <i>Nu vulget das die dritte alzo die entwert kegen die sachen, in den der konig von Polen den orden bescholdiget, unde sint demmole die worheyt nicht bedarf beschonunge, wen sie clar ist, so weldde doch der orden gerne desir ding swygen sunder das die valscheyt nicht vor die worheyt gee, so mus diese entwert geschee.</i></p>
--	--

1133 Srov. § 6–8 *Proposicio Polonorum*.

1134 Srov. § 9–11 *Proposicio Polonorum*.

1135 Srov. § 17 *Proposicio Polonorum*.

1136 Srov. § 28 *Proposicio Polonorum*.

1137 Srov. § 33 *Proposicio Polonorum*.

1138 Srov. § 22–23 *Proposicio Polonorum*.

das mit rechte ader mit fruntschaft ist hin gelehet unde dorumme mit vleysse mancherley alde berichunge unde ewigen frede under den selben teilen gemachet in manchen steten, alzo in dem wedir des flisses Memmel unde in dem wedir des flisses Wisel bey dem Raczans unde bey der stad Thoran, welcher och mit berichunge des Romischen konigs in allen artikeln bevestiget wart, dovon wir nicht meynen abeczutreten, alzo wir haben czuczeugen unde mit desin kegenwertigen gezeugen bezeugen obir die alden berichungen mit Casimiro konig ettwan czu Polen in gegangen unde bevestiget, in welchm allen desin clausulen wirt bevestiget, das alle alde czweytracht, unrechte, czorne, beschedungen, betrubungen, orloyen, streite, hasse, neyde, die von den czeyten wern uffgestanden hin suldten geleet sin unde geendet unde vele han vorgebrocht, do wir uns vor nicht gewarnet han, das wir mit des ordens privileigien alles wol wedir steen wellen vor ewer veterlichkeyt.

Z posledních vyjednávání je na pag. 61–62 zmíněno setkání v Raciažku 19. října 1414 (*in dem heiligen tage sante Elizabeth [...] czum Raczans*),¹¹³⁹ které mělo doladit obsah příměří uzavřeného u Brodnice. Poté následují 4 body obvinění ze zločinů spáchaných polskými úředníky v nedávné době (např. loupežné přepadení dvanácti dominikánů jedoucích do Prus ze zasedání kapituly ve Vratislavi nebo přepadení jistého povozníka jménem Albrecht). Na pag. 62–65 se nachází vlastní výzva ke koncilu a římskému králi, aby polská strana byla předvolána a zodpovídala se před soudem, zatímco samotný řád je ochotný pokorně přijmout reformní návrhy koncilu (pag. 65).

Komentář: S tímto textem možná souvisí jeden neúplný text (zřejmě rovněž žaloby) v DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 73–76. Popisuje poslední vyjednávání před válkou v létě 1414, účast slezských vévodů a snahy o zprostředkování příměří. Nelze vyloučit, že se jedná o jinou redakci této odpovědi.¹¹⁴⁰

PROPOSITIO SAMAGITARUM CONTRA CRUCIFEROS.

Incipit: *Quia lux illa, que illuminat omnem mundum.*

Date: před 13. únorem 1416.

Dochovaní:

R: GStA–PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2458, fol. 6r–9r (= Registrant E, fol. 116r–119r).
Ed.: Lites III¹, s. 184–190;¹¹⁴¹ CEV, s. 1018–1024, Appendix č. VI–b; *Codex Medicensis I*. Coll. P. JATULIS, s. 1–13, č. 1.

1139 SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 383–384.

1140 Pro srovnání místo, kde se píše o oběžníku Vladislava II. Jagella pro obyvatele chelminské země:

<p>V₂: DOZA Wien, Hs. Nr. 404, pag. 44: <i>Do nu der konig mit synen heren in dem wege stunt gereyt, so schreib her den rittern unde rittermesigen leuten unde steten im Colmeschin lande clagende von dem meister, das her nicht mochte haben gleich ader recht von dem meister, bittende die selben, das sie underweysen wollen den meister unde orden, das sie gleich unde recht teten [...].</i></p>	<p>DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 73: <i>Darnach schreyb der herre konig rittern, knechten und steten in clagewyse dem Colmischen lande, wye er yr herren czu glliche und rechte nichte mochte brengen und begert von yn, das sie ire herren daran wysten, das ym glich und rechte geschee [...].</i></p>
---	---

1141 Není známo, jakou rukopisnou předlohu použil editor Adam Tytus Działyński. Třetí svazek jeho edice *Lites ac res gestae* byl sice z větší části založen na rukopisu MNK, BKČz, Zbiór Rękopisów, sygn.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 173–174; SPRINGMANN, K.: *Polen und der Deutsche Orden*, s. 59; BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri I*, s. 165–167; BGDO II, s. 309, pozn. 2; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 219, pozn. 138.

Obsah: Adresáty stížnosti jsou koncilní otcové a král Zikmund Lucemburský (*serenissime princeps et rex regum*). Ve stížnosti je požadována christianizace Žmudi a Řád německých rytířů je označen jako zásadní překážka na cestě k její realizaci. Žmud, která byla Bohem osvícena a vyvedena z temnoty do světla katolického náboženství, jehož učitele nyní nutně potřebuje k dalšímu vyučování ve víře, je podle autora neoddělitelnou součástí Litvy.¹¹⁴² Překážkou je chamtivý řád, kterému jde více o získávání území, než o šíření katolické víry.¹¹⁴³ Obyvatelé Žmudi byli vždy svobodnými lidmi, kteří mají právo nakládat se svým majetkem. Řád nedbal na to, že šlo o nedávno pokřtěné lidi, krutě je zotročil a nepřinesl do země mírnost a spravedlnost. Jeho zlý příklad způsobuje, že mnozí chtějí raději zůstat ve svých bludech než přijmout takto zdeformované katolické náboženství.¹¹⁴⁴ Příklad pohanských Prus dokazuje, že není možné úspěšně šířit křesťanství, když nově pokřtěné obyvatelstvo je tak tvrdě utlačováno. Žmud se dlouho zdráhala přijmout křesťanství z rukou řádu, protože nechtěla dopadnout jako Prusy.¹¹⁴⁵

Součástí žaloby je inserovaný stížný list z roku 1407 určený všem křesťanským knížatům (*ad universos principes catholicos tam spirituales quam seculares*) a obsahující konkrétní zločiny spáchané řádem na Žmudi.¹¹⁴⁶

V závěru je umístěn požadavek, aby koncil dal plnou moc lvovskému arcibiskupovi Janovi a vilenskému biskupu Petrovi k vedení christianizační misie a pokřtění Žmudi¹¹⁴⁷ a vybídl krále Vladislava II. Jagella a velkoknížete Vitolda k poskytnutí pozemků pro výstavbu katedrály a kostelů podle potřeby.

Komentář: Ohledně datace a autorství viz komentář k *Propositio Polonorum*.

232, avšak nikoli výlučně. *Propositio Samagitarum* se v uvedeném krakovském rukopisu nenachází; srov. *Pisma wybrane I*. Ed. L. EHRlich, s. LXV.

1142 *Codex Mednicensis I*. Coll. P. JATULIS, s. 2, č. 1: *Multi siquidem de fratribus nostris cum eadem gente Lithwanica, cuius nos caro et ossa existimus [...]*.

1143 Tamtéž, s. 3: *Fuerunt enim hii, qui se de possessione et regimine terre nostre ingesserant, quos sperabamus a faucibus draconis et principis tenebrarum diaboli patriam nostram redempturos et gentem predictae patrie nostre ad Christi gratiam per baptismum conversuros; quibus utique menti non fuit domum Dei augere nec fidem catholicam ampliari, sed potius et avidius ad alienas possessiones recurrere.*

1144 Tamtéž, s. 6: *[...] exemplo namque ipsorum vite turpis animos aliquorum de nostris in erroribus diuturnis taliter confortaverunt, quod multi contaminati ipsorum moribus potius in eisdem erroribus mori eligerent, quam fidem assumere catholicam ipsorum pravitatibus deformatam.*

1145 Tamtéž, s. 7: *Consideramus equidem et experimur ad oculum, quomodo ipsi fratres Prutenos, quos iam diu subicerent sue servituti, non bene in fide docuerunt; qui occupatis terris, bonis et hereditatibus ipsorum, ipsos in servitute miserabilem redigerunt eosque cum liberis ipsorum ad servilia opera quotquot excogitari poterint et labores continuos posuerunt.*

1146 Tamtéž, s. 8–11; srov. BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 81–82, pozn. 127. RADOCH, M.: *Walki Zakonu*, s. 187–189 datuje list Žmudčanů do roku 1402, avšak KWIATKOWSKI, K. – SZWEDA, A.: *Nieco uwag*, s. 480 poukazují na nepodloženost jeho argumentace.

1147 *Codex Mednicensis I*. Coll. P. JATULIS, s. 12, č. 1.

DIE KLAGE DER SAMAITEN WIDER DEN ORDEN.

Incipit: *Dorumb das licht.*

Dochování:

R: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2458, fol. f. 10r–14r (= Registrant E, fol. 124r–128r).

V₁: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 224–234.

V₂: DOZA Wien, Hs. Nr. 404, pag. 66–75.

Ed.: DOUBEK, F. A.: *Skarga Żmudzinów*, s. 874–881.

Lit.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri I*, s. 165; BGDO II, s. 309, pozn. 2; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 219, pozn. 138.

Obsah: Německý překlad *Proposicio Samagitarum*.

Komentář: Franz A. Doubek vydal v roce 1930 německý překlad z opisu z 19. století, který byl pořízen pro historika Teodora Narbutta (1784–1864) z originálů uložených v řádovém archivu. Opisy byly před 2. světovou válkou součástí archivu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie (Nr. inw. 75, Dział B). Dnes je rukopis neznámý.

RESPONSIO ORDINIS CONTRA PROPOSITIONES POLONORUM IN CAUSA SAMAYTARUM.

Autor: anonymní.

Incipit: *Ut super propositis.*

Datace: před 23./24. únorem 1416.

Dochování:

R: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2458, fol. 1r–4r (= Registrant E, fol. 120r–123r).

Ed.: CEV, s. 1033–1038, Appendix č. VI–d.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 182; BGDO II, s. 309, pozn. 3; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 224, pozn. 166.

Obsah: Řádová odpověď líčí ze své perspektivy genezi a průběh christianizace Žmudi pod správou řádu. Když velkokníže Vitold zjistil, že nemůže počítat s podporou polského krále a královn¹¹⁴⁸ ve válce proti řádu, rozhodl se uzavřít mír. Velmistr sice toužil po míru a šíření křesťanské víry (*pacis avidus et ampliacionem fidei sciens*), byl ale zároveň opatrný, protože znal Vitoldovu lstivost. Po dlouhých jednáních obou poselstev byl nakonec uzavřen mír, který měl navždy odstranit vzájemné neshody a spory, jehož hlavním bodem bylo, že *tota terra Lithwanie cum omnibus suis pertinenciis duci Wytaudo et suis heredibus, terra vero Samaytarum cum suis pertinenciis magistro et ordinii in proprietatem perpetuam assignare devenerunt*.¹¹⁴⁹ V mírové smlouvě dokonce Vitold slíbil, že bude řádu nápomocen v podmanění Žmudi. Jelikož lid této země je tvrdě šje, hrubý a náchylný k rebelii, musel řád pro bezpečí svých bratří požadovat rukojmí od místních předáků, kteří byli odvedeni do Prus a tam pokřtěni. Tehdy žmuďská země trpěla nedostatkem obilí, proto řád poslal lodě naplněné obilím, stejně tak koně, ovce a krávy. Řád tedy jednal s poddanými laskavě a přátelsky a poddaní jej nakonec podporovali ve výstavbě hradů a pevností, v nichž sídlil řádový fojt a bratři

1148 Tamtéž, s. 1033: [...] *sibi de regno Polonie pauca contra ordinem suffragia per regem ministrare posse, sancte memorie olim domina Hedwigi regina Polonie resistente [...]*.

1149 Tamtéž, s. 1034. Jedná se o mír uzavřený 12. října 1398 v Sallinwerder, srov. KUBON, S.: *Die Außenpolitik*, s. 110–111.

určení k správě území (*advocatus et alii fratres ordini, qui pro ipsorum gubernacione deputati fuerant*). Řád rovněž vyslal kněze a mnichy žebrařských řádů, aby nedávno pokřtěné Žmuďany vyučovali křesťanské víře. Země a její obyvatelé žili pod správou řádu v míru,¹¹⁵⁰ i když ti, kteří se opakovaně i vzdor domlouvání dopouštěli loupeží a vražd (*furta, homicidia et latrocinia*), byli řádně potrestáni.

Když Vitold viděl spokojenost Žmuďanů, zmocnila se ho obava, že moc řádu příliš vzroste, a proto začal místní předáky lákat dary, např. koňmi a oblečením, aby se poddali pod jeho vládu. Mnohé rodiny a mnozí urození se svými poddanými tak učinili ke škodě řádu. Na řádové protesty odpovídal Vitold alibisticky, že nemůže bránit těm, kteří se chtějí dobrovolně přestěhovat ke svým příbuzným na Litvu. Nakonec podvodným způsobem Vitold ovládl dva řádové hrady na Žmudi a jejich posádky zajal. Napadl zemi Istivě bez vypovězení války odpovědním listem, jak bývalo zvykem. V té době získal polský král od papeže Bonifáce IX. bulu zakazující řádu pod hrozbou exkomunikace napadat litevské území. Velmistr sice podal proti této bule právoplatnou apelaci, avšak více spoléhal na mírové rozhovory, do nichž se zapojil polský král, který se stal garantem nové mírové smlouvy. Podle ní bylo Vitoldovi pod hrozbou vypovězení míru zapovězeno jakkoliv škodit řádovému panství na Žmudi. V případné válce s řádem nesměl polský král poskytnout Vitoldovi pomoc.¹¹⁵¹ Přes následující čtyři roky řád opět ovládal Žmuď, jejíž obyvatelé (*nobiles et comunem populum*) byli přesto neustále Vitoldem podněcováni ke vzpouře. Tentokrát se polský král postavil za velkoknížete Vitolda a jeho politiku zaměřenou proti řádu.¹¹⁵²

První fáze války (1409–1411) byla ukončena příměřím, během něhož měl být vynesen rozhodčí výrok římského a českého krále Václava IV. Největší pozornost věnuje autor epizodě, která měla svědčit o věrolomnosti polského krále. Polská delegace, kterou tvořili vicekancléř Polského království Donín ze Skrzyńska a jistý polský rytíř, měla vyslechnout konečný rozhodčí výrok naplánovaný na 1. června 1410 v Praze. Přivezla s sebou předběžný výrok Václava IV. z února 1410, který nebyl vůči polsko-litevské straně příznivý. Jejím záměrem proto nebylo vyslechnout si konečný výrok, nýbrž spíše přimět českého krále k vojenské pomoci polsko-litevské straně. Nakonec si prý poslove polského krále konečný výrok ani nevyslechli, nýbrž pohodili dokument s předběžným výrokem v domě, kde byli ubytováni, a opustili Prahu. Mezitím se polský král stejně připravoval na vojenské střetnutí.¹¹⁵³

1150 CEV, s. 1034: [...] *presbiteri de ordine et eciam seculares, et fratres ordinis mendicancium, qui ipsos in fide catholica quantum in principio conversionis ipsorum fuit possibile salubriter instruxerunt, et sic sub regimine ordinis pacifice steterunt per duos annos cum dimidio.*

1151 Tamtéž, s. 1036. Jedná se o mír uzavřený v Raciążku v roce 1404, srov. KUBON, S.: *Die Außenpolitik*, s. 144–173.

1152 CEV, s. 1036–1037: [...] *magister et ordo non indebite suspicari potuit talia qualia Wytaudus cum Samaythis contra ordinem perpetraverat de consensu eciam et voluntate regis [...].*

1153 Tamtéž, s. 1037: [...] *comparavit eciam Donyñ nunc vicecancelarius regni Polonie et cum eo quidam miles dictus Merowa non ad audiendum [sic!] sentenciam, sed ad movendum ipsum regem, ut sibi iuxta tenore lige, inter ipsum et regem Polonie facte, dignaretur contra ordinem cum suis gentibus regi Polonie subvenire; qui litteras [...] in domo [...] domini Buczkonis [na jiném místě je tento pan Boček (?) označen jako člen johanitů – ordinis sancti Johannis Jerusalemitaní – PB] sub quodam gradu proiecit et abiit non expectata pronunciacione huiusmodi etc. quas litteras hospes domus sub eodem gradu reperiens eidem domini Buczkoni*

Z tohoto líčení mělo být patrné jediné – není vinou řádu, že Žmuďané nejsou dosud pokřtěni. Prusy pod řádovou správou vzkvétají a nepochybně by se tak dělo také na Žmudi, pokud by tam neustále nedocházelo k rebeliím.

List stížností z roku 1407, který je vložen v *Proposicio Samagitarum*, byl redigován z příkazu Vitolda; proto byl jeho obsah zkreslen tak, aby přiměl Žmuďany povstat proti řádu.¹¹⁵⁴

Žádosti o vyslání lvovského arcibiskupa a vilenského biskupa na Žmuď se řád neprotiví. Žádá jen, aby k nim byly připojeny ještě další vhodné osoby jmenované koncillem, které by pak mohly koncilu nebo papeži podat zprávu z průběhu christianizace. Kdyby prý k tomu došlo před třiceti lety, pravděpodobně by nikdy nevznikla taková zášť. Christianizace Žmudi však nesmí poškodit právní nárok řádu na území, které se má podle platných dohod vrátit do jeho správy po smrti polského krále a litevského velkoknížete.

DIE ANTWORT DES ORDENS WIDER DIE KLAGE DER SAMAITEN.

Incipit: *Das uber dy clagen.*

Dochování:

R: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2458, fol. 14v–18v (= Registrant E, fol. 128v–132v).

V₁: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 235–241.

V₂: DOZA Wien, Hs. Nr. 404, pag. 76–85.

Ed.: DOUBEK, F. A.: *Skarga Żmudzinów*, s. 884–890.

Obsah: Německý překlad latinské řádové repliky na *Proposicio Samagitarum*.

Komentář: Franz A. Doubek vydal v r. 1930 německý překlad z opisu z 19. století, který byl pořízen pro historika Teodora Narbutta (1784–1864) z originálů uložených v řádovém archivu. Opisy byly před 2. světovou válkou součástí archivu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie (Nr. inw. 75, Dział B). Dnes jsou neznámé.

ARTICULI CONTRA CRUCIFEROS DE PRUSSIA.

Autor: Pavel Włodkowic.

Incipit A: *Et quia Salvator noster.*

Incipit B: *Quia presens generale Constantiense concilium.*

Datace: 2. pol. r. 1416.

Dochování:

O: BZNiO Wrocław, nr. 166/II, fol. 69v, 112r–150v (155 článků).

R: GStA-PK Berlin, XX. HA, OF, č. 11b, fol. 148v–182r (neúplné, jen 99 článků).

Ed.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 916–988, č. 6.

---

presentavit, qui eas ulterius domino suo regi Romanorum et Bohemie restituit. Et sic iterum [...] rex Polonie suis promissionibus de stando laudo et arbitrio [...] regis Romanorum et Bohemie etc. minime satisfacit, sed in preiudicium pronunciacionis huiusmodi contra ordinem ad arma convolvavit; STOV. JÓZWIAK, S. – KWIATKOWSKI, K. et al.: *Wojna Polski*, s. 185–186.

1154 CEV, s. 1038: [...] *creditur quod ad iussum Wytlaudi sunt confecte, ut sic colorare posset factum suum quo ipsos Samaythos procuravit ordini rebellare.*

Lit.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 906–915, č. 6; WIESIOŁOWSKI, J.: *Prace i projekty*, s. 101; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 228–229, pozn. 181; OZÓG, K.: *Uczeni*, s. 213.

Obsah: Obsahem 155 článků je seznam zločinů, jež měl sloužit jako doklad, že řád je horší kacířská sekta než viklefisté a husité.¹¹⁵⁵ Řazení článků je zčásti věcné a zčásti chronologické. Na začátku se zpochybňuje samotný smysl existence řádu (církve by nikdy nepovolila instituci, jejímž jediným úkolem by bylo kruté utlačování jiných). Jejich válečná propaganda „nakazila“ rytíře z celé Evropy. Pak následují konkrétní zločiny: proti pohanům, Polsku a jiným křesťanským teritoriím, proti církevnímu majetku a jurisdikci; porušování mírových smluv; nelidské kruté zločiny během války; podvodné získávání donací a světských i církevních území; kruté zacházení s církví na svém území a proti svým vlastním poddaným; vynuocování si monopolu v obchodu a námořním transportu; devalvace měny apod.

Komentář: Rukopis O obsahuje podle S. Belcha dvě verze úvodu k žalobním článkům. První na fol. 69v byl později škrtnut. Z faktu, že tato verze úvodu byla součástí jedné z redakcí polemického traktátu *Quoniam error* vyvozuje S. Belch pravděpodobně autorství Pavla Włodkowice.¹¹⁵⁶ Na původní záměr zařadit žalobní články do polemického traktátu *Quoniam error* Włodkowic rezignoval, a proto napsal druhou verzi úvodu. Na něj pak bezprostředně navazují články na fol. 112r. Podle S. Belcha souvisejí články s prací koncilní komise pro víru. Autorství Pavla Włodkowice není jisté, avšak nelze ho ani vyloučit.¹¹⁵⁷ Podle indicií v textu (v § 120 se např. hovoří o nespravedlivé opravě gdaňských měšťanů v červnu až červenci 1416)¹¹⁵⁸ určil S. Belch dataci článků do doby mezi listopadem 1416 a lednem 1417.

S. Belch neznal list Pavla Włodkowice z 22. ledna 1416, v němž je na tyto žalobní články odkazováno: *Pro cuius [řádu – PB] heresis exterminacione efficaci, ut res ista ad executionem debitam deduci valeat, non obstantibus impedimentis quoruncumque, feci CLVI articulos et plures adhuc intendendo facere [...]*.¹¹⁵⁹ J. Wiesiołowski správně upozornil, že se jedná o jejich jinak nedochovanou první redakci, která byla zaslána do Krakova k posouzení králi a královské radě. Dochovaná verze je pak zřejmě přepracovanou druhou redakcí. H. Boockmann se naopak domnívá, že rukopisy obsahují ty články, na něž je v listu Włodkowice odkazováno. V každém případě tento list potvrzuje autorství Pavla Włodkowice.

1155 BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 917, č. 6: *Igitur de fructibus haeresis Prussianaе – quae non minor videtur, immo multo maior, horribilior, deterior et damnabilior, quam Wicklephistarum et Hussonistarum, videlicet Fratrum, qui Fratres Hospitalis Sanctae Mariae de domo Teutonicorum Ierosolimitani se appellant, alias de Prussia – ponuntur articuli infrascripti.*

1156 BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 909–910, 916, č. 6; srov. *Pisma wybrane II*. Ed. L. EHRlich, s. 300.

1157 BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 917, č. 6: *Instigator, promotor et procurator causarum fidei, per sacrum Concilium deputatus, dat, facit et exhibet articulos infrascriptos, super quibus publica laborant infamia, ad effectum [...]*. Podle editora tím pověřeným prokurátorem, který se měl zabývat kauzou řádu, byl právě Pavel Włodkowic.

1158 Tamtéž, s. 978, č. 6.

1159 WIESIOŁOWSKI, J.: *Prace i projekty*, s. 120.

Z těchto *Articuli* vznikl pravděpodobně výtah tzv. *Puncta accusationis* (26 žalobních článků), který se dochoval pouze v jednom rukopisu. Jaký praktický význam měly oba seznamy, nelze bezpečně určit, protože prameny mlčí o jejich případném využití v prusko-polském procesu. Podle S. Belcha měly být tyto články podkladem pro obvinění řádu z hereze. Vyvozuje to ze sebeoznačení autora těchto *Articuli* (*Instigator, promotor et procurator causarum fidei, per sacrum Concilium deputatus, dat, facit et exhibet [...]*), stejně jako *Puncta accusationis* (*Secuntur articuli infrascripti, quos M[...] instigator officii et promotor causarum fidei per sacrum hoc concilium generaliter deputatus dat, facit et exhibet [...]*)¹¹⁶⁰ jako koncilem pověřeného žalobce hereze. H. Boockmann s tím polemizuje odkazem na slovo *generaliter* (avšak jen v případě *Puncta!*), které neoznačuje konkrétní žalobu, a na nedostatek dalších pramenných svědectví, která by potvrdila Włodkowicovu činnost jako hlavního žalobce v případě hereze. Avšak s Włodkowicovým autorstvím žalobních článků *Articuli*, stejně jako *Puncta*, H. Boockmann souhlasí.

PUNCTA ACCUSATIONIS EX PARTE POLONORUM CONTRA CRUCIFEROS CORAM CONCILIO CONSTANTIENSE.

Autor: anonymní nebo Pavel Włodkowic (?).

Incipit: *Quoniam presens generale Constanciense concilium.*

Datace: po červenci 1416.

Ed.: Lites III¹, s. 151–162 (předloha není známa).

Lit.: BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 906–909, č. 6; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 228–229, pozn. 181.

Obsah: 26 žalobních článků, které jsou pravděpodobně výtahem většího seznamu 155 článků: *Articuli contra Cruciferos de Prussia*. S *Articuli* sdílí *Puncta* stejný úvod. Srovnání článků v obou seznamech provedl S. Belch.¹¹⁶¹ *Puncta* jsou pravděpodobně neúplná, protože po § 5, který chybí v *Articuli*, nenásleduje znění listin zmíněných v seznamu.¹¹⁶²

Komentář: *Puncta* musela vzniknout v druhé polovině roku 1416, neboť v § 6 se hovoří o tom, že jakýsi doktor (*quidam venerabilis doctor*) předložil v červenci téhož roku koncilním *nationes* své *conclusiones*, v nichž dostatečně zpochybnil řádová privilegia, odhalil bludy řádových bratří, a tak poskytl materiál pro vymýcení této hereze.¹¹⁶³

1160 Lites III¹, s. 152.

1161 BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 908–909.

1162 Lites III¹, s. 154.

1163 Tamtéž: [...] *cum nuper de anno dom. MCCCCXVI. de mense Julij eiusdem anni in hoc sacro generali Constanciensi Concilio quidam venerabilis doctor articulorum litterarum et errorum huiusmodi non ignarus zelo accensus ut creditur fideij orthodoxe volens pro exstirpacione huiusmodi heresis et errorum predictorum materiam auizare obtulisset prout obtulit publice nacionibus inclitis eiusdem sacri concilij et presidentibus earundem ac eciam particulariter multis aliis quedam scripta que certas conclusiones continebant impugnantibus dictas litteras miliciam et dominia (occupata per eundem ordinem ut asseritur) fratrum eorumdem quibus conclusionibus errores huiusmodi fratrum predictorum sufficienter tam in iure quam in facto declarati denunciati ecclesie [...]. Pravděpodobně se jedná o 52 *conclusiones* Pavla Włodkowice. Chybný časový údaj (červenec) je nutno připsat na vrub písaři nebo editorovi.*

S. Belch se snaží doložit, že oním doktorem byl Pavel Włodkowic (nepochybně), který se ale současně podílel na sestavování žalobních článků (sporné).¹¹⁶⁴

Návrhy řešení sporu (*oblationes*)

OBLACIO AMBASSIATORUM ORDINIS BEATE MARIE THEUTUNICORUM PRO FUTURA PACE TRACTANDA INTER SRENISSIMUM PRINCIPEM REGEM POLONIE ET ILLUSTRUM DOMINUM WYTAUDUM ET EORUM ADHERENTES ET ORDINEM SUPRADICTUM.

Datace: kolem 10. května 1417.

Dochovaní:

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 82–86.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 213; BGDO II, s. 398–399, č. 204, pozn. 1; NOWAK, Z. H.: *Międzynarodowe procesy*, s. 77.

Obsah: Čtyřbodový návrh koncilním otcům (*reverendissimi patres et prestantissimi domini*) předložili říšský arcibiskup Jan z Wallenrode, varmijský biskup Jan Abezier, německý mistr Dětrich z Wittershausenu (*preceptor per Almanniam et Ytaliam*), velký špitálník a elbínský komtur Jindřich Holt, velký drapiér a gniewský komtur Jan ze Selbachu, generální prokurátor řádu Petr Wormditt, balžský komtur Oldřich Zenger, dekretalista (*decretorum doctor*) František Kuhschmalz z Röbelu, varmijský kanovník Kašpar Schuwenpflug, rytíři Ota z Machwitz a Namir z Hohendorfu, radní Liffart Blumental z Toruně a Jan Baisener z Gdaňsku.

1) *compositio amicabile*, které by na základě brodnického příměří (*in litteris super treugis post ultimam gwerram ante opidum Strasburg factis comprehensio*) vyhlásil papež, koncil, římský král či jiný prelát nebo světský kníže. Ačkoliv řádoví vyslanci souhlasili s tímto postupem, který navrhla polsko-litevská delegace, ona sama jej nakonec zamítla (*regis Polonie [...] et ducis Wytawdi ambassiatores et procuratores nobis nuperrime offerebant, quamvis nobis eam acceptantibus statim postea prosequi recusabant*).

2) *via compromissi* ohledně všech sporných záležitostech (*super omnibus et singulis controversiis, differentiis, litibus, displicenciis, dampnis, iniuriis [...] de alto et basso*) pod podmínkou, že budoucí papež (*futurus summus pontifex*) spolu s římským králem projednají a rozhodnou i v těch bodech, které probíral už koncil. Důvodem tohoto návrhu byla skutečnost, že polský král a litevský velkokníže deklarují, že jsou bezprostředně podřízeni římské církvi, nikoli říši, proto lze očekávat, že se ochotněji podřídí výroku papeže a římského krále (*cum prefati domini rex Polonie et dux Wytaudus se immediate Romane subesse ecclesie et non imperio asserunt, propter quod forte eo minus parere laudo sentencie et pronucciacioni [...] domini nostri regis Romanorum hucusque curaverunt, quibus, ut speratur, eo obediens attentius quomodo auctoritatem ecclesie eisdem adesse cognoverint, cui se dumtaxat subesse recognoscunt*).

3) soudní proces (*via iuris*) ohledně všech případů (*super omnibus et singulis causis*), které by polský král a litevský velkokníže chtěli projednat před koncilem, budoucím papežem, říší, římským králem nebo před jakýmkoliv řádným soudcem (*coram*

1164 Ne příliš přesvědčivou argumentaci viz BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri II*, s. 909.

quocumque competenti iudice). Řád je připraven podřídit se spravedlivému rozsudku (*iusticiam dare et recipere ordo se paratum offert*).

4) komise složená z kardinálů a zástupců *nationes* k prozkoumání těchto tří návrhů, resp. k navržení vlastního řešení sporu, které řád slibuje přijmout pod podmínkou, že bude prodlouženo brodnické příměří (*deputentur aliqui de sacro collegio dominorum cardinalium et de singulis nacionibus, ut cognoscant, si huiusmodi oblationes sint sufficientes de iure [...] et si aliquam vel aliquas aliam vel alias viam vel vias magis rationabiles ad pacem et concordiam excogitare vel invenire poterint, illam vel illas etiam acceptare promittimus prius tamen treugis pacis prorogatis*).

Oblaciones, které měl koncil předat polské straně ve formě *vidimus* (*per litteras sacri concilii*), obsahují rovněž několik proseb řádové delegace ke koncilu. Pokud by polské poselstvo nechtělo přijmout žádné navrhované řešení, koncil měl pod hrozbou pokuty zakázat útoky na řádové území a zejména využívání pohanských vojenských oddílů v boji proti křesťanům. Koncil měl rovněž stanovit termín, do kterého by druhá strana návrhy přijala ještě během trvajících příměří, jehož lhůta měla skončit už za devět týdnů. Řád se obával, že polská strana využije protahujícího se jednání a pak napadne k obraně nepřipravené řádové území, jak se to stalo při poslední válce (*petimus etiam, ut ipsi prefigatur, competens terminus, infra quem oblacionis huiusmodi acceptare dignentur, ne forte elapso tempore treugarum, quod tantum adhuc per IX septimanas durat, ipsi ordine apud tribunal dominacionum vestrarum iudicium et iusticiam expectante sine defensionis premunitione improviso invadant, prout fecerunt in gwerra ultima*).

V posledním odstavci je obsaženo varování, aby koncilní otcové nevěřili ujistěním polské strany o upřímných záměrech k uzavření přátelského a spravedlivého míru (*amicabilis concordia, sincera intencio et prompta voluntas*). Polská strana totiž prosazuje pouze jedinou cestu řešení sporu, která pro řád není příznivá: arbitráž římského krále, který smí rozhodnout jen podle svého uvážení a nemusí přihlížet k dosavadním dohodám a mírovým smlouvám (*in arbitro seu voluntate sit domini regis Romanorum statuere et ordinare inter partes, prout suo placuerit, omnes alias vias iudicii, compromissi, compositionis seu concordie expresse refutantes*). Tím chce polská strana projednávat staré sporné záležitosti, které však už jsou upraveny vzájemnými dohodami (*antiquissimas materias sepius per transactiones et sollemnes concordias terminatas*). Ve skutečnosti si chce nárokovat řádové území, které kdysi vůbec nebylo předmětem sporu (*ipsi [Poláci – PB] quasi omnia ordinis petunt et que alias numquam petuerunt, super quibus utique numquam aliqua fuit dubitacio*).

Komentář: *Datace* vyplývá z věty o devíti týdnech do termínu uplynutí příměří, tj. 13. července 1417 (*elapso tempore treugarum, quod tantum adhuc per IX septimanas durat*).

OBLACIONES DATE AD NACIONES.

Datace: kolem 10. (?) května nebo srpen (?) 1417.

Dochování:

R₁: GStA-PK Berlin, XX. HA., Perg. Urk., Schiebl. 65, Nr. 12 (originál notářského instrumentu bez denního data).

R₂: GStA–PK Berlin, XX. HA., OF 14, pag. 83; na pag. 85 německý překlad.

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 90–93.

Reg.: RHD II, s. 219, č. 1898 (podle R₁).

Lit.: VOIGT, J.: *Geschichte Preussens VII*, s. 311–312; BGDO II, s. 415, pozn. 3.

Obsah: Čtyřbodový návrh, který řádová delegace předložila zřejmě všem koncilním *nationes*. Od návrhu určeného koncilním otcům a kardinálům se v určitých bodech poněkud liší, ale předkladatelé jsou totožní: řížský arcibiskup Jan z Wallenrode, varmijský biskup Jan Abezier, německý mistr Dětrich z Wittershausenu, velký špitálník a elbínský komtur Jindřich Holt, velký drapiér a gniewský komtur Jan ze Selbachu, generální prokurátor Petr Wormditt, balžský komtur Oldřich Zenger, dekretalista František Kuhschmalz z Rößelu, varmijský kanovník Kašpar Schuwenpflug, rytíři Ota z Machwitz a Namir z Hohendorfu, radní Liffart Blumental z Toruně a Jan Baisener z Gdaňsku.

Důvodem předložení návrhu je obrana před obviněním polské strany, že řád neusiluje o spravedlnost (*nullam posse consequi iusticiam*). Právě tyto návrhy ukazují, že řád nemá falešné úmysly a chce dosáhnout míru, zamezit prolévání křesťanské krve a žít v křesťanské lásce s polským králem (*ad ostendendum [...] puram et sinceram intentionem ordinis [...] ad pacem et concordiam et ad finem, ut [...] fratres dicti ordinis christiani sanguinis effusione abhorreere et totis virilibus querere gratiam et favorem serenissimi principis domini regis Polonorum regni sui et eisdem adherencium, cum quibus utique catholica caritate tranquille vivere cupiunt*).

1) Šest rozhodců z každé strany, kteří by vydali výrok respektující ustanovení toruňské mírové dohody (1411) a rozhodčího výroku Zikmunda Lucemburského (1412). V případě neshody měl rozhodnout papež jako *superarbiter* (*duodecim habeant potestatem partes concordare aut per vias amicabilem compositionis aut iusticie et si in sententia concordare non poterint, sit superarbiter futurus summus pontifex maximus*).

2) *Via de novo compromisso* ohledně všech sporných záležitostí i průběhu hranic, který by měl řešit koncil a král Zikmund, a nedořešené body, které by zůstaly po rozpuštění koncilu, může dořešit budoucí papež společně s římským králem (*futurus summus pontifex omnia et singula supradicta cum prefato domino nostro rege [...] in illis punctis incipere prosequi et finire valeat, in quibus post eius dissolutionem fuerint per ipsum concilium seu deputatos ad hoc dimisse indiscusse*).

3) *Via iuris*, kterou by vedl koncil nebo papež, říše, římský král nebo kurfiřti ve všech sporných záležitostech (*super omnibus et singulis causis*).

4) Komise složená ze zástupců *nationes* a kardinálů (*deputentur aliqui de hac inclita nacione, qui cum deputatis de sacro collegio cardinalium ac aliarum nacionum*), která by posoudila, zda předložené návrhy jsou dostatečné (*si huiusmodi oblationes sint sufficientes merito*), či zda neexistuje ještě lepší cesta k dosažení smíru (*viam vel vias magis rationabiles ad pacem et concordiam*).

Na závěr prosba, aby nebyly znovu otvírány otázky, které už byly vyřešeny a potvrzeny v ustanoveních toruňského míru.

Komentář: Tento čtyřbodový návrh určený koncilním *nationes* není datovaný. Obsah úzce souvisí s *oblationes* z května 1417, proto se nabízí možnost datovat i tento návrh do téhož měsíce. Druhou možností je datování do srpna téhož roku, neboť tehdy se

objevují zmínky o řádových návrzích v jejich korespondenci.¹¹⁶⁵ Zmiňuje se o nich zpráva napsaná a odeslaná velmistřovi někdy mezi 12.–17. srpnem 1417. Řádové poselstvo předložilo svůj návrh nejprve kardinálům (viz výše *Oblacio ambassiatorum ordinis*) a pak *nationes* (viz BGDO II, s. 415, č. 211): Die Delegation habe *des ordens dirbitunge czum rechte und ouch czu frundschaft* zunächst den Kardinälen, dann allen Nationen *nach inhaltunge der copien* [...] vorgelegt mit der Bitte, *der wege eynen* anzu-nehmen. Darüber habe man bei den *uffenbor schriber* aller Nationen ein Instrument *angeruffen*.

V notářském instrumentu (R₁) je uvedeno, že podnětem k předložení příslušných návrhů byl list přečtený na plenárním zasedání (*sessio generalis*) koncilu, v němž si polský král a litevský velkokníže stěžovali na Řád německých rytířů, jenž jakékoliv spravedlivé řešení sporu odmítá.

RESPONSIONES POLONORUM FACTE CORAM NACIONIBUS OMNIBUS PRETERQUAM NACIONE GERMANICA.

Datec: 15. (?) května 1417.

Dochování:

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 95–100.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 214; BGDO II, s. 448, pozn. 2.

Obsah: Polská odpověď na oba návrhy (*oblaciones* předložené kardinálům i koncilním *nationes*) řádové delegace na řešení sporu. Koncilním *nationes* kromě *natio Germanica* předložili repliku s obsírným zdůvodněním následující zástupci polského krále a litevského velkoknížete: hnězdenský arcibiskup Mikuláš Trauba, plocký biskup Jakub z Kurdwanowa, poznaňský biskup Ondřej Łaskarzyc, lenčický probošt a papežský protonotář Petr Boleste (*Petrus Boleste prepositus Lanciensis prothonotarius sedis apostolice*), dekretalista a krakovský kustod Pavel Włodkowic, kališský kastelán Jan z Tulliszkowa a krušvický starosta (*capitaneus Cruswicensis*) Zaviš Černý z Garbowa, oba rytíři.

1) S prvním bodem, že by mělo být nově zvoleno 12 rozhodců (po šesti z každé strany), polská strana nesouhlasí. Trvá na platnosti ustanovení brodnického příměří, které takové řešení nepředpokládalo. Navíc polská strana už souhlasila s osobou římského krále jako zprostředkovatele smíření (*nunc in vim dicte convencionis* [tj. brodnické příměří] *ipsum prefatum inventissimum dominum regem pro mediatore pacis et concordie tractatore et amabili compositore ipsius invictissimi domini Romanorum regis et honore nostro ac fidei debito suo enim tractatu[r]i stare promissimus*).

2) S druhým bodem, že by mělo být vystaveno nové *compromissum* a spor měl řešit koncil spolu s římským králem, polská strana nesouhlasí, protože je to proti cti římského krále. Před jeho odjezdem do Narbonne se obě strany obecně shodly, že král bude rozhodčím soudcem (*propter recessum ipsius serenissimi regis ad Narbonne*

---

¹¹⁶⁵ Viz list balžského a gniewského komtura velmistřovi z 1. srpna 1417, BGDO II, s. 414, č. 210: Den Plan, die Sache vor die Nationen zu bringen, empfinde er [Zikmund Lucemburský – PB] überdies nicht als Affront gegen sich. *Unde das hoffe wir ouch czu tu'n yn dryn tagen noch datum deser briffe, uff das unser gerechtkeyt der ganczen werlt offenbar werde*; srov. NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 223.

pro unione consequocione, quod ipse partes extunc in prefatum dominum regem generaliter compromiterent).

3) K třetímu bodu, jenž předpokládal soudní proces před říší (*coram sacro imperio*) a kurfiřty, vyjádřila polská strana pochybnost, z jakého právního titulu by polský král a litevský velkokníže měli být souzeni říšským soudem nebo kurfiřty.

4) Návrh na komisi složenou z kardinálů a zástupců koncilních *nationes* polská strana přijme pod podmínkou, že její návrh bude akceptovat ustanovení brodnického příměří (*convencionibus et pactis in Strosborg solempniter factis*), od něhož polský král a litevský velkokníže – i přes pomluvy rozšiřované řádovým poselstvem – nehodlají odstoupit (*a quibus, quidque agant vel dicant ipsi domini de ordine, [...] principes [...] recedere non intendunt*).

V závěru podává polská delegace další zdůvodnění, proč nemůže přijmout návrhy předložené řádem. Římský král nedal svolení řádovému poselstvu, aby během příměří dojednávalo návrhy na řešení sporu s kardinály (*pendentibus tractatu pacis et termino ad illum perficiendum per prefatum serenissimum dominum Romanorum regem non licuit eis [tj. řádovému poselstvu] vestras reverendissimas paternitates molestare et de et super premissis propositionibus impetere*). Na řádovou výtku, že si polská strana nárokuje Pomoří a chelminskou zemi, odpovídají, že tyto země vždy přináležely Polskému království (*terre sunt et semper fuerunt pars regni Polonie spectantes et pertinentes pleno et mero iure ad coronam ipsius regis*). Příčinou konfliktu je protiprávní okupace území náležejících Polskému království (*origo et radix guerrarum inter ipsos dominum regem nostrum modernum eiusque predecessores et ipsos de ordine illa est [...] illicita ipsorum dominorum de ordine et violencia dictarum terrarum occupacio*). Tímto odhaluje řád, který nechce dosáhnout míru, své skutečné záměry (*ipsi de ordine clare et expresse demonstrant se non ad pacem, sed ad ea, que sunt obvia paci, intendere*).

Komentář: Do 15. května 1417 datuje polskou repliku P. Nieborowski bez podání pramených důkazů. Replika zřejmě vznikla nedlouho po návrzích řádové delegace.

Komtur Jan ze Selbachu se o polské replice zmiňuje ve svém listu velmistroví z 24. prosince 1417: Die dem HM bereits übermittelte Antwort der Polen vor den *naciones* liefe darauf hinaus, *das sie genczlich aller ir sache czusproch czu euwern landen an den römischen König geben wellen, was nach Ansicht der Ordensdelegation nicht erkennen lassen, daß die Polen czu dem frede wellen; wenn unsere wege die wellen sie nicht uffnemen; andere reddeliche wege geben sie nicht vor.*¹¹⁶⁶

OBLACIONES FACTE PER ORDINEM CORAM SUMMO PONTIFICE.

Datace: 27. listopadu 1417 (*sabbato post Katherine vrginis*).

Dochování:

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 94.

R₁: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 3064 (německý překlad).

R₂: GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2639 (německý překlad s odchylkami v textu).

R₃: GStA-PK Berlin, XX. HA, OF 14, pag. 105–106.

Lit.: BGDO II, s. 448, č. 232, pozn. 1; s. 456–457, č. 237, pozn. 2.

¹¹⁶⁶ Tamtéž, s. 448, č. 232.

Obsah: Návrh řešení sporu předložený papeži Martinovi V. podali následující řádoví zástupci: říšský arcibiskup Jan z Wallenrode, varmijský biskup Jan Abezier, německý mistr (*preceptor per Ytaliam et Alamaniam*) Dětřich z Wittershausenu, velký drapiér a gniewský komtur Jan ze Selbachu, generální prokurátor řádu Petr Wormditt, al-saský zemský komtur (*provincialis per Alsaciam*) Markvart z Könige seggu, dekretalista František Kuhschmalz z Rößelu a varmijský kanovník Kašpar Schuwenpflug.

Návrh navazuje na předešlé dva z května 1417. Nové zpracování reflektuje zvolení nového papeže; proto v návrhu zůstaly jen tři body a koncil byl z něj odstraněn.

1) Šest rozhodců z každé strany, kteří by vydali výrok respektující ustanovení toruňské mírové dohody (1411) a rozhodčího výroku Zikmunda Lucemburského (1412). V případě neshody měl rozhodnout papež jako superarbiter (*habeant potestatem partes concordare aut per vias amicabilem compositionis aut iusticie et si [...] concordare non poterint, sit superarbiter sanctitas vestra*).

2) *Via de novo compromisso* ohledně všech sporných záležitostí i průběhu hranic. Rozhodčími soudci mají být papež a římský král.

3) Soudní proces (*via iuris*) ohledně všech případů (*super omnibus et singulis causis*), které by polský král a litevský velkokníže chtěli projednat před papežem, římským králem nebo jakýmkoliv řádným soudcem (*coram quocumque competenti iudice*). Řád je připraven podřídit se spravedlivému rozsudku (*stare iuri ordo paratum se offert*) a nebude proti jakémukoliv jinému způsobu řešení sporu, který by byl navržen papežem (*alias [...] vias rationabiliores [...] per sanctitatem vestram avisandas nullatenus respuentes*).

Komentář: O podání návrhu se zmiňuje gniewský komtur Jan ze Selbachu v listu velmistrovi z 24. prosince 1417: der Papst habe auf die in Anlage übersandten Vorschläge des Ordens wegen des *fredes* erklärt, *wie her eynen sulchen frede gemeinsam mit dem römischen König vorsuchen welde, der do vornunfft und redlichkeit yn ym hette; führe dieser Weg jedoch zu keinem Erfolg, so welde her iclichem teil seyns rechtes gunnen*.¹¹⁶⁷

Promluvy a kázání (*orationes, sermones*)

ANONYMNÍ PROMLUVA (*ORATIO*) URČENÁ PAPEŽI, ŘÍMSKÉMU KRÁLI A KONCILU.

Incipit: *Lugubre et multum inauditum*.

Incipit: *Eine beweinliche tat und czu ewiger czeit ungehort*.

Dochování:

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 51–68 (latinsky).

R: GStA–PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2859, pag. 1–16 (německý překlad s nadpisem odlišnou rukou z 15. století: *Oratio in concilio Constantiensi pro ordine contra Polonos habita et de Latino in vulgare translata*).

M: Rossijskaja gosudarstvennaja bibliotěka Moskva, F. 68, Nr. 358.2, fol. 53r–69r (novověký opis podle R).¹¹⁶⁸

1167 Tamtéž, s. 448, č. 232.

1168 K rukopisu viz BARANOV, A.: *Der Dienstnachlass*, s. 95–96.

Ed.: *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 65–111, č. 2 (zrcadlové vydání obou jazykových variant podle V a R).

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 138–139, pozn. 1; BGDO II, s. 227–228, pozn. 2; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 217–218, pozn. 135; NOWAK, Z. H.: *Międzynarodowe procesy*, s. 65 a s. 176, pozn. 26; WÜST, M.: *Studien zum Selbstverständnis*, s. 264–266; SRODECKI, P.: *Murus et antemurale*, s. 52–54.

Obsah: Oficiální promluva obsahuje historické zdůvodnění existence řádu a jeho působení v Prusích, právní zdůvodnění nedodržování ustanovení toruňského míru polskou stranou, svědectví o zločinech polsko-litevského vojska a výzva k ochraně a podpoře Řádu německých rytířů.

Promluva se skládá ze dvou základních částí:

I. První je stručným historickým zdůvodněním existence Řádu německých rytířů v Prusích a vysvětlením nepřátelského postoje polského krále. Zdrojem argumentace bylo jejich vlastní sebeuvědomění jako božích nástrojů v boji proti satanským mocnostem (*militia Sathane*), jež dobyly Svatou zemi a z křesťanských chrámů učinily sídlo pro modly (*ecclesias Dei sedes fecissent idolorum*). Síly zla byly zosobněny nejen Saracény, nýbrž také Prusy, Tataři, Litevci, Žmuďany a ruskými schizmatiky, pod jejichž útlakem trpěly oblasti na severu Evropy (*plaga [...] septentrionalis*). Právě němečtí rytíři se z božského popudu (*Deo inspirante*), následující makabejskou horlivostí (*felicium Machabeorum zelum imitando*) a nehledíce na vlastní pohodlí, zavázali ke spravedlivé a zbožné válce (*iusta et pia bella susceperunt*). Pouze jejich zásluhou bylo polské území (*terra Poloniae*) ochráněno před nájezdy Prusů a Litevců a celá oblast se mohla těšit bezpečí a míru, protože byla díky boží milosti začleněna do církve (*regio hodie de gratia Dei ecclesie incorporata obediencie*). Na tomto Božím díle – sídlo pověr a modloslužby se mění na místo uctívání jediného Boha (*ita Prussia, tunc ferarum habitatio et supersticiosus plena viribus, unum Deum coli incipiens, facta est possessio ovium Ihesu Christi*) – však spolupracovaly četné národy věrné římské církvi. Nikde jinde nemohli urození muži získat tak velikou slávu za své ctnostmi ověřené rytířské skutky dosvědčené v boji za pravou víru (*ubi [...] merebantur magna nomina bene, utique fame preclarissima ornamenta, ubi etiam milicie honores et sue serenitatis insignia non aliter quam in loco, premultis ceteris digniori, quiesierunt et querendo sunt adepti*).¹¹⁶⁹

Úspěchy řádu, jenž v Prusích vzkvétal jako nová, Bohem vyvolená vinice (*nova plantacio in vineam electam Dei Sabaoth*) a jenž byl po zásluze ověřen papežskými a císařskými privilegii, se staly příčinou nenávisli Polského království (*Polonia*) vůči německým rytířům. Poláci nejenže zapomněli na řádové zásluhy za jejich záchranu, nýbrž začali řád nenávidět a krutě pronásledovat, a tak pomocnou hůl (odkaz na symboliku Pastýře a jeho ovčince?), která je měla vést po cestě, rozdrtili v prach. Pro lidi, kteří se chovají tímto způsobem, zná anonymní autor promluvy pouze jediné označení – nevděčníci.¹¹⁷⁰ Polský král spolu s velkoknížetem Vitoldem, v jehož

1169 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 70–74.

1170 Tamtéž, s. 74: *Non potuit Polonia sine indignatione florentem cernere ordinem graviterque tulit salutem eorum, quorum adiutorio salus ei quondam restituta est, et tandem non passa est eos quiete vivere, per quos olim pacata requievit, morem in hoc imitata illorum, qui post accepta beneficia oblivione non contenti, quorum ope se*

vojsku byl zástup pohanů, s nezkcrocenou zuřivostí napadali řádové území. Že jejich záměrem bylo zničit řád od základu, dosvědčuje jejich neoprávněná hrozba neuza-
vřít mír dříve, dokud nebudou zničeny všechna řádová privilegia.¹¹⁷¹

II. Ve druhé části promluvy je věrolomnost polské strany demonstrována na jejím
provinění se proti sedmi ustanovením toruňského míru.¹¹⁷²

(§ 1) Proti prvnímú bodu, že všechny *displícencie, dissensiones, controversie et dampna* jsou zcela vyřešeny, se polská strana měla provinít opakovaným (*modo cottidie*) přetřá-
sáním starých sporů (*controversias et antiquissimas materias [...] in nove discussionis per-
plexitatem et in recidive questionis labyrinthum*). Konkrétně je uvedeno osočování řádu
włocławským biskupem Janem před římskou kurií za škody způsobené na majetku
biskupství. Polský král sám zvažoval zahájit novou válku, jelikož však pro ni nemohl
najít spravedlivý důvod (*iustum motum*), svalil vinu za ni na řád (*ordini multa crimina
imponere [...] et culpam in ipsum [...] transfundere*).¹¹⁷³

(§ 2) Článek o osvobození zajatců dodržel jen řád, který za ně dokonce ke své škodě
(*cum ingenti depauperacione*) zaplatil 100 tisíc kop grošů. Polská strana vysvětlila
svou neochotu propustit zajatce na svobodu svéráznou interpretací, že v řečeném
článku není stanoveno, kdy mají být osvobozeni (*se obligatos ad dimittendum captivos,
sed non ad quando dimittendum*). V budínském výroku přidal král Zikmund k tomuto
bodú pokutu v případě jeho nesplnění. Zajatci měli být propuštěni se svým majet-
kem, ale velkokníže Vitold je propouštěl bez něj, a navíc jen muže se zdůvodněním,
že v ustanovení o zajatcích je použit mužský rod (*captivos*). Jejich ženy a děti držel
stále v zajetí, což mělo za následek, že muži nechtěli opustit své rodiny.¹¹⁷⁴

(§ 3) Třetí článek o doživotní držbě žmuďské země zavazoval Vladislava II. Jagella
a Vitolda vystavit v rozmezí šesti měsíců řádu dokument, jímž by byl zajištěn návrat
řečeného území do právoplatné držby německých rytířů. Učinili tak neochotně a až
úplně na konci stanovené lhůty, přičemž listina byla opatřena jen sekretními pečeti

---

felices norunt, odiunt, nec solum odiunt, sed et dire persequantur et sic adiutorem baculum, quo iter peregerunt, edocibus flammis concutiunt in favillam, quos communiter vocabulo nomine ingratorum appellamus.

1171 Tamtéž, s. 76: [...] *cuncta privilegia et indulta, tam a Romanis pontificibus quam imperatoribus et re-
gibus quibuscunque super iuribus et proprietatibus dominorum, pociona videlicet ordinis fulcimenta, ita ut litere
desuper confecte cassentur et penitus annullentur, indebita postulacione constanter exquirunt nec pacem unquam
se inituros minantur, nisi prius deletis literis supradictis.*

1172 Geneze toruňského míru podle anonymní promluvy, viz tamtéž, s. 77–78: Po skončení bojů 1411
(*post ultimum congressum prelii*) byly řádu na jedné straně navráceny zabrané hrady a města, ale na stra-
ně druhé se mu do služby hlásili dobrovolníci a žoldněři z celé Evropy, kteří prý nemohli snést porážku
a ponížení německých rytířů (*accidentibus ad eius [řádu – PB] auxilia pro liberatione multis nobilibus
catholicis, qui cladibus et dampnis ordinis, immo tocius christianitatis periculis conpaciebantur ex corde, necnon
armatis et stipendariis diversam nacionum*). Když z nich bylo znovu zformováno vojsko a hrozilo nové
vypuknutí války, tehdy Božím zásahem a prostřednictvím mediátorů byla uzavřena mírová smlouva, jež
měla udělat tlustou čarou za dosavadními neshodami a budoucí spory se měly řešit diplomatickou ces-
tou (*displícencias et dissensiones, tunc occurrentes, et eciam veteres animo certaminum collisione, sed concordia
et perpetuis federibus extinguetur et multorum annorum controversias et crudeles guerras sine armis disvi-grare*);
srov. BISKUP, M.: *Wojny Polski*, s. 105–108.

1173 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 78–80.

1174 Tamtéž, s. 80–84.

(*literam [...] inutilem et capciosam, minoribus tantum sigillis, quibus non conservaverunt huiusmodi litere communicari*).¹¹⁷⁵

(§ 4) Proti čtvrtému bodu o neútočení a nepodporování nepřátel druhé strany (*nunquam in perpetuum debet corona regni Polonie cum Littwaniæ terris et hominibus suis esse contra ordinem nec etiam adherere inimicis ordinis*) se Polská koruna a Litva provinily mnohokrát (*multipliciter*), když zjevně přijímaly a podporovaly sesazeného (v říjnu 1413) velmistra Jindřicha z Plavna, jeho bratra a jmenovce, který byl gdaňským komturem, a jednoho vyloučeného řádového bratra jménem Weissenbach, který za pomoci služebníků polského bydhoštského starosty Jana Brzozogłowego (*Birkenhaupt*) kradl koně ze stájí grudziąckého komtura.¹¹⁷⁶ Zvlášť kuriózní byl případ bývalého velmistra, jehož nejvyšší řádoví hodnostáři sesadili mimo jiné kvůli jeho příliš agresivní politice vůči Polsku, se kterou jeho vlastní rada nesouhlasila!¹¹⁷⁷

(§ 5) Porušování pátého bodu o zachování všech dosavadních privilegií a práv (*omnia [...] privilegia et literas laudabilesque consuetudines atque iura*) měli mít na svědomí úředníci Polského království: maršál Polské koruny Zbyhněv z Brzezia měl zavádět nová cla na hraniční řece Drwęca,¹¹⁷⁸ již zmíněný bydhoštský starosta měl svévolně upravit trasy pro obchodníky na Visle (*facit novum passagium et inconsuetum pro navigiis traducendis*) a wrocławský starosta měl bránit lidem z toruňské komendy v rybolovu (*in piscaturis suis super aquas ordinis exercendis impedivit*).¹¹⁷⁹

(§ 6) Nedodržováním šestého bodu o svobodném pohybu kupců na území druhé smluvní strany se obzvlášť provinil litevský velkokníže Vitold, který měl zadržet a uvěznit livonské kupce v Pskově a zabavit jejich majetek. Jeho prohřešek byl zarážející tím více, že řečení kupci měli od téhož knížete speciální privilegium k obchodování na litevském území (*licet ipsi Livonenses etiam ultra promissum articulum super hoc specialiter sunt privilegiati et habeant [...] literas ducis Wytoldi*). Polský král ovšem vůči řádovými poddaným nepostupoval jinak: před řádovými kupci zavíral cesty a několika kupcům, kteří na jeho území přece jen zavítali, zabavoval zboží a zavíral je do těžkého žaláře (*rex Polonie [...] stratas regni sui clausit mercatoribus et transitum prohibuit, eorum bona arrestavit, transeuntes aliquos spoliare fecit, aliquos captivando duris carceribus mancipavit*).¹¹⁸⁰

Seznam polských přečinů proti toruňskému míru uzavírá klauzule o šesti rozhodčích soudcích z každé strany, kteří měli najít kompromis ve stále sporných, tj. toruňským mírem nevyřešených, záležitostech. V případě nemožnosti najít konsensus se měly obě strany odvolat k papeži jako superarbitrovi. K setkání dvanácti rozhodčích

1175 Tamtéž, s. 84–86.

1176 Něm. Graudenz.

1177 Tamtéž, s. 86–90, zde s. 86: *Nam maiores preceptores ordinis et fratres, perversos conatus preacti olim magistri prospicientes videntesque, quod ipsum contra omnem preceptorum suorum voluntatem paratum ad regis offendicula violare contra pacis federa et displicere corone regni Polonie, ad reconciliandum ipsius regis animum, ad conservandum regni favorem, iuxta religionis constitutionem et regulas eundem degradatum a sede sua deicerunt.*

1178 Něm. Drewenz.

1179 Tamtéž, s. 90.

1180 Tamtéž, s. 92.

soudců došlo 8. prosince 1411. Soudci se však chovali spíše jako zástupci jedné ze stran, a nikoli jako arbitři (*acsi non arbitri inter partes, sed parcium essent advocati*), proto nebylo dosaženo kompromisu. Polská strana se navíc jasně postavila proti vyslání notářského záznamu z jednání papeži, který měl celou kauzu posoudit. Řád, který stále toužil po míru, proto souhlasil s přijetím římského krále Zikmunda za arbitra, který svým budínským výrokem z roku 1412 potvrdil platnost toruňského míru, jehož porušení mělo být sankcionováno pokutou deseti tisíc hřiven stříbra.¹¹⁸¹

Žádné nové neshody a rozpory mezi stranami nemohou být argumentem pro nedodržování mírové smlouvy (*ecce quam apertissime disponitur dictam concordiam ac pacis federa per nullos penitus dissensiones posse violari*). Jejich porušení by bylo na škodu královského majestátu Vladislava II. Jagella, který z počátku vysílal poselstva k velmistrovovi a ujišťoval jej o svých přátelských záměrech. Když se však zjistilo, že právní argumenty jsou na straně řádu, a rozhodčí výrok Václava IV. nebyl ve prospěch polských zájmů, královská vojska opět napadla řádové území (*quia, iusticia pro causa ordinis militante, aliter, quam speraverunt, pronunciacio transivit in rem iudicatam, abiecto iuris tramitate, ubi sana ratione nequeunt decertare, disposerunt violencia gladiatorum. [...] dum eis [Polákům – PB] displiceret arbitrium [...] Wenczeslai, regis Boemie*). Polská strana tím dává najevo, že si vůbec neváží rozhodčího výroku krále Zikmunda a neuznává všechny jeho body od začátku do konce. Závěr této části obvinění polského krále je jednoznačný: tím, že Jagello opět napadl řádové území, navíc s vojskem, v jehož řadách bojovali pohané, jednal proti svému vlastnímu královskému slovu a proti všem božským i lidským zákonům (*idem rex Poloniae, despiciens contra sigilla et fidem datam, contra omne ius divinum et humanum, ordinem de novo defedavit et heu, proch dolor! christianis cum infidelibus una societate collegatis, ingenti congregato exercitu, terras ordinis invasit*).¹¹⁸²

Závěrečná část promluvy se skládá z výčtu zločinů spáchaných polsko-litevským vojskem na řádovém území¹¹⁸³ a výzvy k papeži, římskému králi, koncilu a celému křesťanskému světu, aby přispěli na pomoc těžce zkoušenému rytířskému řádu.

Výzva nemá daleko k zoufalému volání, jež je navíc smíšeno s trpkým konstatováním nezájmu křesťanské Evropy o osud řádového dominia na okraji západokřesťanské oikumeny. Na jedné straně mnozí tajně i veřejně rozmlouvají o neutěšené situaci duchovní korporace, všichni odhodlaně deklarují pomoc a spílají nepřátelům hanobícím křesťanství, ve skutečnosti však už nikdo nechce do Prus táhnout a aktivně bojovat. Ačkoliv všeobecné koncily poskytují odpustky (*indulgencia*) a další duchovní dary (*dona spiritualia*) všem bojovníkům s Božími nepřáteli, přesto většina raději

1181 Tamtéž, s. 92–96.

1182 Tamtéž, s. 96–98.

1183 Je celkem příznačné, že mezi věcně vedenou argumentací a žalobní články byly vpleteny propagandistické pasáže dehonestující nepřátelskou stranu. Výčet nelidských zločinů není, jak upozorňuje sám anonymní autor, konečný a odkazuje proto na jejich samostatný seznam, který se ale zřejmě nedochoval, viz tamtéž, s. 92: [...] *diversis homicidiis generibus mactabant, sine omni misericordia, more inhumana, prout hec omnia in speciali registro, super his factis, lacius continetur*. Seznam spáchaných zločinů s ohledem na jejich opakování v letácích přibíjených na kostelní vrata je analyzován na příslušném místě v kapitole o propagandě.

zvolila zabezpečený život, neboť vzdálené nebezpečí nikoho netrápí, když se dotyčného bezprostředně nedotýká ([...] *nemo, nisi tactus, aliena dampna prospicit. Nemo distancia pericula curat. Quisque dum voluptuose vivere possit, se satis felicem habunde ac tutum putat*).¹¹⁸⁴ Autor promluvy neváhá rovněž kritizovat postup papeže, který prý pod vlivem nepravdivých informací zakázal řádu postupovat vojensky proti nedávno pokřtěným pohanům, tj. Litevcům.¹¹⁸⁵

Větší naděje vkládal anonymní autor zřejmě v kostnický koncil, na nějž se obrátil s konkrétní žádostí, aby byl obnoven zákaz dodávek zbraní pohanům. Důvodem bylo zachování vojenské převahy křesťanské armády nad výzbrojí nevěřících. Koncilní otcové by měli být obzvlášť pamětliví toho, že velkolepost řádového panství v Prusích byla dosažena značným úsilím a prolitou krví mnoha křesťanských rytířů, panovníků a knížat, a že převzetí Prus, tj. země s mnoha opevněnými hrady a městy, pohany by vyvolalo všeobecné pohoršení (*scandalosa talis fieret mutacio, si regimen et rectora huius patrie transferretur in dominium adversariorum crucis Christi et [...] si terram potentem in fortalicibus et fortem in castris et urbibus, ad protectionem christifidelium munitam, pro se ammodo possidendam potestates rapiant tenebrarum*). Stejně tak měl koncil zajistit, aby nebyla zničena země, která je ochranným opevněním před nájezdy pohanů (*ne terra huiusmodi, que quasi turris fortitudinis a facie inimici et quasi murus adamanteus suarum clausularum duricia infidelium ad fideles preclusit ingressum [...] desoletur*).¹¹⁸⁶

Závěrečný odstavec promluvy příznačně vystihuje, proč se autor obracel na papeže, římského krále a koncilní otce. Zdárný rozvoj řádového panství by byl totiž nemyšlitelný bez podpory a pomoci mnohých papežů a císařů, proto právě jim by mělo obzvlášť ležet na srdci, aby budoucí letopisci a kronikáři nespojovali jejich vládu se zánikem Řádu německých rytířů.¹¹⁸⁷

1184 Tamtéž, s. 104.

1185 Autor má zřejmě na mysli papežský mandát Bonifáce IX. z 9. září 1403, jimž bylo velmistřovi Konrádovi z Junginguenu a řádu zakázáno vojensky útočit na pokřtěné Litevce a podporovat v této činnosti tzv. „hosty“ (*per apostolica scripta districte precipiendo mandantes [...] contra regem, civitates, terras, loca Littwanie et neophitos supradictos nullam decetero per vos vel per alios, quovis quesito colore, iniuriam, molestiam vel offensam realem seu personalem presumatis inferre, nec quantum in vobis fuerit ab aliis permittatis inferri*), viz CDP V, s. 188, č. 137. Papežský mandát se dochoval v apelaci, kterou podal řečený velmistr 10. prosince 1403, viz tamtéž, s. 186–192, č. 137. Kvůli nedostatku pramenů není zřejmé, zda apelace byla úspěšná, více viz BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 79–80, kde na s. 80, pozn. 117 chybný odkaz na velmistřovu apelaci. Zdůvodnění apelace je založeno na široké historicko-teologické argumentaci, avšak zde anonymní autor pouze poukazuje na slabinu argumentu o litevských neofytech. Podle něj jde totiž fakticky o menšinu a klade rétorickou otázku, zda je spravedlivé šetřit většinu pohanů kvůli několika pokřtěným? Ostatní totiž zatvrzele tkví v pohanství a kacířství, *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 106: *quasi ob paucorum de novo baptizatorum salutem plurimos in fide confirmatos in perditionem trudi liceret et quasi parvos numeros noviciorum reductorum ad gremium ecclesie digna iustificacionis causa foret, ut parceretur relique paganorum multitudini quodam modo infinite patetur*.

1186 Tamtéž, s. 108–110.

1187 Tamtéž, s. 110: *Plurimorum igitur summorum pontificum ac divorum imperatorum dignissimis favoribus ac promociionibus religio ista sumpsit incrementa. Petimus dignis cum suspitiis, quatenus vestre sanctitatis benignitas ac regia clemencia aliorumque patrum providencia non patientur illam deduci ad exterminium, ne in annalibus vestri pontificatus et croniciis regalis principatus locum adinveniat descriptio tanti dampni, qua narretur ipsum ordinem vestris temporibus perisse*.

Komentář: Bádání není jednotné, zda promluva byla skutečně přednesena nedlouho po příjezdu řádové delegace. Editor textu E. Weise byl jednoznačně přesvědčen o autorství řádového prokurátora Petra Wormditta a také o tom, že „úřední memorandum“ (*amtliche Denkschrift*) bylo koncilní veřejnosti předloženo na počátku roku 1415.¹¹⁸⁸ H. Boockmann, který uvedenou řeč z hlediska literárního a obsahového hodnotí velmi kladně,¹¹⁸⁹ naopak uvádí argumenty proti 1) označení promluvy jako memoranda, 2) Wormdittově autorství a 3) tezi o jejím veřejném pronesení.¹¹⁹⁰ Boockmannovy argumenty na podporu posledního bodu nejsou tak jednoznačné. Z oslovení papeže sice vyplývá, že by promluva musela zaznít před březnem 1415, tj. v době, kdy podle listů psaných velmistřovi z Kostnice nebyly záležitosti řádu a Polska na koncilu zatím projednávány, ale v týchž listech je deklarováno úsilí řádových zástupců o prosazení vlastních záležitostí do agendy koncilu, viz např. list arcibiskupa Jana z Wallenrode z 15. února 1415: *Ir werdet [...] vernemen, [...] das des ordens sache noch nicht zu handeln angehaben sind, und das doch genung versucht wirdet.*¹¹⁹¹ Argument *ex silentio* by pak musel platit i pro dvě uvítací řeči arcibiskupa Jana z Wallenrode určené papeži a římskému králi, o jejichž proslovení nepanují pochybnosti.¹¹⁹² H. Boockmann tyto uvítací projevy příznačně vůbec nezmiňuje, ačkoliv jejich obsah je v této souvislosti nanejvýš zajímavý. Jejich závěr se totiž téměř doslova shoduje se závěrem anonymní promluvy.¹¹⁹³

Otázku autorství sice nelze jednoznačně vyřešit, ale způsob popisu škody způsobené varmijskému kostelu naznačuje, že autory by mohli být členové řádové delegace a současně kanovníci varmijské kapituly – Jan Abezier a Kašpar Schuwenpflug ([...] *adeo quod ecclesia Warmiensis, una de melioribus in Alamania, in qua 70 et ultra persone sufficienter prebendate fuerunt, hodie divino officio stat penitus destituta [...] effusio sacri olei facta est in ecclesia Warmiensis, prout hic presentes sunt, qui hoc veridica relacione a fide dignis personis didicerunt.*)¹¹⁹⁴

ACCELERA, UT ERUAS ME (Ps 30,3).

Incipit: *Beatissime pater ac clementissime domine universalis ecclesie.*

Autor: Jan z Wallenrode (?), řížský a lutyšský arcibiskup, dvořan Ruprechta Falckého a Zikmunda Lucemburského.

Datace: po 25. prosinci 1414.

Dochování: tři rukopisy (viz Lit.).

Ed.: ACC II, s. 391–392 (fragmenty).

1188 Tento názor převzal po něm SRODECKI, P.: *Murus et antemurale*, s. 52.

1189 BOOCKMANN, H.: *Johann Falkenberg*, s. 218: *gut formulierte und mit einigen literarischen Anspielungen und Zitaten geschmückte Ansprache.*

1190 Tamtéž, s. 217–218, pozn. 135.

1191 LivUB V, sl. 47, č. 1994.

1192 Jejich text viz ACC II, s. 391–393; dále viz NOWAK, Z. H.: *Międzynarodowe procesy*, s. 64.

1193 Srov. *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 110, č. 2.

1194 Viz tamtéž, s. 100, 102.

Lit.: ACC II, s. 391; NIGHAM, Ch. – STUMP, Ph.: *A Bibliographical Register* (Main Sermon Register), s. 38.

Obsah: Uvítací řeč (kázání) před papežem Janem XXIII.

Komentář: Autora kázání s řížským arcibiskupem poprvé ztotožnil H. Finke a tato identifikace se v bádání ujala.

JUDICA JUDICIUM MEUM ET REDIME ME (Ps 118,154).

Incipit: *Illustrissime rex serenissime ac invictissime princeps.*

Autor: Jan Wallenrode (?).

Datace: po 25. prosinci 1414.

Dochování: pět rukopisů (viz lit.).

Ed.: ACC II, s. 392–393 (fragmenty).

Lit.: ACC II, s. 392; NIGHAM, Ch. – STUMP, Ph.: *A Bibliographical Register* (Main Sermon Register), s. 197.

Obsah: Uvítací řeč (kázání) před králem Zikmundem Lucemburským.

Komentář: Autora kázání s řížským arcibiskupem poprvé ztotožnil H. Finke a tato identifikace se v bádání ujala.

PACEM MEAM DO VOBIS PACEM RELINQUO VOBIS (Io 14,27).

Incipit: *Dum fabricator mundi rex glorie auctor pacis et amator cuius iudicia.*

Autor: Ondřej Łaskarzyc.

Datace: po 28. lednu 1415.

Dochování: 21 rukopisů (viz lit.).

Ed.: Hardt II, s. 170–176; Mansi XXVIII, s. 519–523.

Lit.: ACC II, s. 395; NIGHAM, Ch. – STUMP, Ph.: *A Bibliographical Register* (Main Sermon Register), s. 241–242.

FIAT PAX IN VIRTUTE TUA ET HABUNDANTIA IN TURRIBUS TUIS (Ps 121,7).

Incipit: *Pater sanctissime et papa beatissime ad scabellum pedum sanctitatis.*

Autor: Ondřej Łaskarzyc.

Datace: po 29. lednu 1415.

Dochování: 18 rukopisů (viz lit.).

Ed.: Hardt II, s. 177–183; Mansi XXVIII, s. 524–527.

Lit.: ACC II, s. 395; NIGHAM, Ch. – STUMP, Ph.: *A Bibliographical Register* (Main Sermon Register), s. 151.

VENIENT AD TE QUI DETRAHEBANT TIBI ET ADORABUNT (Is 60,14).

Incipit: *Viri fratres et patres sacrati antistites principes populorum cum Deo.*

Autor: Ondřej Łaskarzyc.

Datace: 4. prosince 1415 (?).

Dochování: 9 rukopisů (viz lit.).

Ed.: ACC II, s. 266–268 (fragmenty).

Lit.: ACC II, s. 423; NIGHAM, Ch. – STUMP, Ph.: *A Bibliographical Register* (Main Sermon Register), s. 328 (tam další lit.).

Polské a řádové letáky

Dochování:

V: DOZA Wien, Hs. Nr. 142, pag. 145–152.

Lit.: NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 141–143; BGDO II, s. 227, č. 114; s. 229, č. 115;

OžÓG, K.: *Uczeni*, s. 207, pozn. 173.

Edice:

[První polský leták:]

[pag. 145] *Wir haben gehort, das mann den irluchten ffursten Wladislaum von Gotis gnaden konig czu Polan und siner Cronen und dem hochgeborn Allexander anders Wytolt genant, große ffurste czu Littaw, scholt habe gegeben, das sie hetten geheysen in Prussen [1.] den heiligen lichnam uff die erde werffen unnd mit fußen daruff treten uncristischen unnd [2.] die heilige martir enthobeten unnd uff die phlucke stecken unnd [3.] uß den swangern frauwen die kynder ußsnyden unnd die braten unnd geben. Wer das hat ußgedacht ader czihet die vorgeschriben herren ader die Crone in den sachen, der czihet sie als eyn boserwichte unnd luget daran und wer das rydt ader czihet, der komme vor den heiligen in Christo vattir Johans von Gotis gnaden babst XXIII ader vor den irluchten ffursten Sigismund von Gotis gnaden romischen unnd ungerischen konge ader vor die korefursten, ffursten, graffen, herren, rittern unnd vor das ganzce concilium. So syn wir herkomen in botschoft Hannos Caliski, Swarcze Czewish von Garbaw, Thomke Kalske, Schenczel von Wynar unnd wollen das moglich unnd cristlich vorantwurten, ab Got wil, als was die vorgeschriben herren thu'n, das thun sie als die rechte cristen thu'n sollen.*

[První řádová odpověď, která je v rukopisu přeškrtnuta:]

Als her Hans Kaliski, Swarcz Zewish von Garbaw, Thomke Kalske, Schenczel von Wynar brieffe haben laßen anlachen, die do lu'ten, das sie gehort haben, das man der irluchten fursten Wladislaum, konig czu Polann, unnd den hochgeborn Allexander, anders Wytawt genant, großfurste czu Littawen, schult habe gegeben, das sie haben geheissin inn Prußen [1.] den heiligen licham uff die erden werffen unnd mit fußen daruff treten uncristenlich unnd [2.] die heilige martir entheupten unnd uff die plocke stecken unnd [3.] uß den swangern frauwen die kinder ußsnyten unnd die braten unnd geben.

Wer das sache, das sie meynten ader yn vordechtenisse hetten, uns bruder des dutschen ordens, daz wir daz also furgeben geschriben ader geretd hetten, thun wir czu wißen fursten, herren, rittern unnd knechten unnd allermenlich, das sie uns daran unrecht thun. Wann wir die vorgenanten herren des nit beschuldiget haben, daz sie das geheißten haben, sunder wir haben gesagt, geschriben unnd lassen lesen vor unserm heiligen vater, dem babst Johanem, dem allerdurchluchtigisten fursten, unserm gnedigen herren, dem romischen unnd ungerschen konige, vor unsern herren korfursten, ffursten, graffen, herren, rittern [pag. 146] unnd knechten, wie sich die sache uff gutlichen tagen, die wir mit den vorgenanten herren geleist unnd gehandelt haben, was wir gelympffes unnd rechts geboten haben, unnd inn welcherley unnd mancherley wyse unnd wie uns das allez nit gehelffen mocht.

Wir sin ubirzogen unnd sin Got, unserm herren, unnd der cristenheit czuforderst dem lande unnd luden czu Prussen manche uncristenliche smehe unnd schade gescheen.¹¹⁹⁵

1195 Na levé straně in margine dopsáno: *es ist gescheen*.

- [1.] *den heiligen licham uß allen kirchen, wo er gefunden ist, genomen, ußgeschutt unnd*
 [2.] *die monstrancie weggefuert,*
 [3.] *der heilge creßem unnd das heilge oley ußgeschuttet unnd*
 [4.] *vornichtet die bilde, die nach dem liden des herren, noch unser frauwen unnd nach andern heil-*
gen sin gemacht, der heupt abgehauwen unnd geisse unnd hundeshheupte inn lesterunge des heiligen
cristenlichen glaubens widdir daruff gesaczt,
 [5.] *daz crucifix hat man gehangen an eyn spiß unnd hat das umbgefurt, schryende: ‚Das ist der*
cristen Got, er helffe in, ab er moge;‘
 [6.] *III^c kirchen sint vorbrant,*
 [7.] *prister unnd monche obir den altaren inn den ampten der messen irstochen unnd irmordet,*
 [8.] *thumkirchen gesturmet, als is vesten weren, unnd die man nicht konde vorbornen des gemüters*
halben, was man darinne fant, das drußg man czusampne unnd virbrant das inn der kirchen,
 [9.] *dry bischthüm sint grünlich virbrant und virtyrbet,*
 [10.] *das etzliche derselben thumkirchen, die den grosten, schonsten gotsdienst inn den landen pfla-*
gen czu haben, die sten nuß an gotisdienst wußt,
 [11.] *wievil stete, dorffer unnd lute darinn virbrant sint, ist keyn zal,*
 [12.] *was smacheit unnd beschemunge an frauwen unnd jungffrauwen ist gescheen unnd nach*
irfolgunge irs bosen willen irstochen unnd erslagen unnd jemerliche züm tode bracht, des glichen
virsehenlich nicht mer gehort ist, frauwen mit kindern uff irme rockin irstochen unnd an dem wege
gefönden unnd
 [13.] *nemlich keins volkis, geistlichs ader wernlichs, jungis ader aldes ist geschonet, sunder alle den*
grymesten tot, den sie mochten derdencken, haben angeleget,
 [14.] *eyn unzellige schar folkes, manne unnd wibe, kleyn unnd groß uß dem lande inn die heiden-*
schaft haben getryben, do groß sorge ist, das sie nummermer czu dem cristenglauben widdir komen.
Das doch allez manchen fromen cristen, rittern, knechten unnd andern wißentlich ist, unnd wir sin
auch darumb herkomen unser schrift unnd rede nachzukomen vor unserm heiligen vater, dem babst,
vor unserm gnedigen herren, dem romischen unnd ungrischen konige, vor dem heiligen concilio, vor
unsern herren den korfursten, ffursten, graffen, herren, rittern unnd knechten, unnd wo des noit ist,
und sin das cristliche werck das mag allermenglich wol erkennen.
 [Přepřacovaná a zkrácená verze předcházející řádové odpovědi:]

[pag. 147] *Als her Hanuos Kalisky, Swarcze Zewisch von Garbaw, Thomke Kalisky, Stentzlaw von*
Wynar briffe haben laßen anslahen, die da lartten, das sie gehoret haben, das man den irluchten
ffursten Wladislaen, konig czu Polan, und hochgebornen Allexandrum, anders Wytaud genant,
großen ffursten zu Littawen, scholt habe gegeben, das

- [1.] *sie haben geheißten in Prußen den heiligen lichnam uff die erde werffen und mit fußen daruff*
treten uncristischen und [2.] die heilge martir enthewpten und uff die phlocke stecken und [3.] uß
den swangern frauwen die kyndere ußsnyden und die braten und geßzen.

Wer das sache, das sie meyneten oder in verdechniss hetten uns brider des dutschen ordens, das
wir das also vorgegeben, geschriben oder geredt hetten. Thün wir czu wyßen ffursten, herren, rit-
tern und knechten und allermenglich, das sie uns daran unrecht thün, wann wir die vorgenanten
herren des nicht beschuldiget haben, das sie das geheißten haben, sundir wir haben vorbrachte in
schriften und in worten unserm heiligen vattir, dem babst Johanni, dem allerdurchluchtigsten ffur-
sten, unserm gnedigen herren, dem romischen und ungerischen konge, und unsern herren, korffur-
sten, ffursten, graffen, herren, rittern und knechten, wy^e sich die sache uff gutlichen tagen, die wir

mit dem vorgeantanten herren geleyt und gehandelt haben, was wir gelymphe und rechtes geboten haben, und in mancherley und welcherley wyse uns das alles nit gehelffen mochte.

Wir syn obirczogen und sin Gotte, unserm herren, der cristenheyd czufurderst dem lande und lute zu Prußen, manche uncristische smachet und schaden unverscholt gescheen, das auch manchen gutten cristen, rittern und knechten und andern wol lantkundig ist, und sin auch darumb herekommen, das vorbaß zu brengen und zu handeln, als wir das vorgegeben haben, und das an ym selber ist, vor den vorgeantanten herren und dem heyligen concilio nach dem, als das dann hergenommen ist und der frydebryff daruff begriffen ußwysset.

[Druhý polský leták:]

[pag. 148] *Wir Johannes Kalischky von Tholitzkaw, Schwarz Zawisch von Garbaw, Thomke Kalysky und Stentzel von Wynar, ritter, thun kunt und offinbarn, als wir nu veste bryff geschriben haben, verantwortenden die ere des allirdurchluchtigsten fursten und herren, hern Wladisla[u], konges zu Polan, und des irluchten großmechtigen fursten, hern Allexander, anders Wytaw[d], großfursten zu Littawen, unser gnedigen herren, off das, als wir vernommen hetten, wy^e sie beredt weren, das sie hetten geheißten im lande zu Prußen [1.] die heiligen lychnam uff die erde werffen und mit fußen dreten, [2.] die heilige unsers herren martyre enthewpten und off die phlocke stecken, [3.] die kynder uß frauen ußsnyden, die braten und geßen etc.*

Daruff haben etliche bruder dutschordens, als sie sich nennen, und wir wyßen nicht, welche, ire bryffe laßen anlahaen undir eym inges[iget], das wir nicht kennen, vermutenden sich, das wir sy^e damit gemeynet solden haben und sprechen, das sie es also off die unser herren nicht geredt haben, wy^ewol wir nymands mit namen in unsern briffen beschuldiget hatten. Dennoch uns daran von gununget und wer es yo geredt odir geschriben hette, wir sprechen als vor, das er unware hette, sundir die selbigen bruder in iren bryffen bekennen, das sie vorgegeben habn in schrifften und worten vor unserm heiligen vattir, dem babst, dem allirdurchluchtigsten ffursten und hern, hern romischen und ungerischen konge, korffursten, ffursten, etc., wy^e sy^e sich gein unsern egenanten herren zu allen zyten gelymphe und rechte erboten hetten, das en nicht helffen mochte, und sie weren obirczogen uncristischen, Gotte und cristenheyt zu smacheyt etc. Wyßenlich sy allen ffursten, geistlichen und werntlichen, graffen, herren, rittern und knechten und allen frommen luten, doch unschedelich dem offgenommen fryden, das die selben bruder dutschordens, die es geschriben haben, den fryden, der off erbar bottschaft unsers heiligen vattirs, des babstes, und off merckliche bryffe des herren romischen und ungerischen konges zw[i]schen beyden teylen offgenommen ist, verrucket und gebrochen haben, und wer da sprichet, [pag. 149] das egeschriben unser herren der bruder lant uncristischen Gott und der cristenheit zu smacheyt obir glich und rechtes redliche erbytunge obirczogen und unverscholte schaden gethan hetten, der duß yn unrecht und hat nit ware, wann dieselben unser herren habef[n] vil und mancherley wege und wyse gesuchte, wy^e yn glich vor unglich, das yn, iren landen und helffern vom orden geschach mechte wydderfaren, das yn doch ny gescheen konde. Also müsten sie, wy^e wol ungerne, dirkegen thun, ire lande und lute zu beschirmen und haben rechtfertigen und cristischen kryg gefuret, als wir das alles mit Gottes hilffe bewysen redlich wollen, wo des bequeme stat und zijt wirt sin und fuge.

[Druhá řádová odpověď:]

Kunt sij ffursten, graffen, herren, rittern, knechten und allermenglich, als her Hanuos Kalysky, Swartze Zewisch von Garbaw, Tomke Kalisky und Stentzlaw von Wynar, rittere, zu verantwortenden den irluchten ffursten, herrn Wladislawm, konig zu Polan, und den hochgeborn Allexandrum, anders Wytaudt genant, großen ffursten zu Littawen uff soliche rede, das man den selbigen konge und ffursten solte scholt

gegeben haben, das sie geheißten haben im lande zu Prußen [1.] den heiligen lichnam uff die erde werffen und uncristischen mit fußen treten, [2.] die heilige martir entheopten und uff die phlocke stecken, [3.] uff den swangern frauwen kyndere snyden, die braten und eßen, zum ersten ein schryfft angeslagen haben. Daruff wir, ab man anders uns bruder dutschordens damitte meynete adir des verdeckte, so wir erwerlichste mochten uns verantworteten, das wir die obgeschriben herren als ab smelich sachen mit iren geheißte gescheen weren nicht beschuldiget hetten, sundir wir waren bekentlich etlicher rede, darumb wir auch her czu dysem heiligen concilio vor unsern heiligen vattir, hern Johan den XXIII, babst, unsern gnedigen herren, den romischen und ungerischen kong, unser herren, die korffursten und ander cristen und des riches ffursten und herren kommen sin, soliche rede kuntlich bij zu [pag. 150] brengen und waren zu machen.

Daruff die egenanten ritter uns nu' widder etwaß nach irem willen in irem angeslagen, versigelten schryfften schuldigen eines fridebrochs und der unwarheit, des yn yo nicht not was, nemelich diewyle wir uns mit worten, rede und schryfften allewege kuntlichen vorbringen irbeten haben, und wendt wir umb opppyger, dychtender schryfft und worte willen, die etwann gute sachen zu argen und bose zu ergerern phlegen zu bringen, her gegen Costnetz nicht kommen sin und uns auch nicht mit unwarheit, sunder mit luterm, clarem glich und gerechtikeyt mit der hilffe Gottes meynen zu behelffen. Darumb bieten wir brudere dutschordens, als wir itzunt hy^e sin, euch egenanten unser gnedigen herren gunnere und frunde mit den egenanten rittern zu reden und sie zu undirwysen, das sie umb Gottes, der heiligen cristenheid, des gemeynen frydes und des besten willen, unsern orden und uns semlicher straffender, werre machender und reyßender worte und schryffte, als sie dy^e mit dem ersten billychte on not angehaben haben. Auch mit dem ersten irlaßen und gentzlich zuruckstellen, sundir der sachen mit uns zu eyn unverzogelichen uftrage vorkommen, als das dan vor die egenanten unsern heiligen vattir, den babst, unsern gnedigen herren, romischen und ungerischen konge etc., das heilige concilium, korffursten, ffursten und herren vorzubringen vereynet ist. Da wirt sich dann wol clarer und eygentlich finden, wer glich und rechte, ungleich ader unrechte an dem andern gethan, wer cristischen adir uncristischen gefaren hat, wer an dem andern fryde gehalden adir den gebrochen, wen notlich were adir mutwillen gedrungen, ader wer war adir unware in den sachen geredt adir geschriben habe. Zu solichem uftrage deme unverzogelichen und willetlichen zu folgen ire unser volletlichen mechtig sollet sin, mochten wir, das mit eynigen uns moglichen sachen verdyngen, das teten wir allczyt gerne.

[Třetí polský leták:]

[pag. 151] Allen fursten, geystlichs und werntlichs wesens, graffen, herren, ryttern, knechten und allen erbern luten offenbaren wyr, Johannes Kalyschky von Tholysskow, Swarczer Czawisch von Garbow, Tomcke Kalsky und Stenczel von Wynar, rytter, als wir vor und oben geschriben habin vorantwortende dye ere unser herren, des allerdurchluchten fursten und herren, herrn Waldislaw, konig zu Polan, und des yrluchten fursten, herrn Allexander, anders Wytoll, grosfursten zu Lyttawen. Daroff habin dye brudere dutschens ordens vor und aber geschryeben, das sye der sachen, dye wir yn unsern bryeffen nemlich uzgedrucket habin, dye vorgeante unsere herren konig und grosfursten nicht geczegen nach beschuldiget hetten, das wir gern horen, sunder daz sye schreben, daz sye bekentlich weren ettlicher rede, darumb sye auch hye zu deme heylge concilio komen weren, dyeselve rede kuntlich byzubringen und wir lychte an not des fredebroches und der unwarheyt sye gestrofft hetten etc. Wir laßen uch wyßen, lyeben herren allsampt, was wir haben geschriben, das musten wir thun von rechter not wegen, wan oberalle, wo wir off deme wege woren, wo dieselben dutschens ordens brudere sint geczogen und nemlich dye von Prußen bis hye yn dese stat Constancz, wir befunden haben, daz

man dye egenanten unsere herren viel und mancherley bered hat und beschulget, daz wir gern wyßen wolde[n] und auch wolden, wer dye rede erdochte hetten, und wir haben doch derselben brudere yn keyn arge gedocht, als ys wol fugelich yst yn deme offgenomen crystlichen frede.

Darumb, lyeben herren, geruchet daz zu erwennen, daz unsern egeschreben herren und unsere theyle unrecht yst gescheen und als dyeselden dutschens ordens brudere schreben, betende auch gemeynlich myt uns zu reden, das wir sye der rede, worter und schryffte wolden vorbaß erlaßen, so bytten wir uch auch, lyeben herren, myteynander gerucht umb gutis gemachs willen myt den dutsches ordens brudere zu reden und sye underwysen, daz sye sich von semlichen von unsern herren und von uns, wo wir sin nicht horen, enthalden.

Hye sint erwardige sendebotten, myt den wir auch gesant unde gern komen sin, und uns nicht bergen in deme heylgen concilio, da sich auch dyeselden brudere beruffen vor unserm heylgen vater, dem babeste, unserm gnedigen herren, dem allerdurchluchsten fursten, romischen und ungerschen konig, andern unsern lyeben korfursten, fursten, graffen etc. unser gerechtekeyt kunlich zu machen, nicht myt bedacten noch vorborgnen worten, sunder myt luter, clarer und betuclicher warheyt, und yo ee besser zu virantwirlen, ob uns ymant yn eyngerley wyse wolde besuchen, da wirt sich dan wol fynden, wer gen dem anderen wol oder obel, recht oder unrecht, crystlich oder uncrystlich gethan haben, und wer den ewege frede und darnach den uspruch des egenanten unsers romischen und ungreschen konig an dem andern hat gebrochen.

[Třetí řádová odpověď:]

[pag. 152] *Alle und ieglichen prelaten, fursten, graffen und herren, rytter, knechten und erber lute in dyser heylgen samenunge der stad czu Costancze geynwartig, bytten wir brudere dutsches ordens, als wir auch zu dieser czyt hye zu Constanz sin zu wyßen, als herre Johans Kalischka von Tholiskaw, Swarzer Sewisch von Garkaw [sic!], Tomcke Kalsky und Stenczek von Wynar, rytter, nu aber und zu dem drytten male yr schryfft angeslagen haben in meynuge, yr herren, den irluchten fursten, hern Waldislaw [sic!], konyg zu Polan, und hern Allexander, anders Wytod genant, großfursten zu Lyttawen zu virantwirlen:*

Zum ersten von etlichen uncrystlichen wercken yn dem lande zu Prußen begangen, wie die dye egenanten yr heren solten han geheysen thun, solicher rede wir unschuldig sin, want wir nyt gesprochen han, das sye soliche tad geheysen haben, und wyewol die egenanten ryttere uns auch des in yr wyederschryfft vorunschuldig haben, doch umb unser bekentlich wort willen, die wir nyt alleyn hye zu Costancz, sunder underwegen¹¹⁹⁶ fursten, herren und erbern luten noch unser noyt gelegenheyt erczalet han, wollen uns dye egenanten ryttere als anheber solicher schryfft, der auch nyt zum ersten erlaßen, als wir gehofft hetten, das sye von uwir anwysunge billich gethan solten han, und want wir unser tage zu leysten und unser noit furzubringen, die myt angeslagener schryfft zu thun nyt beschyden sin, want das in kurzzer schriftlicher enge nyt wol zu begreiffen were.

Darumb bitten wir uch, lieben gnedigen, besundern herren und frunde, die obgenanten rytter zu underwysen, das sye uns solicher unußtregelicher schryffte, darumb wir nyt herkomen sin, als sye die myt dem ersten angehaben han uns erlaßen, sunder mit wortlicher erczelunge vor unserm heylgen vatter, dem bobist, unserm gnedigen herren, dem romschen konig, das heylge concilium, fursten, herren und diese geynwortige samenunge furkomen, rede geyn rede, wedderrede geyn wedderre, ertzelen, ertuden und auch offenberlichen horen. Darczu ye mochtig sollit sin, was wir dann hie oder anderswo gesaget han wollen, wir unerschrecklichen bekentlich sin, und vollerher dann alle unser

---

1196 Ve smyslu unterwegs?

noit erczelen und sagen, und me dan vor, so wirt sich dann wol erfyn den, wer von beyden partyhen an dem andern friden und usspruch vorbruchen oder gehalten, glich recht oder unrecht, crystlichen oder uncrystlichen gethan habe. Mogen wir des uwir anwysungen genyessen, wollen wir nach unßere mogelichkeyt gern widder dyenen, mag des aber nyt gesin, so bezugen wir vor uch allen. Item sy dan, das die egenanten ryttere uns in yr schrifft nemelich ich unschulderlichen schulgen wolten, das wir daroff nicht me myt schryfft antworten wollen.